

ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ: ОСВІТНІЙ ВИМІР

МАТЕРІАЛИ

XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Полтава, 6 червня 2024 року)

Полтава
2024

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ (ПУЕТ)

ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ: ОСВІТНІЙ ВИМІР

МАТЕРІАЛИ

XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції

(м. Полтава, 6 червня 2024 року)

**Полтава
ПУЕТ
2024**

УДК 341.9(477):37
Т65

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу Полтавського університету економіки і торгівлі ЗАБОРОНЕНО

Редакційна колегія

Г. В. Лаврик, д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри правознавства Полтавського університету економіки і торгівлі;

О. О. Кульчій, канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри правознавства Полтавського університету економіки і торгівлі.

Т65 **Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні:** освітній вимір : матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 6 червня 2024 р.). – Полтава : ПУЕТ, 2024. – 167 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Текст укр. мовою.

ISBN 978-966-184-474-1

У збірнику містяться матеріали наукових праць учених, здобувачів вищої освіти, присвячені відродженню приватного права в Україні в загальнотеоретичному, галузевому (цивільстичному) та педагогічному вимірах цього процесу, взаємодії приватного та публічного права, публічно-приватному партнерству.

Розраховано на здобувачів вищої освіти, аспірантів, науково-педагогічних працівників, науковців, державних службовців і фахівців гуманітарного профілю.

УДК 341.9(477):37

Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів.

*За виклад, зміст і достовірність матеріалів
відповідають автори та наукові керівники.*

ISBN 978-966-184-474-1

© Полтавський університет
економіки і торгівлі, 2024

СПІВОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Полтавський університет економіки і торгівлі

Львівський торговельно-економічний університет

Київський університет права НАН України

Східно-європейський слов'янський університет

**Полтавський регіональний центр
підвищення кваліфікації**

ЗМІСТ

Вітальне слово учасникам конференції ректора Полтавського університету економіки і торгівлі.....	9
Вітальне слово ректора ЗВО «Східно-європейський слов'янський університет»	12

СЕКЦІЯ 1. ПРИВАТНЕ ПРАВО В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ

Галькович Т. В. Актуальні проблеми визначення системи приватного права	14
Захарченко П. П., Мірошніченко М. І. Етапи розвитку українського права	17
Кириленко В. Д. Рада Безпеки та її роль в реформуванні Організації Об'єднаних Націй.....	21
Лаврик Г. В. Європейська ідентичність українського народу та її визначально-цивілізаційний зміст.....	24
Орел В. А. Аргументи ad hominem як різновид правових аргументів	27
Толкачов О. А. Розвиток природно-правових концепцій у ліберальних і неоліберальних доктринах.....	29
Федоренко Ю. В. Сучасні підходи до норм національно-правових систем ЄС за принципом субсидіарності	33

СЕКЦІЯ 2. РОЗВИТОК ПРИВАТНОГО ПРАВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ГАЛУЗЕВИЙ (ЦИВІЛІСТИЧНИЙ) РАКУРС

Байрак К. Договір про друк книг: основні аспекти, зміст та ключові моменти.....	37
--	----

Бразалук В. П.

Щодо питання функціонування та застосування
принципу нейтральності під час сімейної медіації 39

Білодід М. С.

Цивільно-правова відповідальність за
порушення сторонами договірних зобов'язань 41

Ващук Я. С.

Дослідження дорожньо-транспортних пригод
у контексті цивільно-правових відносин:
необхідність та перспективи..... 45

Вихристюк Д. О.

До теми захисту честі, гідності та ділової
репутації у цивільному праві..... 48

Вісич Є. В.

Реєстрація місця проживання фізичної особи
в умовах правового режиму воєнного стану..... 50

Жушман А. А.

Захист прав інтелектуальної власності
за умов воєнного стану 53

Іванова Г. С.

Негаторний позов як засіб захисту
права власності: історія і сучасність..... 56

Короєд С. О.

Тенденції розвитку цивільного процесу
як форми захисту цивільних прав мешканців
тимчасово окупованої території України..... 60

Кульчій О. О.

Вплив інструментів генеративного штучного
інтелекту на сферу інтелектуальної власності..... 63

Маїлова Т. Ф.

Публічні закупівлі у світлі європейської інтеграції України 67

Москальова В. С.

До питання про обсяг прав та обов'язків помічника
за договором надання допомоги дієздатній фізичній особі 70

Селменський М. С.

Розвиток міжнародного співробітництва
між Україною і Словаччиною у сфері
правової охорони інтелектуальної власності 74

Топоркова М. М.

Культурна спадщина та права людини..... 77

Уланський В. Є.

Концептуальні та історичні підходи
тлумачення юридичної особи..... 80

СЕКЦІЯ 3. ВЗАЄМОДІЯ ТА ВЗАЄМОПРОНИКНЕННЯ ПРИВАТНОГО ТА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА. ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО

Баклан В. Ю.

Вплив підриву Каховської ГЕС
на екологічний стан України 84

Берездецький Ю. М.

Стягнення в дохід держави активів як вид
санкцій: загальні риси (ознаки) санкції 87

Білієнко Є. Г.

Сучасний стан фінансової системи України
в глобалізаційному просторі..... 92

Білокінь Р. М.

Міжнародні стандарти керівника органів
прокуратури у кримінальному провадженні:
організаційно-правовий вимір..... 95

Варич В. Ю.

Поняття та сутність фінансової відповідальності
за податкові правопорушення 103

Грибченко К.

Деякі актуальні проблеми правового
регулювання праці недієздатних осіб..... 105

Деревянко Б. В.

Приватні і публічні інтереси у процедурах реорганізації
та ліквідації суб'єктів господарювання..... 108

Древаль Ю. Д.

Використання інформаційного ресурсу
у сфері публічно-управлінських відносин 111

Єрмолаєв І. В.

Щодо правового статусу працівника як
суб'єкта охоронних трудових правовідносин..... 114

Кабанець Л. С.

Адміністративні процедури в Україні та країнах Європи 119

Кальян О. С., Стрілець Б. В.

Адаптація законодавства України до права ЄС в контексті
державного управління і регіональної політики 122

Ковальов М. Д.

Правовий режим воєнного стану
як елемент національної безпеки 125

Морозова Ю. А.

Забезпечення права на справедливий суд та його аспектів..... 128

Мінченко О. В., Ділігул А. С.

Вирішення індивідуальних трудових спорів
за допомогою медіації..... 131

Носков О. М.

Державно-приватне партнерство як механізм
взаємодії влади та бізнесу в умовах воєнного стану..... 134

Устименко В. В.

Порядок залучення і компенсація роботи
у святкові та неробочі дні 137

Федоренко С. Ю.

Міжнародно-правове регулювання праці..... 139

Фісун Н. О.

Фінансовий стан банківської системи в Україні 142

Шевчук А. А.	
Укладання та виконання трудового договору	144
Штепа М. В.	
Стандарти Ради Європи щодо діджиталізації виборчого процесу.....	148
Ястремська Н. М.	
Актуальні проблеми розмежування публічного та приватного міжнародного права	151

СЕКЦІЯ 4. ВИВЧЕННЯ (ВИКЛАДАННЯ) ПРИВАТНОГО ПРАВА У ЗВО УКРАЇНИ

Липій Є., Харченко Т., Каюн В., Перун С.	
Подолання здобувачами вищої освіти правового нігілізму як фактору деформації свідомості	155
Коровкіна С.	
Проблеми правового регулювання творчих відпусток	159
Пальчик М. Л.	
Формування знань про основи відшкодування шкоди як обов'язкова складова викладання приватного права в Україні	162
Тимошенко В.	
Неформальне професійне навчання працівників.....	164

Вітальне слово учасникам конференції ректора Полтавського університету економіки і торгівлі

Шановні учасники конференції, колеги та гості!

Від імені організаційного комітету та всієї наукової спільноти університету маю велику честь привітати вас на XIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір». Ця подія, яка вже стала традиційною для нашого наукового середовища, цього року набуває особливого значення та актуальності.

Конференція відбувається в надзвичайно важливий і непростий для України час. Ми переживаємо епохальні події, які визначають не лише долю нашої держави, але й майбутнє всього людства. Сьогодні ми є свідками глобального протистояння між демократичними цінностями, що ґрунтуються на верховенстві права та повазі до особистості, та тоталітарними тенденціями, які прагнуть до повного контролю над людиною. Це протистояння проявляється не лише на полі бою, але й у сфері права, зокрема приватного права, яке є фундаментом для захисту прав та свобод кожного громадянина.

У цьому контексті наша конференція набуває особливого значення. Ми зібралися, щоб обговорити не лише теоретичні аспекти приватного права, але й знайти відповіді на нагальні практичні питання, породжені реаліями війни та глобальними викликами сучасності. Наше завдання – не просто осмислити ці виклики, але й запропонувати конкретні правові механізми для їх подолання.

Серед ключових тем для обговорення:

✓ Захист прав людини в умовах збройного конфлікту та окупації. Це питання набуває особливої гостроти в контексті масових порушень прав людини на тимчасово окупованих територіях України.

✓ Правові механізми відновлення прав постраждалих від війни, включаючи питання репатріації та компенсації збитків. Ми маємо розробити ефективні інструменти для захисту прав тисяч депортованих громадян, у тому числі дітей, забезпечити справедливу компенсацію тим, хто втратив майно чи здоров'я внаслідок агресії.

✓ Проблеми вилучення активів, пов'язаних з фінансуванням агресії. Це питання вже більше двох років є предметом міжнародних дискусій, і ми маємо запропонувати правові рішення, які дозволять ефективно використати заморожені активи для відбудови України, не порушуючи при цьому фундаментальних принципів приватного права.

✓ Баланс між приватними правами та суспільними інтересами в умовах війни та післявоєнної відбудови. Ми повинні знайти оптимальні правові механізми, які дозволять захистити права кожного громадянина, одночасно забезпечуючи інтереси національної безпеки та відновлення країни.

✓ Трансформація правових систем у відповідь на глобальні виклики та ціннісні конфлікти. Ми маємо переосмислити багато усталених правових концепцій у світлі нових реалій та запропонувати інноваційні підходи до розвитку приватного права.

✓ Освітній вимір розвитку приватного права. Особливу увагу слід приділити питанням підготовки нового покоління юристів, здатних ефективно працювати в умовах постійних змін та глобальних викликів.

Ці питання не мають готових відповідей, і саме ви, шановні учасники, покликані шукати інноваційні правові рішення, які допоможуть Україні та світу впоратися з безпрецедентними викликами сьогодення. Ваш досвід, знання та креативне мислення є ключовими для розробки нових правових концепцій та механізмів.

Переконаний, що ваші дискусії, доповіді та пропозиції стануть важливим внеском у розвиток правової науки та практики. Вони допоможуть не лише в теоретичному осмисленні актуальних проблем, але й у формуванні конкретних правових механізмів для захисту прав кожного громадянина України та відновлення справедливості. Результати нашої конференції мають стати основою для майбутніх законодавчих ініціатив, які дозволять Україні не лише вистояти у цій війні, але й побудувати справедливе, демократичне суспільство, засноване на верховенстві права.

Особливо хочу підкреслити важливість участі в конференції молодих науковців та студентів. Ваш свіжий погляд та нестандартні ідеї є надзвичайно цінними для розвитку правової науки. Ви – майбутнє української юриспруденції, і саме вам належить

розвивати та впроваджувати ті ідеї, які будуть напрацьовані під час конференції.

Бажаю всім учасникам плідної роботи, конструктивного діалогу та творчого натхнення. Нехай ваші ідеї та пропозиції стануть основою для майбутніх законодавчих ініціатив та правових реформ, які наблизять нас до перемоги та розбудови справедливого суспільства. Впевнений, що спільними зусиллями ми зможемо знайти відповіді на найскладніші питання та закласти фундамент для розвитку українського приватного права у повоєнний період.

Дякую за вашу участь та відданість справі розвитку українського права. Ваша робота має величезне значення не лише для України, але й для всього демократичного світу, який сьогодні з надією дивиться на нашу країну. Успіхів вам у роботі конференції! Слава Україні!

*Ректор Полтавського університету економіки і торгівлі
доктор історичних наук, професор Олексій НЕСТУЛЯ*

Вітальне слово ректора ЗВО «Східно-європейський слов'янський університет»

Шановні організатори та учасники конференції!

Прийміть найщиріші привітання з відкриттям XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір».

Сьогодні гостро постає проблема розвитку сучасної освіти, що охоплює професійні, творчі та інші сфери життєдіяльності суспільства, є безперервним трансформаційним процесом, який має зовнішній глобалізаційний вплив в рамках геополітики, вплив окремих суб'єктів в рамках укладених угод та внутрішній вплив, здебільшого пов'язаний із суспільними змінами. В цьому контексті зростає роль організацій-посередників, міжурядових, позаурядових та «надурядових» структур, загальносвітових форумів, самітів, конгресів, яка свідчить про те, що в наші дні активно формується «вселенський» погляд на світ, зумовлений стратегічним національним інтересом окремих суб'єктів світу у глобальній політичній грі.

Прагнучи якнайшвидше інтегруватися у світові глобалізаційні тренди, слід враховувати, що даний процес несе значні ризики, пов'язані зі змінами та формуванням нових цінностей сучасної людини. Саме тому нові цінності людини формуються в умовах посилення глобалізації та під впливом підпорядкування міжнародним інституціям чи інших суб'єктам, які мають вплив на міжнародну економічну систему та правові норми, що нав'язуються або пропонуються ними.

Задекларувавши відкритість до глобалізаційних процесів, провідні країни світу досить часто застосовують заходи державного регулювання, які спрямовані на зниження впливу глобалізації. Україна, як і більшість сучасних країн світу, зіткнулася з тим, що зміни глобального масштабу змушують державу виконувати попередньо несприятелі їй функції.

Водночас, незворотна, цілеспрямована та закономірна зміна упорядкованих станів соціальної системи, що забезпечується наявністю її самоорганізаційної спроможності розвитку, можлива тільки внаслідок досягнення критично-достатньої інтеграції ідей, технологій, ресурсів, менеджменту та виконання.

Кожний з цих чинників фактично задає свій напрям впливу на формування самоорганізаційної спроможності розвитку, а саме: ідеологічний, технологічний, ресурсний, менеджерський (суб'єктно-діяльнісний) та виконавчий (об'єктно-діяльнісний). Ці напрями поєднано у вектор впливу на самоорганізаційну спроможність розвитку. Вона, в свою чергу, призводить до принципової зміни підходу до підготовки як концепцій та освітніх програм, так і закладення нових цінностей у виразі компетенцій та компетентностей.

Для освітян – це нові знання, навички та вміння в сфері самоорганізації системи освіти, які зумовлюють врахування цих чинників при розробці навчальних програмах (освітньо-професійних програм), підготовці та підвищенні кваліфікації, розробці освітньо-кваліфікаційних характеристик, підготовці та проведенні активних форм занять (тренінгів, семінарів) тощо.

Для науковців – це нові вихідні уявлення про процеси самоорганізації у соціальних системах та розвиток системи знань щодо процесів самоорганізації.

Для громадськості – розвиток можливостей професіоналізації демократії участі та об'єктивізація – тобто створення структур, інституцій та здійснення процесів їх реалізації.

З огляду на вищезазначене тема XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір» є актуальною для розвитку гуманітарних та суспільних наук, освітньої та науково-практичної діяльності.

Всіх учасників конференції щиро вітаю з початком роботи та бажаю плідної праці, нових знань та вагомих досягнень в освітній та науково-практичній роботі.

*З повагою, Людмила НЕСУХ
кандидат історичних наук,*

ректор ЗВО «Східно-європейський слов'янський університет»

СЕКЦІЯ 1. ПРИВАТНЕ ПРАВО В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СИСТЕМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА

Галькович Т. В.,

здобувачка вищої освіти 1 курсу ОР Магістр

Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

*науковий керівник: Щербина Б. С., кафедра цивільного права
Навчально-науковий інститут права КНУ імені Тараса Шевченка*

Дослідження приватного права зумовлене необхідністю розробки нових наукових концепцій розвитку правової системи України в умовах формування правового громадянського суспільства, яке є запорукою стабільності та добробуту громадян. Загальновідомо, що право, особливо приватне право, як основа правової системи України, відіграє і продовжує відігравати важливу роль у побудові громадянського суспільства.

Наразі в юридичній науці залишаються невирішеними питання щодо системи, елементів та принципів приватного права. Це обумовлено, зокрема, спірними положеннями нормативно-правових актів та різними науковими позиціями дослідників. Таким чином, виникає необхідність розробки науково-обґрунтованої теорії приватного права, яка відображала б її структуру, функції та методологію. З огляду на вищезазначене, дослідження поняття і системи приватного права є актуальним, своєчасним і необхідним.

Актуальність цього дослідження полягає у визначенні основних особливостей становлення та розвитку елементів системи приватного права в Україні.

Дослідженням приватного права займалися такі вчені, як С. С. Алексєєв, О. А. Банчук, Ю. А. Гамбаров, С. С. Дністрянський, О. С. Іоффе, О. Д. Крупчан, Н. С. Кузнецова, Р. А. Майданик, І. О. Покровський, Р. Б. Сивий, О. Ф. Скакун, Є. О. Харитонов, Я. М. Шевченко, Г. Ф. Шершеневич та інші. Однак, існуючі дослідження ще не вичерпали можливостей для подальших наукових пошуків у цьому напрямку.

До доктрини приватного права одними з перших зверталися мислителі давнини. Припускається, що вже в XXI–VII століттях до н. е. норми приватного права були чітко сформульовані в Законах Хаммурапі та інших стародавніх правових джерелах. Згідно з думкою Р. Б. Сивого, можна говорити про існування приватного права в цей період лише умовно, оскільки норми цих збірників були казуїстичними, безсистемними та перемішаними з нормами публічного права.

Визначення приватного і публічного права, яке стало особливо популярним, було наведене у першій книзі Дигестів Юстиніана у вигляді сентенції Ульпіана. Він зазначав, що вивчення права поділяється на дві частини: публічне і приватне право, і розрізняв їх залежно від того, чиєї користі право стосується. Ульпіан структурував приватне право, включаючи до нього природне право (*jus naturale*), міжнародне торгове право (*jus gentium*) і цивільне право (*jus civile*).

Варто зазначити, що різні наукові концепції виокремлення приватного права сформували різні підходи до його розмежування з публічним правом. Наприклад, О. Д. Крупчан і Р. Б. Сивий поділяють ці концепції на ті, що визнають приватно-публічну дихотомію права, та ті, що її заперечують.

Сучасні дослідники неоднозначно трактують поняття приватного права. О. Ф. Скакун вважає, що приватне право є підсистемою права, яка включає сукупність погоджених норм, що регулюють майново-вартісні та особисті немайнові відносини, структурно поділених на галузі, підгалузі та інститути. У той же час, Є. О. Харитонов визначає приватне право як сукупність правил і норм, що визначають статус і захист інтересів окремих осіб, які не є представниками держави, не перебувають у відносинах влади-підпорядкування і самостійно встановлюють свої права та обов'язки у відносинах, що виникають з їхньої ініціативи.

Цікавим є підхід Р. Б. Сивого, який ототожнює приватне і цивільне право, вважаючи, що полігалузева система права, створена за радянських часів, була штучно створена і є методологічно вразливою. Він визначає приватне право як «галузь позитивного права, яка складається з юридичних (державно-вольових) норм, що врегульовують на засадах формальної рівності суспільні відносини між юридично правоздатними особами».

Загалом, система приватного права є неоднорідною і складається з галузей права, підгалузей та окремих інститутів права. Деякі представники дореволюційного правознавства вважали, що приватне право поділяється на цивільне право у вузькому розумінні та торгове право, де цивільне право включає речове, зобов'язальне, сімейне та спадкове право. Існує багато дискусій щодо структурного наповнення системи приватного права, особливо стосовно співіснування господарського і цивільного права. Наприклад, Я. М. Шевченко вважає, що концепція господарського права базується на принципах однорідності владно-управлінських (по вертикалі) і договірних (по горизонталі) відносин у сфері народного господарства.

Отже, досліджуючи співвідношення приватного права з іншими галузями права, можна зробити висновок, що приватне право має свою систему, яка складається з окремих галузей, підгалузей та інститутів. До структурних елементів приватного права відносяться цивільне і сімейне право. Спірним є питання віднесення до приватного права таких галузей, як господарське, трудове, земельне та медичне право. За результатами проведених досліджень встановлено, що ці галузі права є самостійними, оскільки мають власний предмет і метод правового регулювання, хоча багато правовідносин, що регулюють ці галузі, мають приватно-правовий характер.

Список використаних джерел

1. Белуга Ю. М. Актуальні проблеми визначення системи приватного права. *Юридичний вісник*. 2013. № 1(26).
2. Сивий Р. Б. Приватне (цивільне) право в системі права України : монографія / Р. Б. Сивий. Київ : КВІЦ, 2006. 214 с. С. 92.
3. Актуальні проблеми методології приватного права: Колективна монографія / за заг. ред. О. Д. Крупчана. Київ : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва АПрН України, 2005. 266 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник / О. Ф. Скакун. Х. : Еспада, 2006. 776 с.
5. Харитонов Є. Традиції приватного права в Україні: між Сходом і Заходом (деякі питання методології розробки концепції приватного права в Україні). *Юридична Україна*. 2003. № 2. С. 14–19.
6. Сивий Р. Б. Приватне (цивільне) право в системі права України : монографія / Р. Б. Сивий. Київ : КВІЦ, 2006. 214 с.
7. Шевченко Я. Поняття приватного права як ядра правопорядку, заснованого на ринковій організації економіки. *Право України*. 2009. № 8. С. 4–7.

ЕТАПИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА

Захарченко П. П.,

д-р юрид. наук, професор, кафедра теорії та історії права та держави;

Мірошніченко М. І.,

д-р юрид. наук, професор кафедри теорії та історії права та держави

Інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Дослідник М. Чубатий (1889–1975), один із небагатьох вчених, хто здійснив періодизацію історії українського права [1, с. 14–17], так висловився щодо впливу на нього права тих країн, до складу яких входили українські території: «Досліди над тим чужим правом ... інтересують нас лиш остільки, оскільки мусимо ілюструвати як це чуже право спричинялося до зникнення місцевого або, навпаки, оскільки місцеве українське право впливало на це чуже, захоже й витворювало тут нові інституції» [2, с. 4]. Виходячи з цього, та, керуючись можливістю глибшого пізнання минувшини у ХХІ ст., пропонуємо до наукового вжитку такі основні етапи неперервної генези українського права:

– **етап архаїчного права**, нижньою межею якого слід вважати початок формування цивілізації на теренах України, а верхньою IX – першу половину X ст. На цьому етапі відбувається остаточне відокремлення норм раннього архаїчного права з єдиної монолітної системи мононорм. Виникнення, власне, українського права, систематизованого в ранньо-звичаєву систему з назвою «Закон Руський», яка гіпотетично була чинною в Києво-Руській «варварській державі» з ознаками федералізму (IX–X ст.).

– **етап формування основ позитивного права та зародження української національної правової системи (друга половина X – 30-ті рр. XII ст.)**. Він характеризується домінуванням в правовому просторі Руси-України норм звичаєвого права. Головними віхами історії українського права на цьому етапі слід вважати реформи князя Володимира і Ярослава Мудрого, що заклали міцні підвалини у формування *інституту позитивного права*, визначили принципи – *засади української національної правової системи і української національної держави*. Був створений *судебник* з назвою «Руська Правда»,

яким забезпечувалася правова основа розбудови середньовічної країни-імперії – України-Руси;

– *етап партикуляризму українського права (30-ті рр. XII ст. – 1434 р.)*. Верхня межа охоплює початок політичної роздробленості України-Руси, нижня – утворення польською владою в 1434 р. замість Руського королівства Руського воєводства та заборона українського права на землях Галичини. Для цього етапу характерним є посилення місцевого партикуляризму в праві (в князівствах Русі воно не досягло тієї глибини, яка була в інших державах як центральних, так і західних регіонів Європи). Єдина правова система диференціювалася на дві незалежні:

– право Північно-Західної Русі, утіленням якого стали судні грамоти Новгород, Псков;

– право Великого князівства Литовського (Литовсько-Руської держави), джерелом якого були норми Розширеної «Руської Правди»;

– *етап відносно урівноваженого процесу інституціалізації і юридичної централізації українського права (початок XV – друга половина XVI ст.)*. Він характеризується:

- ✓ розвиненим договірним правом у формі уставних земських грамот, виданих Великим князем Литовським населенню окремих земель задля збереження руських звичаєво-правових традицій і традицій урядування;
- ✓ розвитком державного (позитивного) права, джерелом якого були загальнодержавні правові акти. Одним з перших таких актів вчені називають «Статут короля Владислава (Ягайла)», наданого Литві в 1420–1423 рр. У ньому вперше, з посиланням на звичай, вжито термін «право» у значенні «суду», «процесу», з одного боку, так і в значенні «об’єктивного права» як абстрактного поняття, з іншого.

Найважливішими віхами цього етапу є видання трьох Литовських статутів (1529, 1566, 1588 рр.). Основними їхніми джерелами стали систематизоване звичаєве право народів, об’єднаних в межах Великого князівства Литовського; «Саксонське зерцало», яке справляло неабиякий вплив на формування правових систем Центрально-Східної Європи; «Руська Правда» – консолідований збірник норм українського права;

– *етап становлення та розвитку козацького звичаєвого права (XV – середина XVII ст.)*. Козацьке звичаєве право

виникло як «права і вольності Війська Запорозького», а вже в ході Української національної революції середини XVII ст. набуло характеру загальнонаціональних норм у формі загального права. На його основі розбудовувалися інститути новоутвореної Української гетьманської держави (Війська Запорозького). Воно поширювалося на усі, без винятку, верстви українського суспільства, проникало у важливі сфери суспільного життя, було джерелом нових правових норм, які врегульовували порядок землекористування, укладання окремих договорів, регламентували види покарань і злочинів, закріплювали принципи відносини влади і суспільства, судоустрою і судочинства;

– *етап утвердження загальнодержавного національного українського права (друга половина XVII – перша половина XIX ст.)*. Він характеризувався утвердженням договірного права та розвитком державного права українського народу.

Важливими віхами цього етапу є: створення конституції національної держави – першої Конституції України, яка увійшла в історію під загальнопоширеною назвою Конституція Пилипа Орлика (Пакти і Конституції прав і вольностей Війська Запорозького від 5 квітня 1710 р.). Цей документ виник як договір між трьома політичними суб'єктами козацької держави: гетьманом, генеральною старшиною та Військом Запорозьким. Не менш важливою подією цього етапу стала спроба офіційних та приватних систематизацій чинного на той час в Україні права.

Систематизація здійснювалася у річищі протистояння двох тенденцій, які виникли у зв'язку з поширенням політичного впливу Московії на Україну та остаточним знищенням національної української держави: тенденція до збереження самобутності українського права зусиллями української старшини та зворотня тенденція до централізації і уніфікації українського права з правом імперії у аспекті централізаторської та уніфікаторської політики російського самодержавства;

– *етап юридичної централізації з нейтралізацією умов для розвитку українського національного права (XIX – початок XX ст.)*. У цей час Україна фактично втратила власний потенціал самодостатнього правового розвитку, коли, зрештою, закон стає основним джерелом права як в українських лівобережних, так і правобережних губерніях, що опинилися в складі Російської імперії. У Австрії, до складу якої входила Східна Галичина, звичаєве право перестало функціонувати після ухвалення

Австрійського цивільного кодексу 1811 р., в якому про такий самобутній вид джерел права вже жодним чином не згадується.

Зазначимо, відмова від звичаєве права пов'язана з асиміляційною імперською політикою, спрямованою на знищення національної ідентичності колонізованих народів, яка утворюється і обумовлюється контентом – територіальним, етнічним, культурним, релігійним, політичним, правовим, економічним.

Кодифікація законодавства стала своєрідним інструментом юридизації суспільного життя та руйнування української правової свідомості саме тоді, коли норми права, ототожненого з законом, за змістом і по суті почали розходитися з ментальними уявленнями українців про справедливість.

Пробудженням до національно-державного усвідомлення ознаменувався *етап відродження принципів українського національного права і формування національного законодавства (1917–1921 рр.)*. У цей час були ухвалені установчі конституційні акти (Універсали Центральної Ради), низка органічних (конституційних) законів, проголошені Конституції УНР від 29 квітня 1918 р., Конституція ЗУНРу від 13 листопада 1918 р., Закони про тимчасовий державний устрій України від 29 квітня 1918 р. тощо. Сукупно вони заклали основу в законодавчу стратегію розбудови конституційної держави в Україні, яка в історичному часі передувє правовій державі;

– *етап наступу на гуманістичну сутність українського права і ствердження в правовій системі України ідеології «законницького позитивізму», в гіперболізованій класовій інтерпретації позитивізму волі суверена, вираженого в етатистській концепції держави (1917 – перша пол. 1991 рр.)*.

У зв'язку з радянсько-російським пануванням та закріпленням в Україні злочинного тоталітарного комуно-більшовицького режиму, розпочався процес ідеологізації права. Етап ознаменувався вульгарною рецепцією російського більшовицького права на українські терени, яка фактично здійснювалася шляхом юридичної експансії у формі класового права так званої держави «диктатури пролетаріату». III Всеукраїнський з'їзд рад, що відбувався у Харкові 6–10 березня 1919 р., проголосив УСРР «окремою державою» та позірно ухвалив її конституцію. До 30 грудня 1922 р., де-юре, УСРР вважалася незалежною державою. Опісля ж, вона функціонувала як квазідержавне утворення.

Протягом цього періоду КП(б)У під суворим контролем ЦК РКП(б) стала фактично найвищим органом в системі державного управління, перебрала на себе функції представницьких, виконавчих, розпорядчих, судових державних інституцій.

З розпадом комуно-більшовицької імперії СРСР український народ вступив у новий етап – **ствердження гуманістичних цінностей ліберально-демократичної цивілізації і повернення до традиційного для українського народу людиновимірного типу правової системи**. Етап започаткований 16 липня 1991 р. проголошенням «Декларації про державний суверенітет», підтвердженій Актом про незалежність України (24 серпня 1991 р.) і Всеукраїнським референдумом 1 грудня 1991 р. Повільно, але впевнено, реалізується законодавча стратегія державотворення в Україні в парадигмі розбудови правової держави на основі конституційних принципів верховенства права і розподілу влад, щоправда, цьому нам заважає широкомасштабна агресія, розпочата 24 лютого 2022 р. збройними силами Російської Федерації.

Отже, аналіз кожного з етапів історії українського права дає уявлення про шляхи його трансформації та вектори становлення й розвитку, набуття ним інтегративних властивостей системного утворення (формування та поділу на інститути, галузі тощо) у зв'язку з державою.

Список використаних джерел

1. Захарченко Петро. Історія українського права : навч. посіб. Київ : ВД «Освіта України», 2019. 430 с.
2. Чубатий М. Огляд історії українського права. Історія джерел та державного права : у 2 ч. Мюнхен, 1947. Ч. 1. 88 с.

РАДА БЕЗПЕКИ ТА ЇЇ РОЛЬ В РЕФОРМУВАННІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

Кириленко В. Д.,

здобувачка вищої освіти з курсу ОП «Право»;

науковий керівник: Лаврик Г. В., д-р юрид. наук, професор

Полтавський університет економіки і торгівлі (далі – ПУЕТ)

Забезпечення міжнародної безпеки є ключовим фактором для збереження та розвитку світового співтовариства. Міжнародні організації, які виступають як основні учасники у цій сфері, зосереджують свої зусилля на гарантуванні безпеки на глобаль-

ному рівні. Вони охоплюють широкий спектр завдань, серед яких контроль над озброєннями, запобігання конфліктам, а також захист прав і свобод людини та громадянина [5].

Такою міжнародною організацією, протягом багатьох років є Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН). Після Першої Світової війни Ліга Націй продемонструвала свою неефективність: головним випробуванням для неї став початок Другої Світової війни. Тому в складних умовах постала нова міжнародна організація, а саме – ООН, яка спільними зусиллями держав-учасниць перемогла нацизм та зупинила фашизм. Її перебування на міжнародній арені створює певний баланс безпекового середовища в світі.

Нагальна необхідність реформування Ради Безпеки ООН стала особливо актуальною після подій 24 лютого 2022 року. Російсько-українська війна, що розгорнулася через неспроможність підтримання миру, посилила міжнародно-правові дискусії про неефективну діяльність ООН. Відповідно до Статуту цієї організації, Рада Безпеки ООН має безумовні повноваження у справі попередження війни та формування умов щодо мирної та ефективної співпраці держав. Якість критерію дієвої праці ООН розглядається як результат роботи Ради Безпеки [4, с. 62]. Оскільки, відповідно до статті 24 Статуту ООН Рада Безпеки – основоположний орган, який несе відповідальність за мир та світову безпеку [1]. Наразі, в реаліях незворотних реформаторських змін в діяльності ООН, Рада Безпеки, як єдина ланка ООН, яка має право здійснювати дії превентивного або примусового характеру від імені цієї організації, має змінити свій підхід до реагування на подібні глобальні збройні конфлікти, які є подібними до російсько-української війни [3, с. 538].

Без належного втручання ООН простежується неспроможність міжнародного співтовариства до застосування заходів щодо мирного співіснування держав, має місце множинність конфліктів та, як наслідок, збільшення кола їх учасників. Звідси потреба в подоланні проблем, які прогнозовано впливають на проведення миротворчих операцій в контексті світової безпеки. Їх усунення є однією з головних причин реформування ООН [2, с. 203].

Ключовою умовою проведення таких операцій, в період воєнно-політичного конфлікту, має бути публічна згода світової спільноти та відповідне рішення уповноваженого на це органу –

Ради Безпеки ООН. Відтак, актуальною проблемою виступає застарілість та недієвість затверджених механізмів прийняття рішень, дана проблема призводить до призупинення регулювання конфліктів в забезпеченні миру. Проте, причиною недієвості цих механізмів та відповідних протоколів по прийняттю рішень є використання права «вето» державами-учасниками (членами) Ради Безпеки ООН. Тому що, за статистикою, протягом всієї історії існування організації, накладання права «вето» на резолюції Ради Безпеки ООН її членами здійснювалося 192 рази. Однак, кількість неофіційних накладень права «вето» налічувало декілька сотень разів [2, с. 204].

Безсилля Ради Безпеки ООН призвело до зловживання офіційною процедурною нормою, правом «вето», яке є у постійних держав-учасниць Ради Безпеки ООН, наразі воно на практиці застосовується як засіб гібридної війни, що впливає на створений статус даного структурного органу. Прикладом може послугувати події, які пов'язані з анексією АР Крим та несанкціонованою, збройною агресією Росії по всій території України, що виявили невідкладну необхідність модернізації та вдосконалення методологічних підходів в питанні важливості Ради Безпеки в реформуванні всієї ООН [2, с. 204].

Таким чином, результативність міжнародного права обумовлено рівнем правової культури держав міжнародного співтовариства, а на практиці, як бачимо, високий рівень правової культури є лише тоді, коли присутня особиста вигода, яка зумовлює високу ймовірність виникнення Третьої світової війни. Паралельно, мова має йти про перерозподіл впливу між державам, який існує сьогодні в Раді Безпеки ООН шляхом анулювання статусу постійного члена та права вето. Беручи до уваги, що всі ці аспекти залежать тільки від самих держав-членів ООН, можна стверджувати, що процес реформування буде довгим і складним, хоча і не невідворотним.

Список використаних джерел

1. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.
2. Гедьов А. В., Шевченко В. А. Роль Ради Безпеки ООН у врегулюванні сучасних регіональних конфліктів. *Вісник Маріупольського державного університету. Історія. Політологія*. Вип. 18.2017 р.

- C. 201–207. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-radi-bezpeki-oon-u-vregulyuvanni-suchasnih-regionalnih-konfliktiv/viewer>.
3. Реньов Є. В. Реформування Ради Безпеки ООН: проблеми та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1/2023. 538–541 с. URL: http://lsej.org.ua/1_2023/124.pdf.
 4. Скрипник О. Роль Ради Безпеки ООН в регулюванні військових конфліктів. *Уманська старовина*. Вип. 8 / 2021. С. 61–70.
 5. Центр безпекових досліджень «СЕНСС». Роль Ради Безпеки ООН у підтримці міжнародного миру та безпеки в сучасному світі та оцінка її ефективності на прикладі України. 2023 р. URL: <https://censs.org/rol-rady-bezpeky-oon-u-pidtrymtsi-mizhnarodnoho-myru-ta-bezpeky-v-suchasnomu-sviti-ta-otsinka-yiyi-efektyvnosti-na-prykladi-ukrayiny/>

ЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ТА ЇЇ ВИЗНАЧАЛЬНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ЗМІСТ

Лаврик Г. В.,

*д-р юрид. наук, професор, кафедра правознавства
ПУЕТ*

Великі надії і сподівання покладаються Україною на Глобальний саміт миру, який має відбутися 15–16 червня 2024 року на курорті Бюргеншток неподалік міста Люцерн, що у Швейцарії. Створення форуму для діалогу на високому рівні щодо шляхів досягнення всеосяжного, справедливого та міцного миру для України відповідно до міжнародного права та Статуту ООН, зосередження його учасників на обговоренні Української форми миру вважається найкращим варіантом об'єднання зусиль усього цивілізованого світу для того, щоб зупинити російську державу-агресора.

Серед іншого, запорукою успіху Глобального саміту миру, привнесення ним перспектив у припинення російської військової агресії проти України і страждань її народу, забезпечення стабільності і добробуту в усьому світі є подолання конфлікту ідентичностей. Неможливо досягти миру, стверджує доктор політичних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, директор Інституту зовнішньополітичних досліджень Григорій Перепелиця, якщо росіяни не хочуть визнавати нашу українську ідентичність – і так уже впродовж 300 років. Водночас визнання українців як незалежної

нації поставить хрест на ідентичності росіян, яким доведеться переглянути свою історію [1].

Викорінення всіх слідів української ідентичності, за словами членкині правління Фондації збереження українського сакрального мистецтва та Ліги українських жінок Америки Марти Голдер, залишається основною метою російської війни [2].

Всебічне наукове дослідження української ідентичності зумовлює необхідність звернення до абз. 5 Преамбули Конституції України. З моменту внесення конституційних змін 2019 року тут вміщується положення, за яким «Верховна Рада України від імені Українського народу» прийняла Конституцію України «підтверджуючи» «європейську ідентичність Українського народу та незворотність європейського та євроінтеграційного курсу України». Доповнення і конкретизація цим положенням раніше виголошеного в цьому абзаці Преамбули Конституції України положення, за яким «Верховна Рада України від імені Українського народу» прийняла Конституцію України «підключившись про зміцнення громадянської злагоди на землі України» засвідчує значення змінених 2019 р. положень Преамбули Конституції України, як таких, які системно пов'язані зі ст. 1 Конституції України щодо характерних рис України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, зі ст. 8 Конституції України щодо визнання і дії принципу верховенства права в Україні, зі ст. 15 Конституції України щодо засад політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності суспільного життя в Україні, а також ст. 16 Конституції України щодо обов'язку держави із забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу. Помітним є безпосередній, органічний зв'язок цих положень зі ст. 35 Конституції України щодо змісту та форм права на свободу світогляду і віросповідання та ст. 56 Конституції України щодо права на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Підтвердження європейської ідентичності Українського народу та незворотності європейського та євроінтеграційного

курсу України в Преамбулі її Конституції супроводжувалося віднесенням до повноважень Верховної Ради України визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору (п. 5 ч. 1 ст. 85 Конституції України). Президент України став гарантом реалізації цього стратегічного курсу (ч. 2 ст. 102 Конституції України), Кабінет Міністрів України покликаний забезпечувати його реалізацію (п. 1/1 ст. 116 Конституції України). Відтак положення абз. 5 Преамбули Конституції України функціонально пов'язані зі статтями Основного Закону України, які визначають відповідні повноваження Верховної Ради України, Президента України і Кабінету Міністрів України.

Досягнення мети конституційних змін, яка полягала у «законодавчому закріпленні в Конституції України цивілізаційного вибору, європейської ідентичності Українського народу» безпосередньо шляхом набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [3]. В конституційно-юрисдикційній практиці, набуття повноправного членства в Європейському Союзі визначається, виходячи з послідовного втілення відповідних конституційних цінностей в законодавство з урахуванням того, що «Європейський Союз заснований на «цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та дотримання людських прав, включаючи права осіб, які належать до меншин», а також на тому, що «ці цінності є загальними для держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, справедливість, солідарність та рівність між жінками та чоловіками» (стаття 2 Договору про Європейський Союз від 7 лютого 1992 року)» [4]. Відповідно триваюча агресія російської федерації проти України має на меті блокувати будь-які імпульси визначально-цивілізаційного вибору Українського народу, заперечувати його європейську ідентичність та незворотність європейського та євроатлантичного курсу Української держави.

З початком повномасштабного вторгнення європейська ідентичність Українського народу отримала неоціненну інвестицію. Це мужність і героїзм військовослужбовців Збройних Сил України, які боронять свободу, суверенітет Української держави, майбутнє усього цивілізованого світу.

Список використаних джерел

1. «Олімпійське перемир'я» та Глобальний саміт миру у Швейцарії. Хто та як пропонує завершити війну в Україні. URL: <https://hromadske.ua/viyina/223132-olimpiyske-peremyria-ta-hlobalnyu-samit-myru-u-shveysariyi-khto-ta-iak-proponuye-zavershyty-viy>.
2. Martha Holder Russia's invasion aims to erase Ukrainian cultural identity. Atlantic Council. Januarj. 4, 2024. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/russias-invasion-aims-to-erase-ukrainian-cultural-identity/>
3. Пояснювальна записка до проєкту Закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. URL: https://ips.ligazakon.net/document/jh6z100i?an=7&ed=2018_09_03.
4. Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) у справі за конституційною скаргою Абрамовича Олексія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини другої статті 40 Житлового кодексу України (щодо дискримінації у реалізації права на житло) від 22 червня 2022 року № 5-р (II)/2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 56. Ст. 3354. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-22#Text>.

АРГУМЕНТИ AD HOMINEM ЯК РІЗНОВИД ПРАВОВИХ АРГУМЕНТІВ

Орел В. А.,
*старший викладач, кафедра правознавства
ПУЕТ*

«Argumentum ad hominem» – латинський вислів, що означає «аргумент проти/до людини». Іншими словами, фраза означає, що людина свідомо вступає в суперечку з іншою людиною. Аргументи ad hominem, або аргументи особистої образи, бувають настільки ефективними, що використовуються в політичній аргументації, судочинстві та багатьох інших сферах, адже їх легко висунути як звинувачення, складно спростувати, і вони часто мають надзвичайно потужний вплив на переконання аудиторії.

Поява цього терміна пов'язується ще з аристотелівською добою. Саме Аристотель у своїх працях докладно згадує про помилку піддавати розгляду запитувача, а не аргумент.

Сучасне розуміння «ad hominem» почало формуватися із середини XIX століття, під впливом англійського логіка Річарда

Вотлі. Відповідно до його теорії, аргументи *ad hominem* зазвичай зосереджувалися на незвичайних обставинах, характері, визнаних думках або минулій поведінці особи.

На початку XX століття аргументи *ad hominem* пов'язувалися з логічною помилкою. У цьому випадку сперечальник замість того, щоб спростувати аргумент, нападав на опонента не фізично, а за допомогою аргументів. Однак сьогодні ця фраза означає пряму атаку на характер і етос людини, намагаючись заперечити її аргументи [1].

Дуглас Волтон представляє чіткий метод аналізу та оцінки аргументів *ad hominem*, які зустрічаються в повсякденній аргументації. Дослідник класифікує аргументи *ad hominem* на п'ять підтипів: образливі (прямі), непрямі, упереджені, отруєння криниці та *tu quoque* (ти такий же поганий) – і дає методи оцінки кожного типу. Кожному підтипу надається чітко визначена форма як розпізнаваний тип аргументу [2].

«Аргументи *ad hominem*» характеризують як один із найбільш тривожних, недовірливих, хитрих і суперечливих, але ефективних інструментів аргументації в праві. Тим не менш, вони відіграють вирішальну роль у кримінальному праві. Можна сказати, що це гіпотетично неприйнятні аргументи, оскільки вони спрямовані не проти проблеми, а проти аргументу оратора та проти характеру особи, яка її висунула.

Як відомо, юридичний практичний дискурс має бути раціональним та доцільним. Аргументи *ad hominem* не завжди є помилковими, тож правники часто використовують їх не для нападу на опонента, а як законну риторичну стратегію. Якщо твердження щодо характеру людини мають відношення до обговорення або зроблених висновків і належним чином обгрунтовані, аргумент *ad hominem* є дійсним. Тамара Дудаш відносить цей тип аргументів до топічних (риторичних), які допомагають обгрунтувати факти [3, с. 32].

Приміром, напади на людину, яка зрадила своєму партнеру, не мають значення для якості її математичних міркувань, але вони мають значення для вирішення питання про те, чи повинна ця особа бути лідером асоціації, яка наголошує на сімейних цінностях [4].

У практиці Європейського суду з прав людини (далі – суд) нерідко зустрічаються справи із застосуванням аргументів *ad hominem*. Наприклад, у справі «Вака проти Угорщини» (БАКА

v. HUNGARY) суд підтримав точку зору Венеціанської комісії у пункті 117 рішення, оскаржувані законодавчі акти були «спрямовані проти конкретної особи» і, таким чином, «суперечили принципу верховенства права». Тобто, законодавчі акти, які оскаржував заявник, «були задумані для того, щоб досягти особливого результату на шкоду конкретній особі (ad hominem, konkret-individuellen Massnahmegezet), і забезпечувалися конституційними путями, щоб уникнути всілякої можливості конституційного розгляду» [5].

Отже, аргументи ad hominem протягом тривалого часу вважалися помилковими, але тепер дослідники вважають, що цей стиль аргументації поступово визнається таким, що має місце в раціональному диспуті.

Список використаних джерел

1. Argumentum Ad Hominem: legal maxim. Pleadings: веб-сайт. URL: <https://blog.ipleadings.in/argumentum-ad-hominem-legal-maxim/> (дата звернення: 17.05.2024).
2. Walton D. N. Legal argumentation and evidence. Pennsylvania : Pennsylvania State University, 2002. 368 p.
3. Дудаш Т. Типологія аргументів у правовій аргументації. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3/2024. С. 31–39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-3/5>.
4. Ad Hominem Fallacy | Definition & Examples. Scribbr: веб-сайт. URL: <https://www.scribbr.com/fallacies/ad-hominem-fallacy/> (дата звернення: 23.05.2024).
5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Бака проти Угорщини» (Baka V. Hungary) від 23.06.2016, справа №№ 20261/12. URL: <https://rm.coe.int/16806b51c7> (дата звернення: 27.05.2024).

РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ПРАВОВИХ КОНЦЕПЦІЙ У ЛІБЕРАЛЬНИХ І НЕОЛІБЕРАЛЬНИХ ДОКТРИНАХ

Толкачов О. А.,

аспірант

Київський університет права НАН України

Дослідження концептуальних засад історичної обумовленості та сучасного уявлення неоліберального праворозуміння виявило еволюційність їх розвитку, що передбачає спадковість ідей та доктринальних положень. Хоча лібералізм в XIX–XX ст. розвивався з перевагою економічних теорій, однак це не заперечує і

не виключає глибокого генетичного зв'язку лібералізму з природно-правою концепцією та впливу лібералізму на всю державно-правову реальність і соціальну систему.

Визначення особливостей та перспектив неоліберального праворозуміння на сучасному етапі державотворення та розвитку суспільства потребує врахування спадковості ідей та характеристики основних суб'єктів соціальної системи через призму ліберального спадку.

Класичний лібералізм не має відповіді на ці проблеми, що є його найслабкішою стороною з точки зору соціалістичних ідеологій і практики соціального регулювання. У той же час «соціальний лібералізм» запропонував відповідь — «лікування» негативних соціальних явищ має здійснюватися за рахунок самого суспільства й держави, у зв'язку з чим останній надаються додаткові функції. Нерідко, для уникнення негативних суспільних явищ доводиться обмежувати свободу людей, відбувається зміщення пріоритетів в бік інтересів суспільства, а не особистості, яке це відбувалося за часів «Нового курсу» Ф. Рузвельта.

Становлення неолібералізму шляхом адаптації цінностей свободи індивіда до реальних умов вирішило проблему негативних суспільних явищ та розв'язання соціальних антагонізмів. При цьому не повинна обмежуватись свобода кожного і зберігатись формальна рівність прав. Йдеться мова про практичне примирення і гармонізацію інтересів вільного індивіда й суспільства. Вихід, на нашу думку, є в тому, щоб надати кожному вільному індивіду додаткових прав і можливостей, які сприятимуть його соціалізації та попередженню негативних явищ. Маються на увазі права, які не мають природного характеру, але надаються самою соціальною системою задля підтримки власної рівноваги, тобто соціальні права. До таких прав можна віднести право на достатній життєвий рівень, право на житло, право на освіту, право на медичне обслуговування, право на соціальний захист тощо. Надання і забезпечення цих прав дозволяє досягти певних позитивних суспільних цілей не усуваючи людину, індивіда з центрального місця в соціальній системі.

Сутність неолібералізму, представниками якого були Дж. С. Мілль, Т. Грин, Д. Хобсон, Л. Хобхауз, Д. Деві та інші, полягала у визнанні соціальності людини як істоти та можливості її розвитку через суспільний прогрес. Тому була очевидною необхідність утвердження принципу співпраці, замість кла-

сичного ліберального принципу конкуренції вільних особистостей. Співпраця забезпечувала розвиток суспільства як середовища, що відкривало нові форми самореалізації для кожного.

Соціалізація лібералізму шляхом розширення обсягу ліберальних прав і доповнення їх правами соціальними зустрічала й зустрічатиме активні заперечення з боку консервативних лібералів (лібертаристів). Соціальні права для індивіда створюють для нього соціальні умови, які є рівними та однаковими для всіх. Таким чином, нібито відбувається профанація ліберальної свободи, яка з рівності можливостей перетворюється в зрівняння умов. На нашу думку, соціалізація лібералізму за описаною вище концепцією не є профанацією і не перериває ліберальну традицію. По-перше, суттєві зміни ліберальній доктрині не переривають спадковості її ідей і принципів та зберігають єдність політико-філософської парадигми. По-друге, профанація свободи не відбувається, оскільки неолібералізм доповнює рівність можливостей рівністю умов для тих, хто не може з об'єктивних причин скористатися своїми можливостями. Таким чином відбувається доповнення, а не підміна, в чому виражається гуманізм неоліберальної доктрини.

У ліберальній теорії і досі не приділено належної уваги характеристиці гуманізму, тому його часто змішують з етичними або моральними аспектами. В той же час, свобода, природні права, соціальний устрій відповідно до ліберальних ідей мають такий образ, щоб бути максимально комфортним і корисним для людини. Індивід, його свобода та інтереси займають центральне місце в ліберальній соціальній системі. Людина є найвищою соціальною цінністю, що відповідає ідеям гуманізму. «Людина... є ціллю сама по собі, тобто ніколи й ніким (навіть Богом) не може бути використана як засіб» [1]. Отже, на нашу думку, необхідно визнати, що лібералізм є гуманістичною ідеологією. При адаптації ліберальних ідей до сучасної дійсності, при внесенні змін до форми і змісту ліберальної доктрини необхідно виходити в першу чергу з міркувань гуманізму, оцінюючи гуманістичну доцільність. Вирішуючи спір про доцільність і допустимість визнання за особою згаданих вище соціальних прав, необхідно відповісти на питання, чи це сприяє покращенню буття індивіда, чи це розширює його свободу і захищає від зовнішніх негативних чинників?

Внаслідок розвитку та розширення неолібералізму ідея негативної свободи – «liberty» була доповнена ідеєю свободи

позитивної – «freedom», а цінності класичного індивідуалізму – його новим розумінням у душі ідеології комунітаризму. Розвинута демократія у другій половині минулого століття вже не уявлялася можливою без гарантування на державному рівні та реалізації соціальних прав особи, які повинні були надати усім громадянам прийнятний у даному суспільстві мінімум матеріальних благ.

За результатами проведеного аналізу наукових теорій і природно-правових концепцій у формуванні ліберальних і неоліберальних доктрин [2; 3] встановлено:

1. Соціалізація лібералізму, не обмежуючи свободу кожного, найбільш відобразилась на економічних ідеях лібералізму. Нова доктрина неолібералізму дозволила забезпечити соціальні права, без яких неможливі свобода й достойне життя. Неолібералізм зробив реальними утворення суспільної системи освіти, встановлення мінімальної заробітної платні, контроль за умовами праці, надання виплат у зв'язку з хворобою або безробіттям тощо. Саме адаптація лібералізму дозволила пом'якшити соціальні конфлікти й перейти від ідеї «капіталізму вільної конкуренції» до концепції «соціальної економіки». При цьому природна та невід'ємна свобода індивіда не заперечувалась і не обмежувалась.

2. Забезпечення свободи «від» передбачає захист особи від багаточисельних об'єктивних та суб'єктивних чинників, які можуть перешкодити реалізувати свободу «для». Саме соціальні права мінімізують вплив цих негативних чинників, сприяючи реалізації можливостей людини. Наприклад, якщо людина з певних соціальних причин не може працевлаштуватися або заробити на прожиття, вона практично виявляється нездатною реалізовувати свою свободу – рівність можливостей стає для неї не більш ніж порожня декларація. Запобіжником є те, що суспільство нейтралізує негативні соціальні причини і надає людині мінімальні умови для реалізації її свободи (право на працевлаштування). Якщо негативні чинники, які перешкоджають реалізуватися свободі, мають природний характер (вроджені вади, природні стихії тощо) соціальні права знову ж таки забезпечать людині мінімум умов для реалізації своєї свободи і прав.

3. Соціальні права людини гарантують людині мінімальні умови, достатні для реалізації свободи, здійснення природних та громадянських прав. Вони не звужують свободу, а навпаки додатково її укріплюють, послаблюючи зовнішній негативні

перепони і вплив на особу. Виникнення та обґрунтування соціальних прав, здійснене неолібералізмом, розширило правовий статус людини і вперше закріпило за людиною не лише негативну свободу, а й створило реальні передумови для позитивної свободи індивіда.

Список використаних джерел

1. Kant's Critique of Practical Reason and Other Works on the Theory of Ethics. URL: <https://oll.libertyfund.org/title/abbott-kant-s-critique-of-practical-reason-and-other-works-on-the-theory-of-ethics>.
2. Толкачов О. А. Історична обумовленість неоліберального праворозуміння та генеза ліберально-правових ідей – «Часопис Київського університету права» № 2–4, 2022 р. С. 15–22. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/903>.
3. Толкачов О. А. Аналіз наукових теорій і природно-правових концепцій у формуванні ліберальних і неоліберальних доктрин. *Держава і право : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки*. Випуск 94 / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ : Юридична думка, 2023. С. 20–40.
4. The Declaration of Independence, 1776. URL: <https://history.state.gov/milestones/1776-1783/declaration>.
5. Declaration of the Rights of Man and Citizen, 26 August 1789. URL: <https://revolution.chnm.org/d/295>.
6. French Republic Constitution of 1793. URL: <https://oll.libertyfund.org/page/1793-french-republic-constitution-of-1793>.
7. The Works of John Locke in Nine Volumes. URL: <https://oll.libertyfund.org/title/locke-the-works-of-john-locke-in-nine-volumes>.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НОРМ НАЦІОНАЛЬНО-ПРАВОВИХ СИСТЕМ ЄС ЗА ПРИНЦИПОМ СУБСИДІАРНОСТІ

Федоренко Ю. В.,
аспірант

Академія праці, соціальних відносин і туризму

Утворення Європейського Союзу передбачає не розпад раніше домінуючих спільнот (інституцій) окремих держав, а скоріше позбавлення їх повноважень щодо необхідної законодавчої гармонізації. У Договорі ЄС йдеться про «гармонізацію», «координацію» або «уніфікацію» національного законодавства, тобто про створення європейської правової зони – «зони свободи, безпеки та справедливості» (у формі *Jus Commune*, яка доповнює *Jus Communitatis*) де, принцип субсидіарності пропонується для будь-якої правової гармонізації [1].

Водночас принцип субсидіарності передбачає подвійну стратегію [2]:

1) можна захищати загальні юридично-філософські принципи, такі, як приватна автономія економічних суб'єктів та ідея кримінального права;

2) індивідуальні державні (національні) особливості можуть бути збережені в цивільному, кримінальному та процесуальному праві.

В економічній сфері, де ринки відкриті один для одного відбувається регулювання на національному рівні, а гармонізація обмежується загальними питаннями, вільний рух товарів і вільний рух людей узгоджується з принципом взаємного визнання – «принципом довіри». Проте наскільки сильною повинна залишатися національна частка, є питанням доцільності, враховуючи конкуренцію між державами, економічні інтереси та інтереси громадян. І ці питання правового наближення та гармонізації стосуються вже створення єдиного європейського правового простору.

У цьому контексті розглянемо континентальне право, яке домінує не лише в Європейському Союзі, а і в країнах Азії, Близького Сходу, Африки, Центральній і Південній Америці та яке завдяки кодифікації є правом, доступним для всіх. Тобто прості та загальноприйняті терміни, що є правовими нормами континентального права, легко зрозуміти. А завдяки домінуванню континентального права у країнах, де концентруються дві третини світового ВВП, воно стає домінуючим в економіці, а також переважаючим правом для двох третин населення світу.

Правове вирішення повсякденних правових проблем у континентальному праві засноване на інтересах приватних осіб і компаній, що:

1) дає можливість з чіткою юридичною визначеністю скласти контракти;

2) за умов свободи договору сторони мають право створювати нові правила, укладати угоди в кожному конкретному випадку тощо;

3) захисні положення, які існують у договірному праві, запобігають несправедливому ущемленню прав;

4) діє принцип взаємної лояльності до договору – як при укладенні та виконанні договору, так і поза договором при застосуванні закону.

До того ж у континентальному праві існують різні корпоративні форми, в яких сторони обмежені необхідним. Суди легкодоступні та ефективні у країнах континентального правосуддя, де швидко розглядаються позови, зокрема у Франції та Німеччині, й незважаючи на те, що є вибір між рішенням у суді та позасудовим врегулюванням, сторонам, як правило, вигідніше брати рішення суду.

Крім довгововного права, яке є основою континентального законодавства, інтереси громадян захищає адміністративне право. Також у межах адміністративного права дії (втручання) органів державної влади можуть бути перевіреними. В окремих країнах континентального права (наприклад, Франції та Німеччині) існують спеціальні суди для вирішення таких питань. Соціальні права громадян захищені трудовим та соціальним правом, але таким чином, щоб враховувались підприємництва та їх спільнот.

Таким чином можна стверджувати, що континентальне право має правову визначеність високого рівня та передбачуваність на засадах кодифікованої системи права, захист від несправедливого ущемлення прав, лояльність та можливість для створення нових правил, захист інтересів громадян та перевірку діяльності органів державної влади. Континентальна правова система є доступною, гнучкою та глобальною, з точки зору домінування в країнах світу.

Водночас всередині континентального права є історичні передумови сучасних розбіжностей, зокрема в економічній сфері, де ринки відкриті один для одного, продовжують регулюватися на національному рівні, а гармонізація обмежується загальними питаннями (вільний рух товарів та вільний рух людей) і принципом взаємного визнання. Але те, наскільки сильною повинна залишатися національна частка, є питанням доцільності, враховуючи конкуренцію між державами, національні економічні інтереси та інтереси громадян.

Список використаних джерел

1. Vertrag über die Europäische Union (EUV). URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://eurlex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0020.02/DOC_1&format=PDF.

2. Oppermann Thomas. European Law, 3rd edition: Munich 2005, §18. URL: <https://www.jura.uni-konstanz.de/thym/lehre/alle-lehrveranstaltungen/international-relations-law-of-the-european-union/>
3. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html>.
4. Handelsgesetzbuch. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/hgb/>

СЕКЦІЯ 2. РОЗВИТОК ПРИВАТНОГО ПРАВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ГАЛУЗЕВИЙ (ЦИВІЛІСТИЧНИЙ) РАКУРС

ДОГОВІР ПРО ДРУК КНИГ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ, ЗМІСТ ТА КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

Байрак К.,

здобувачка вищої освіти Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (далі – ННППФППП ДДУВС);

науковий керівник: Ділігул А. С., канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільного права та процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (далі – ДДУВС)

Через війну, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, уся російська література була заборонена для друку в Україні. Через це чимало українських митців та мисткинь почали більш активно видавати власні книги.

Задля того щоб видавництво та автори творів мали гарантії своєї діяльності при співпраці, то вони укладають договір.

Договір про друк книг є одним із найбільш значущих юридичних документів у видавничій сфері. Він встановлює правові рамки та зобов'язання між видавцем та автором книги, а також визначає права та обов'язки кожної із сторін.

Відповідно до ст. 626 Цивільного кодексу України, договір – це угода двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну, припинення цивільних прав та обов'язків [1].

Основними компонентами договору про друк книг є, перше, ідентифікація сторін: у договорі мають бути зазначені повні реквізити видавця та автора книги.

По-друге, опис книги: договір повинен містити докладний опис друкованої продукції, включаючи назву, автора, ISBN-номер, тираж, кількість сторінок, розміри, папір, що використовуються.

Обов'язково повинно бути вказано вартість та умови оплати: цей розділ договору має визначати вартість послуг друку, способи оплати, строки взаєморозрахунків та можливі штрафи за недотримання умов платежів.

Ще одним важливим елементом договору про друк книг є строки виконання, тобто встановлювати точні терміни, протягом яких видавець повинна виконати друк книги та передати її автора. Також може бути визначено графік подання проміжних звітів про хід роботи.

Договором можуть бути зазначені умови та вимоги до якості друку, перевірки та приймання готової продукції, а також механізми вирішення можливих спорів [2, с. 136].

Інтелектуальна власність: важливим аспектом договору є питання авторських прав на книгу чи інтелектуальну власність. Договір має визначити обмеження та дозволи на використання текстів, ілюстрацій, дизайну та інших елементів, що є об'єктами авторського права [3].

Звісно ж, як і будь-який цивільний договір, договір про надання друкарських послуг повинен містити розділ, у якому зазначається порядок розірвання договору та відповідальність сторін.

Найбільшу увагу слід звернути на два головних аспекти при укладанні договору про надання послуг із друку книг.

Найперше, це точність та повнота інформації про книгу. Помилки або упущення можуть призвести до непорозумінь та суперечок між сторонами.

А друге, це ясність та однозначність усіх пунктів договору: це допоможе уникнути двозначності та непорозумінь у процесі співробітництва.

Отже, виходячи із вищевказаного слід дійти висновку, що договір про друк книг є важливим інструментом у сфері видавництва. Він встановлює правові та фінансові відносини між сторонами та забезпечує успішне виконання всіх етапів друку. Важливість детального опису умов співробітництва та точного врегулювання прав та обов'язків кожної із сторін дозволяє уникнути можливих проблем та суперечок, а також забезпечити високу якість та своєчасний друк книг.

Список використаних джерел

1. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 04.01.2023).

2. Договір як універсальна форма правового регулювання : монографія / за заг. ред. проф. В. А. Васильової. Івано-Франківськ, 2020. С. 134–142.
3. Федорченко Наталія Володимирівна «Зобов'язання з надання теоретико-правові засади» на здобуття послуг у цивільному праві України: наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B6erdbLQfiZDd5ZFdjeXFBQzQ/view>.

ЩОДО ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ НЕЙТРАЛЬНОСТІ ПІД ЧАС СІМЕЙНОЇ МЕДІАЦІЇ

Бразалук В. П.,

*старший лейтенант поліції, магістрант, ННІППФПНП
ДДУВС;*

*науковий керівник: Ділігул А. С., канд. юрид. наук, доцент
кафедри цивільного права та процесу ДДУВС*

Актуальність теми обумовлена тим, що в нашій країні сімейно-правові спори – це одна з найрозповсюдженіших та доволі складних категорії справ, оскільки найчастіше сторони, між якими вникає конфлікт жодним чином не бажають іти одна одній назустріч та шукати певні компроміси для вирішення спору. В сімейному законодавстві існують певні прогалини та недосконалості через, що існують випадки зовсім різної судової практики в частині прийняття судового рішення при розгляді однакових спорів. Таким чином, проблематика вирішення сімейних спорів та конфліктів є досить актуальною, оскільки, майже кожна людина протягом життя тим чи іншим чином зіштовхується з вказаною категорією правовідносин.

Одним із кроків для вирішення проблем та удосконалення сімейного законодавства став прийнятий 16.11.2021 року Закон України «Про медіацію». Таким чином в Україні з'явився новий правовий інститут, який розширив спектр можливостей вирішення сімейних спорів, оскільки відтепер медіація набула статусу обґрунтованого та закріпленого на законодавчому рівні явища. Таким чином, сімейна медіація стала одним із способів врегулювання конфліктних ситуацій, який спрямований на збереження адекватних відносин між сторонами конфлікту, швидке

рішення сімейних конфліктів, а також безпосередню участь сторін конфлікту у вирішенні їх питань, оскільки медіатор лише керує процесом [1].

Сімейна медіація – це самостійний, добровільний позасудовий спосіб урегулювання конфліктних ситуацій та спорів шляхом проведення переговорів з безпосередньою участю одного чи кількох медіаторів з метою досягнення сторонами того чи іншого взаємоприйняттого рішення про врегулювання сімейного спору [2].

Слід зазначити, що медіатори відіграють неабияку роль під час вирішення сімейних спорів, оскільки їх участь спрямована на максимально лояльне та спокійне вирішення конфлікту тому, що саме категорія сімейних правових відносин зазвичай є найемоційнішою та за часту торкається та зачіпає інтереси не лише подружжя, а й інших осіб, які не є безпосередніми сторонами конфлікту, наприклад спільних дітей. В свою чергу медіатор, незважаючи ні на що повинен залишатися справедливою та нейтральною стороною, яка в подальшому забезпечить прийняття неупередженого об'єктивного рішення [3].

У ст. 7 ЗУ «Про медіацію» вказано, що саме нейтральність виступає в якості одного з ключових принципів медіації, який полягає в тому, що медіатор не бере безпосередньої участі в конфлікті та жодним чином не виступає на стороні одної із сторін конфлікту, а до кінця розгляду і під час прийняття рішення залишається нейтральним, об'єктивним і діє виключно в інтересах обох сторін учасників конфлікту [4]. Принцип нейтральності передбачає, що сторони конфлікту мають рівні можливості висловлювати свою позицію, бачення ситуації та можливості її вирішення, а під час прийняття рішення інтереси обох сторін будуть враховані. Найважче дотримуватися вказаного принципу під час вирішення емоційно-заряджених ситуацій з складними та ворожими один до одного взаєминами між сторонами конфлікту. Тому медіатор в таких ситуаціях повинен дотримуватися певних основних принципів, а саме:

- дотримуватися професійних стандартів, які вимагають нейтрального ставлення до всіх учасників процесу медіації;
- рівноправність – медіатор повинен забезпечити однакове право для всіх учасників висловити свою точку зору та бути почутим;

– збереження конфіденційності – підтримувати конфіденційність інформації, наданої під час процесу медіації, щоб переконалися, що всі учасники почуваються комфортно для того, щоб ділитися своїми думками та почуттями;

– визнання та підтримка емоцій – важливо, щоб медіатор зміг визнавати та підтримувати емоції учасників, але при цьому залишатися нейтральним [1].

Отже, медіація – це один із сучасних правових інститутів, спрямованих на альтернативне вирішення спорів сторін, який забезпечує максимально комфортні та сприятливі умови для вирішення того чи іншого конфлікту, а також врахування позицій та думок сторін-часників для прийняття максимально сприятливого рішення, яке задовольняє обидві сторони конфлікту.

Список використаних джерел

1. Даниляк А. В. Медіація як новітній засіб вирішення сімейних спорів. 2018. С. 56–58.
2. Тези доповідей студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (25–27 квітня 2023 року). Юридичний факультет. – Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. – 191 с.
3. Медіація у професійній діяльності юриста : підручник / авт. кол. : Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський [та ін.]; за ред. Н. Крес-товської, Л. Романадзе. Одеса : Екологія, 2019. 456 с.
4. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 р. № 1875 – IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 01.11.2023).

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ СТОРОНАМИ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Білодід М. С.,
здобувачка вищої освіти 2 курсу ОП «Право»;
науковий керівник: Кульчій О. О., канд. юрид. наук, доцент
ПУЕТ

Значна частина норм цивільного права спрямована на активне регулювання особистих немайнових і майнових відносин на засадах рівності учасників перед законом та їхнього вільного

волевиявлення. Крім того, ці норми передбачають фінансову незалежність суб'єктів цивільних правовідносин.

Цивільно-правова відповідальність за порушення договірних зобов'язань є системою юридичних наслідків, які настають у випадку невиконання чи неналежного виконання однією із сторін своїх договірних зобов'язань, що спричинило шкоду іншій стороні договору.

Відповідно до частини 3 статті 14 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) належна правомірна поведінка учасників цивільних правовідносин забезпечується засобами заохочення, а також відповідальністю, що встановлюється договором чи актами цивільного законодавства.

Цивільно-правова відповідальність є важливим інститутом договірного права, що забезпечує захист прав та законних інтересів сторін договору і сприяє стабільності цивільного обороту. Цивільно-правова відповідальність за порушення договірних зобов'язань може наставати у вигляді застосування санкцій, передбачених законодавством та договором, до сторони, яка порушила свої договірні зобов'язання.

У статті 610 ЦКУ зазначено, що цивільно-правова відповідальність за порушення зобов'язань, настає за невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежного виконання).

Для детального роз'яснення правових наслідків цивільно-правової відповідальності за порушення зобов'язань доцільно послатися на ст. 611 Цивільного кодексу України. Згідно з нею, цивільно-правова відповідальність може полягати у: 1) припиненні зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від нього, якщо таке право передбачено договором або законом, або розірванні договору; 2) зміні умов зобов'язання; 3) сплаті неустойки; 4) відшкодуванні збитків та моральної шкоди [1]. Відсутність хоча б одного з елементів складу цивільного правопорушення виключає можливість притягнення винної особи до цивільно-правової відповідальності.

При укладанні договору сторони повинні узгодити всі істотні умови, властиві відповідному виду договору. Вони мають чітко визначити предмет договору, етапи виконання договірних зобов'язань та підстави для притягнення до відповідальності у разі невиконання або неналежного виконання умов договору, як це передбачено чинним законодавством [4, с. 47–48].

Науковець С. А. Загородній вважає, що підставою цивільно-правової відповідальності є порушення суб'єктивних цивільних прав, як майнових, так і немайнових. Це пояснюється тим, що цивільно-правова відповідальність полягає у відповідальності одного учасника майнових відносин перед іншим, тобто у відповідальності порушника перед потерпілою стороною, а її головною метою є відновлення порушеного права.

У цивільному праві серед науковців існують різні підходи до трактування підстави цивільно-правової відповідальності, як договірної, так і позадоговірної. Згідно з однією точкою зору, такою підставою є склад цивільного правопорушення, тобто сукупність певних ознак, наявність яких є необхідною для притягнення до цивільно-правової відповідальності. Інші науковці розглядають склад правопорушення як типові умови, що зумовлюють настання цивільно-правової відповідальності. Незважаючи на ці розбіжності у трактуваннях, обидві наукові позиції сходяться на тому, що саме склад цивільного правопорушення є підставою для застосування заходів цивільно-правової відповідальності [2, с. 189–190].

Цивільно-правова відповідальність має компенсаційний характер, її головною метою є відновлення майнового стану потерпілої сторони. Ця обставина визначає межі застосування цивільно-правової відповідальності. Відновити майновий стан потерпілого можливо лише шляхом повної компенсації завданих йому збитків або відшкодування заподіяної шкоди. Однією з ключових ознак цивільно-правової відповідальності є те, що її розмір має відповідати розміру заподіяних збитків або шкоди [3, с. 161].

Так, цивільно-правова відповідальність не переслідує мету покарання правопорушника, а спрямована на компенсацію втрат, яких зазнала потерпіла сторона. Через це забезпечується рівновага інтересів усіх учасників правовідносин та стимулюється добросовісне виконання ними договірних зобов'язань. Притягнення до цивільно-правової відповідальності за порушення цивільних прав може передбачати різні форми компенсації потерпілій стороні, зокрема відшкодування майнових збитків, компенсацію моральної шкоди, а також сплату неустойки, штрафів і пені – залежно від умов договору та норм чинного законодавства.

Відповідно до ст. 614 Цивільного кодексу України, особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлено законом або договором. Водночас договором або законом можуть бути передбачені випадки відповідальності за порушення зобов'язання незалежно від вини. Тобто загальне правило полягає у вині як підставі цивільно-правової відповідальності за порушення зобов'язань, проте законодавчими актами чи договором можуть встановлюватися винятки з цього правила [1].

Варто зазначити, що лише в окремих випадках, визначених законодавством або договором, може бути передбачена відповідальність незалежно від вини. Такий підхід характерний здебільшого для низки видів договірних зобов'язань. Його основна мета полягає у забезпеченні належної відповідальності сторін, захищаючи при цьому права та інтереси потерпілої сторони.

Відповідно до ч. 2 ст. 651 Цивільного кодексу України, у разі істотного порушення договору однією зі сторін інша сторона, а також в інших випадках, передбачених договором або законом, має право вимагати зміни або розірвання договору в судовому порядку [1].

На практиці непоодинокими є випадки, коли покупець через істотне порушення договору продавцем має право на власний розсуд вимагати або розірвання договору та повернення сплаченої за товар грошової суми, або виконання зобов'язання в натурі. Судова практика також ґрунтується на аналогічних прецедентах.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що цивільно-правова відповідальність за порушення договірних зобов'язань має компенсаційний характер, основна мета якої – відновлення майнового стану потерпілої сторони шляхом повного або часткового відшкодування завданих їй збитків. Підставою для притягнення до такої відповідальності є порушення суб'єктивних цивільних прав однієї із сторін, викликане невиконанням або неналежним виконанням іншою стороною договірних зобов'язань. Склад цивільного правопорушення утворюють сукупність ознак, наявність яких дозволяє встановити відповідальність порушника. Отже, цивільно-правова відповідальність за договірними зобов'язаннями забезпечує захист прав сторін договірних правовідносин, сприяючи їх стабільності та справедливості.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/stru#Stru>.
2. Мороз О. В. Цивільно-правова відповідальність за порушення умов договору. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2009. С. 188–194. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2009_45_29.
3. Приленський І. Поняття цивільно-правової відповідальності сторін за договором. Юридичний вісник. 2021. № 2. С. 159–165. URL: <https://hdl.handle.net/11300/18864>.
4. Чумак Р. Цивільно-правова відповідальність за невиконання та/або неналежне виконання договору про надання юридичних послуг. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 46–51. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10232>.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД У КОНТЕКСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН: НЕОБХІДНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ващук Я. С.,

*аспірант кафедри цивільного права та процесу
Західноукраїнський національний університет*

Вивчення дорожньо-транспортних пригод в Українській та світовій науці є важливим напрямом досліджень у різних галузях наукового пізнання. Це зумовлено важливістю автомобільного транспорту, який є надзвичайно важливим для забезпечення мобільності у глобалізованій економіці та тими втратами, які неминуче виникають внаслідок дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП), зумовлених різноманітними чинниками.

Саме на чинники, що зумовлюють або сприяють виникненню ДТП і спрямована, передусім, увага науковців. Правова наука, яка досліджує вплив права на регулювання суспільних відносин, фокусує увагу на людському чиннику у ДТП. На їх запобігання спрямовані, зокрема, норми адміністративного та кримінального права, які, з одного боку, визначають правила, суворе дотримання яких є умовою запобігання (або мінімізації ризику) виникнення ДТП, а з іншого боку визначають санкції для порушників цих правил, покликані стимулювати їх виконання. Досліджуються поведінкові аспекти учасників дорожнього руху,

включаючи психологічні, соціальні, культурні та інші чинники, що впливають на дотримання правил дорожнього руху; вдосконалюється законодавство, спрямоване на регулювання дорожнього руху та запобігання ДТП. Розробляються ефективні механізми притягнення до відповідальності за порушення правил дорожнього руху, спрямовані на превенцію правопорушень у цій сфері, наприклад, автоматизований контроль дотримання швидкісного режиму, правил проїзду перехресть тощо).

Ця робота триває щонайменше століття з тих пір, коли автомобілі стали відносно масовим явищем, однак ДТП продовжують спричиняти значну шкоду як економіці держави, так і, особливо, окремим людям, передусім їх безпосереднім жертвам.

Показники аварійності на дорогах держави, у т. ч. із спричиненням тілесних ушкоджень та загибелі людей залишаються високими (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Загальна кількість ДТП із травмованими та загиблими у 2019–2023 роках

Рік	Усього ДТП із загиблими і травмованими	Загинуло	Травмовано
2023	23 642	3 053	29 502
2022	18 628	2 791	23 145
2021	24 521	3 238	29 738
2020	26 140	3 541	31 974
2019	26 052	3 454	32 736

Таблиця складена самостійно на основі статистичних даних Патрульної поліції України [1].

Вищезазначені фактори підкреслюють нагальність продовження наукових досліджень у сфері дорожньо-транспортних пригод (ДТП). Ця потреба охоплює не лише вдосконалення заходів із забезпечення безпеки дорожнього руху, але й розробку комплексних правових механізмів реагування на ДТП у різних галузях права. І особливу увагу при цьому варто приділити цивільно-правовому аспекту, оскільки саме ця галузь права покликана забезпечити максимально повне відновлення порушених прав осіб, які постраждали внаслідок ДТП.

Є необхідним забезпечення функціонування ефективної системи, яка б гарантувала постраждалим найширші можливості для повноцінної реабілітації. Це включає як фізичне та

психологічне відновлення здоров'я, так і компенсацію майнової шкоди. У випадках заподіяння майнової шкоди особливо важливою є розробка механізмів, що забезпечать адекватне відшкодування вартості пошкодженого або знищеного майна.

В Україні вже два десятиліття існує механізм страхування цивільно-правової відповідальності володільців транспортних засобів за шкоду, що може бути спричинена під час їх експлуатації. Однак накопичена судова практика свідчить, що існуючий механізм потребує постійного удосконалення задля підвищення його ефективності.

Актуальним залишається питання удосконалення процедур оцінки завданої шкоди та визначення справедливого розміру компенсації. Це вимагає не лише юридичного, але й міждисциплінарного підходу, що включатиме економічні та медичні, можливо, соціальні аспекти.

Важливим напрямом досліджень є також аналіз та імплементація міжнародного досвіду у сфері цивільно-правового регулювання наслідків ДТП. Це дозволить гармонізувати національне законодавство із правом Європейського Союзу (що є умовою інтеграції України), іншими кращими світовими практиками та підвищити рівень захисту прав постраждалих.

Таким чином, подальші дослідження у сфері ДТП, особливо з точки зору цивільно-правової науки, набувають важливого значення. Цивілістика, як наука про приватноправові відносини, відіграє ключову роль у формуванні ефективних механізмів захисту прав та інтересів учасників дорожнього руху, постраждалих у ДТП.

Ці дослідження мають бути спрямовані на створення комплексної, збалансованої та гуманної системи реагування на ДТП з позицій цивільного законодавства. Така система повинна не лише забезпечувати справедливу компенсацію постраждалим, але й стимулювати відповідальну поведінку всіх учасників дорожнього руху. Крім того, вона має сприяти підвищенню загального рівня безпеки на дорогах через механізми економічного стимулювання та цивільно-правової відповідальності.

Список використаних джерел

1. Статистика ДТП в Україні за 2017–2023 роки / Офіційний веб-сайт Патрульної поліції України. URL: <https://patrolpolice.gov.ua/statystyka/>

ДО ТЕМИ ЗАХИСТУ ЧЕСТІ, ГІДНОСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Вихристюк Д. О.,

*здобувачка вищої освіти 2 курсу юридичного факультету,
Національний університет біоресурсів та природокористу-*

вання України (далі – НУБіП);

*науковий керівник: Горіславська І. В., канд. юрид. наук, доцент
НУБіП*

Захист честі, гідності та ділової репутації є важливим аспектом цивільного права, оскільки він спрямований на забезпечення прав та інтересів особи в суспільстві. Ці поняття відображають особистість та гідність людини, а також її діловий образ, які потребують захисту від неправомірних дій інших осіб чи організацій. Питання захисту честі, гідності та ділової репутації залишається актуальним протягом усього існування людства. Право на захист честі, гідності та ділової репутації є одним із основних способів захисту конституційних прав людини щодо недоторканості особистого та сімейного життя. Кожна особа має право на захист своєї честі, гідності та ділової репутації в суді [1].

Виходячи з вказаного досить актуальним постає питання дослідження захисту честі, гідності та ділової репутації у цивільному законодавстві. Зокрема, цих питань у своїх роботах торкалися І. В. Саприкіна, О. В. Синегубов, Р. О. Стефанчук, А. О. Церковна та інші.

Метою роботи є дослідження та аналіз захисту честі, гідності та ділової репутації у цивільному праві.

Проблема захисту честі, гідності та ділової репутації у цивільному праві стає все більш актуальною в умовах постійної зміни суспільного та економічного середовища [2]. Незважаючи на існуючі норми законодавства, ця проблема залишається недостатньо вирішеною через кілька основних причин:

1. Недостатня ефективність правових механізмів. Норми цивільного права, що регулюють захист честі, гідності та ділової репутації, іноді можуть бути нечіткими або неефективними у практичному застосуванні.

2. Відповідальність за порушення права честі, гідності та ділової репутації нерідко обмежується лише матеріальними

компенсаціями, які нерідко не відображають реальної шкоди, завданої постраждалим.

3. Складність доведення порушення. Часто важко довести факт такого порушення в суді, особливо у випадках, коли порушення відбувається у віртуальному середовищі або через непублічні способи.

4. Широкий простір для маніпуляцій. Недоліки у законодавстві та процедурних аспектах можуть створювати простір для зловживань і маніпуляцій з боку сторін, що може підірвати довіру до правосуддя та зменшити ефективність захисту.

Вирішення цих проблем потребує посилення правового регулювання, розвитку альтернативних механізмів врегулювання спорів, підвищення правової культури суспільства.

У цивільному праві України, захист честі та гідності реалізується через можливість вимагати компенсації за моральну шкоду у випадках, коли порушені особистість, гідність або інші немайнові блага. Це може стосуватися недопущення недостовірних висловлювань, інформації чи дій, які можуть підірвати репутацію або завдати моральної шкоди. У контексті ділової репутації, цивільне право України передбачає захист від недобросовісної конкуренції, деструктивної реклами, незаконного використання комерційних та інших підприємницьких ім'я та засобів ідентифікації [3].

Особливе значення має захист честі, гідності та ділової репутації в інтернеті. Цивільне право включає в себе заходи для боротьби з інформацією, що дискредитує особистість чи підприємство в онлайн-середовищі.

Для вирішення проблеми захисту честі, гідності та ділової репутації у цивільному праві потрібно вжити комплексу заходів, які спрямовані на удосконалення законодавства, забезпечення ефективного механізму захисту та підвищення правової культури суспільства. Деякі з можливих заходів:

1. Удосконалення законодавства. Важливо розробити та прийняти законодавчі акти, які б точно визначали порушення честі, гідності та ділової репутації, а також передбачали ефективні механізми їх захисту.

2. Розширення засобів захисту. Необхідно розглянути можливість введення додаткових засобів захисту, таких як заборона певних дій чи публікацій, видача судових наказів, що дозволяють швидко реагувати на порушення.

3. Підвищення правової культури суспільства. Проведення освітніх кампаній та інформаційних заходів, спрямованих на підвищення обізнаності громадян.

4. Розвиток альтернативних механізмів врегулювання спорів, таких як медіація або арбітраж для швидкого та ефективного вирішення конфліктів.

5. Запобігання порушенням. Проведення превентивних заходів, таких як інформаційні кампанії щодо етичної поведінки в мережі Інтернет.

Всі ці заходи мають на меті забезпечити ефективний захист прав та інтересів осіб у цивільному праві, зберігаючи баланс між свободою вираження та захистом гідності та репутації.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що захист честі, гідності та ділової репутації у цивільному праві України є важливим елементом, спрямованим на захист особистих та комерційних інтересів громадян і підприємств. Він забезпечує справедливість, індивідуальність та стабільність у суспільстві, підтримуючи важливі цінності людської гідності та ділової етики.

Список використаних джерел

1. Честь, гідність, ділова репутація: коли фігуранти публікацій мають право на захист. URL: <https://bihus.info/chest-gidnist-dilova-reputacziya-koly-figuranty-publikacij-mayut-pravo-na-zahyst/> (дата звернення: 10.05.2024).
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
3. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.05.2024).

РЕЄСТРАЦІЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Вісич Є. В.,

здобувачка вищої освіти 2 курсу ОП «Право»;

*науковий керівник: Кульчий О. О., канд. юрид. наук, доцент
ПУЕТ*

Важливою характеристикою особи є місце її проживання, адже саме завдяки зареєстрованому місцю проживання держава може ідентифікувати фізичну особу. Таким чином забезпечу-

ється і громадська безпека в державі, громадяни мають можливість направляти і отримувати кореспонденцію тощо [5, с. 35]. Відповідно до Конституції України, головним обов'язком держави є забезпечення прав і свобод людини [1]. Отже, громадяни України, іноземці та особи без громадянства мають доступ до отримання соціальних та медичних послуг за місцем зареєстрованого проживання, зокрема для оформлення довідок, витягів, паспортів, оформлення пільг тощо. Крім того, зареєстроване місце проживання дозволяє громадянам України реалізовувати свої виборчі права та брати участь у місцевому самоврядуванні. Це створює своєрідний юридичний зв'язок між державою та особою [3].

Реєстрація місця проживання фізичних осіб відіграє ключову роль у здійсненні державного обліку населення. Завдяки реєстраційним даним можна отримати інформацію про кількість населення, його територіальне розміщення, вікову та гендерну структуру. Такі відомості допомагають відстежувати міграційні процеси, зокрема, кількість іноземців, які перебувають в Україні, та кількість громадян України, які виїхали за її межі, а також визначати рівні народжуваності та смертності [6, с. 8].

Як відомо, громадяни України, іноземці та особи без громадянства можуть мати кілька місць проживання. Однак відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 07 лютого 2022 року № 265 кожен громадянин України має зареєструвати місце проживання лише за однією адресою. Таку послугу надають органи реєстрації на території територіальної громади, на яку поширюються повноваження відповідного виконавчого органу сільської, селищної або міської ради [4]. Реєстрація місця проживання має істотне значення у обміні інформації між фізичною особою та державою, тож держава прагне встановити однозначну визначеність цього місця.

Від початку збройної агресії росії проти України у 2014 році, набуло актуальності питання про реєстрацію/перереєстрацію місця проживання мешканців тимчасово окупованих територій. Після початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну дане питання стало ще більш актуальним.

Громадяни України, котрі виїхали з тимчасово окупованих територій, не мають доступу до послуги зняття з реєстрації місця проживання на відповідній території. Тому, 28 квітня 2023 року Президент України підписав Закон України № 3054-

IX, у якому зазначено, що громадяни України, житло яких знаходиться на тимчасово окупованій території, або на території де ведуться бойові дії, можуть зареєструвати місце проживання без зняття з реєстрації попереднього місця проживання [2].

Однією із ключових подій у 2020 році стало запровадження в Україні 1 жовтня Єдиної інформаційної системи соціальної сфери. Дана система дозволяє особам, які були вимушені переселитися всередині країни через військовий конфлікт, отримувати доступ до соціальних послуг за фактичним місцем їхнього тимчасового перебування. Впровадження зазначеної інформаційної системи полегшило процес надання соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам на території України.

Окремою складовою досліджуваного питання у судовій практиці є визначення місця проживання дітей. Зокрема, тих, які проживали на тимчасово окупованих територіях. Результати аналізу судової практики свідчать, що судді схильні вважати зареєстрованим місцем проживання малолітньої дитини зареєстроване місце проживання батьків або інших законних представників.

Реєстрація місця проживання є важливою як для фізичної особи, так і для держави. Адже за допомогою цього механізму забезпечується більш ефективне виконання прав і обов'язків як громадянами, так і державою. З допомогою механізму реєстрації місця проживання фізичної особи здійснюється забезпечення належної роботи правоохоронної системи, розшуку осіб, які ухиляються від сплати податків, виконання ухвалених судових рішень, а також правопорушників. Від початку збройної агресії росії проти України набрали чинності закони, що спрощують процедуру реєстрації місця проживання. Це було зроблено задля задоволення потреб внутрішньо переміщених осіб, а також забезпечення надання та отримання ними соціальних, медичних послуг, пільг тощо.

Таким чином, питання удосконалення чинного законодавства України в частині регулювання суспільних відносин за умов дії правового режиму воєнного стану з метою сприяння адаптації населення потребує уваги та подальшого дослідження. При цьому важливо враховувати можливості та потреби фізичних осіб. Беручи до уваги зазначене, можна зробити висновок, що створення нових інструментів правового регулювання та встановлення відповідних правових норм, які дозволять фізичним

особам зберігати правовий зв'язок з державою, є ефективним механізмом забезпечення громадської безпеки в таких умовах.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://surl.li/iera>.
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань оформлення документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, документів, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус, а також внесення відомостей про зареєстроване або задеклароване місце проживання на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України та на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії : Закон України від 28.04.2023 р. №3054-IX. URL: <http://surl.li/rppmg>.
3. Про надання публічних (електронних публічних) послуг щодо декларування та реєстрації місця проживання в Україні : Закон України від 05.11.2021 р. № 1871-IX. URL: <http://surl.li/pprар>.
4. Деякі питання декларування і реєстрації місця проживання та ведення реєстрів територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2022 р. № 265. URL: <http://surl.li/crwqw>.
5. Круглова О. О., Синько Є. В. Поняття і значення реєстрації місця проживання й перебування фізичних осіб на території України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 1. С. 38–40. URL: <http://surl.li/pqnjw>.
6. Реєстрація місця проживання: виклики для держави та наслідки для суспільства. Київ : Аналітичний центр «CEDOS», 2017. 34 с. URL: <http://surl.li/rppoc>.

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

Жушман А. А.,

здобувачка вищої освіти, ННІППФППД ДДУВС;

*науковий керівник: Ділігул А. С., канд. юрид. наук, доцент
кафедри цивільного права та процесу ДДУВС*

Кожній людині Конституція України гарантує свободу в ряді дій, а саме стосовно літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності (ст. 54) [4].

У цілому, інтелектуальна власність як вид людської діяльності, потрапляючи в період несприятливих зовнішніх обставин, підлягає посиленому контролю та захисту з боку держави. Як ми

бачили, в довоєнний період складалась ситуація з епідеміологічною проблемою у вигляді гострої респіраторної інфекції COVID-19, яка навпаки не пригальмувала, а ще більш розвинула людську інтелектуальну діяльність. Саме завдяки даному стимулу, було винайдено ряд лікарських засобів, зокрема вакцин. Також варто зазначити, що в цих умовах, було створено багато об'єктів авторського права, зокрема, лекції, промови, наукові статті, доповіді, які стосуються питань щодо даного вірусу.

Аналогічним шляхом відбуваються і будуть надалі відбуватися події даної галузі в питаннях протидії, запобіганню агресії та вирішенню питань з подальшої відбудови країни.

Саме зараз вістря діяльності спрямоване на створення нової зброї (винаходи, корисні моделі), створення комп'ютерних програм необхідних в оборонній сфері, наукових статей, промов (об'єктів авторського права) та розвиток духовності населення: створення художніх творів, музики, соціальної реклами, написання патріотичних пісень та картин (об'єкти авторського права та суміжних прав), тобто творів, які направлені на підтримання морального духу, патріотичного настрою в умовах війни.

Звісно, з введенням воєнного стану Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року [1], який в свою чергу передбачає обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб на період дії особливого правового режиму задля проведення необхідних заходів для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, ситуація в країні дещо змінилась [2]. Однак, слід зазначити, що стаття 55 Конституції України не входить до переліку конституційних норм, що гарантують права, які обмежується в період дії воєнного стану. Отже, право кожного захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань будь-якими не забороненими законом засобами не обмежується в період воєнного стану.

Звернемось до поняття захисту, ним є дії щодо попередження та припинення порушення прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності людини або відновлення порушених прав. Вказаний вид захисту реалізується в судовому порядку, при цьому згідно вимог статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», повноваження судів не можуть бути

припинені, крім того, скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. Та все ж, система судочинства зазнала змін під впливом військових дій – була змінена територіальна підсудність судових справ та введена дистанційна форма розгляду деяких справ [3].

Однак наявність таких негативних проявів як неможливість вчасного або взагалі звичайного безпечного потрапляння до зали суду на розгляд чи на подачу звернення в зв'язку з загрозою воєнних дій чи повітряної тривоги, або взагалі окупації території, затяжні судові процеси, фінансова затратність судового розгляду та інші недоліки, викликані саме як результат воєнних дій країни-агресора призводить до введення такого поняття як альтернативне вирішення спору у сфері інтелектуальної власності.

До даного поняття на сучасному етапі розвитку суспільства належить система способів захисту прав інтелектуальної власності, що ґрунтуються на договірних засадах та направлені на вирішення спору чи врегулювання конфлікту щодо прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності. В юридичній літературі, до способів альтернативного вирішення спору відносять медіацію, врегулювання спору за участю судді, переговори, третейське судочинство, фасилітація та укладання мирової угоди [5, с. 31; 6, с. 70–72].

Даний перелік не є вичерпним, та в реаліях сьогодення набуває все більшого масштабу використання, чим в свою чергу поліпшує рівень захисту прав осіб в сфері інтелектуальної діяльності.

Проте як підсумок можна зазначити, що більшість цивільних осіб, в котрих постає проблема захисту особистих інтелектуальних прав, не завжди освічені в шляхах вирішення даного питання і тому, враховуючи складність ситуації в країні, не в змозі реалізувати своє право на судовий захист, чим спричинюють негативний рівень правозахищеності громадян з боку держави.

Тому як висновок можна сказати, що держава має вжити заходів направлених на максимальне забезпечення доступності як до судового захисту так і до захисту прав інтелектуальної власності способами альтернативного вирішення спору у сфері інтелектуальної власності, а також підвищити рівень поінформованості населення щодо різноманітності способів захисту прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року / URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст. 250 / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Особливості здійснення судочинства в умовах воєнного стану. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211140_osoblivost-zdysnennyasudochinstva-v-umovakh-vonnogo-stanu.
4. Конституція України 1996 року. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення: 15.12.2023.)
5. Спектор О. М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів: світовий досвід та перспективи застосування у правовій системі України / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин. Київ: Фенікс. 2013. 160 с.

НЕГАТОРНИЙ ПОЗОВ ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Іванова Г. С.,

д-р юрид. наук, доцент, кафедра права та європейської інтеграції

Державний біотехнологічний університет

В усі часи право власності як речове право із найширшим обсягом повноважень його носія було пов'язано із необхідністю захисту від протиправних посягань. Ще давньоримські правознавці сформулювали понятті «позов (actio)» визначивши його як «право домагатися через суд того, що тобі належить», виділяючи речові та особисті позови залежно від того, на захист яких прав був спрямований позов.

Правознавці Стародавнього Риму зазначали, що з метою захисту права власності або іншого речового права необхідно подавати речовий позов (actio in rem), що міг бути заявлений проти будь-якої особи, яка посягне на речове право – незаконно заволодіє річчю, створить перешкоди власнику для нормального користування нею або іншим чином порушить право на річ [3, с. 69].

У римському праві відбувалися зміни способів захисту права власності з урахуванням відповідно до тих видів власності, що виникли впродовж розвитку Римської держави та були різноманітними за своїми джерелами регулювання. Одним із таких типових способів захисту права власності був негаторний позов (*actio negatoria*).

Негаторний позов (*actio negatoria*) мав місце в тому разі, коли належне власнику право не піддавалося сумніву, але інші особи зазіхали на те, щоб користуватись цією власністю, начебто маючи яке-небудь право на чужу річ (*ius in re aliena*) (сервітут, узуфрукт). Порушення права власності могли мати подвійний характер: позитивний або негативний, з огляду на те, чи здійснює третя особа всупереч волі власника прямо вплив на річ або ж вона заважає вільно користуватися річчю. У такому разі виникали підстави для заяви не виндикаційного, а негаторного позову (лат. *negare* – заперечувати). Цей позов належав тільки володіючому власнику і був спрямований проти будь-яких серйозних і реальних зазіхань від будь-кого на його власність у вигляді привласнення права сервітутного або схожого користування. Власник заперечував наявність у відповідача такого права. Суддя завжди запрошував відповідача згідно з позовом надати гарантії про недопущення подальших дій, що турбують власника (*cautio de amplius non turbando*), тобто взяти на себе зобов'язання уникати в майбутньому дій, які спричинять перешкоди для власника. Задоволення позову означало не що інше, як судову констатацію того факту, що майно, яке перебуває у власника-позивача, вільне від тих правових обтяжень на користь третіх осіб, на які вони претендують [3, с. 103].

Зазначений спосіб захисту права власності в порядку рецепції знайшов своє закріплення у Цивільному кодексі України. Стаття 391 Цивільного кодексу України закріплює, що власник майна має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпоряджання своїм майном [1].

Предметом негаторного позову може бути вимога про усунення об'єктивно створених (фактичних) перешкод, а також про утримання від вчинення дій, що можуть призвести до вчинення таких перешкод [4, с. 39]. Для негаторного позову можуть бути зокрема наступні підстави: неправомірне перебування майна третіх осіб у виробничих приміщеннях власника і необхідність

їх звільнення; унеможливлення підходів і під'їздів до будинку власника й потреба усунення таких перешкод; неправомірне зайняття жилих приміщень власника і необхідність виселення громадян; заборона суборендареві користуватися нежитловим приміщенням після укладення договору суборенди (вимкнення світла та ін.); створення штучних перешкод у землекористуванні власникам чи орендарям земельних ділянок тощо.

За негаторним позовом позивач це власник майна або титульний володілець майна. При цьому позивач який звертається за захистом, зберігає майно у своєму володінні та вимагає від відповідача припинити протиправні дії щодо свого майна, які не пов'язані із порушенням володіння. Відповідачем за негаторним позовом є особа, яка своєю протиправною поведінкою створює перешкоди, що заважають нормальному здійсненню власником користування чи розпорядження своїм майном.

Характерними ознаками негаторного позову є наступні: 1) сторони не перебувають у договірних відносинах; 2) позивач, зберігає майно у своєму володінні; 3) сутністю вимог є усунення порушення, яке триває і має місце на момент звернення з позовом; 4) таке порушення має «неправомірний» характер; 5) до вимог за негаторним позовом строки позовної давності не можуть застосовуватися.

На сучасному етапі при розгляді негаторних позовів під час ухвалення судом рішення його зміст залежить від правомірності дій відповідача та існування між сторонами договірних відносин. Так, умовою задоволення негаторного позову є встановлення протиправності дій відповідача, а якщо дії відповідача є правомірними або між сторонами існують договірні відносини негаторний позов задоволенню не підлягає. Захист прав та інтересів позивача надається судом у формі припинення дій, що порушують право, або відновлення становища, яке існувало до порушення права. Позивач самостійно визначає спосіб, у який він вбачає можливим усунути виявлені порушення. Якщо негаторний позов визнано обґрунтованим, суд визначає дії, які має вчинити або не вчинювати відповідач для усунення порушень, і строк виконання цих дій.

Одночасно слід звернути увагу на необхідність відрізнати право вимагати усунення перешкод у здійсненні права користування та розпорядження своїм майном (негаторний позов) від

права власника витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним (віндикаційний позов). Проте незважаючи на те, що зазначені позови є взаємовиключними, для застосування кожного з них однією з умов є відсутність договірних відносин між позивачем і відповідачем.

Таким чином, аналізуючи вищевикладене, слід зазначити, що на сучасному етапі розвитку правового регулювання способів захисту речових прав одним із способів захисту права власності є негаторний позов – позов про усунення перешкод у здійсненні користування і розпорядження річчю. Даний спосіб захисту права власності пройшов свою багатовікову історію і на теперішній час є ефективним засобом захисту, при застосуванні якого однак необхідно враховувати певні особливості його правозастосування, які формуються судовою практикою при розгляді судами справ даної категорії.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду України від 18 грудня 2019 року у справі № 522/1029/18. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87144996>.
3. Борисова В. І., Баранова Л. М. Основи римського приватного права : підручник. – Харків : Право, 2008. – 226 с.
4. Романюк Я. М., Бурлай О. Є. Позов про визнання права власності, віндикаційний та негаторний позови: деякі проблеми практичного застосування. Вісник Верховного Суду України. 2012. № 8 (144). С. 34–40. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=vvsu_2012_8_10.
5. Віндикаційний та негаторний позови. Визнання права власності. *Верховний суд* : [сайт]. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Vlasov_vind_negat_pozov.pdf.
6. Негаторний та віндикаційний позови у практиці Верховного Суду. *Вища школа адвокатури* : [сайт]. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/negatornii-ta-vindikaciinii-pozovi-u-praktici-verhovnogo-sudu-anastasiia-grabovska>.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ФОРМИ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ МЕШКАНЦІВ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Короєд С. О.,

д-р юрид. наук, професор, в. о. президента Науково-дослідного інституту публічного права

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану учасники майже всіх сфер суспільних відносин зазнали певних обмежень в реалізації своїх прав і свобод. Не виключенням стала й сфера правосуддя: незважаючи на те, що Конституція України не допускає обмеження права на судовий захист (в аспекті права на доступ до правосуддя у воєнний та надзвичайний стан), здійснення цього права зокрема для мешканців тимчасово окупованої території України, а також територій ведення бойових дій стало утрудненим чи взагалі неможливим. Передусім це стосується сфери цивільного судочинства, яке є найпоширенішою і пріоритетною формою судового захисту порушених (невизнаних) цивільних прав та охоронюваних законом інтересів, яке від початку дії воєнного стану зазнало певних законодавчих змін в процесуальному регулюванні.

Так, в умовах воєнного стану у зв'язку із припиненням діяльності судів на тимчасово окупованій території та територіях ведення бойових дій, для мешканців, які проживають на таких територіях виникли об'єктивні перешкоди в реалізації права на судовий захист (передусім в аспекті права на звернення до суду). І це при тому, що судовий порядок для таких мешканців залишається єдиним для встановлення фактів народження дітей та смерті родичів на цих територіях (ст. 317 ЦПК) для подальшої державної реєстрації цих фактів в органах РАЦС України і отримання свідоцтва про народження або смерть державного (українського) зразка.

Враховуючи положення ст. 12-1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», вимоги цивільної процесуальної форми однаковою мірою є обов'язковими для громадян України, які проживають на зазначених територіях (окрім вчинення окремих процесуальних дій: виклик в суд та повідомлення про судові рішення – через оголошення на офіційному веб-порталі судової влади України, що прямо передбачено у ст. 12-1 Закону

України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»). Проте виконання цих вимог (передусім це подача позовної заяви безпосередньо до суду на підконтрольній території чи надіслання її засобами поштового зв'язку з тимчасово окупованої території; прибуття до суду на підконтрольній території для участі в судовому засіданні тощо) або ж видача нотаріальної довіреності на здійснення представництва в судах – для мешканців зазначених територій є утрудненим (а в більшості випадків неможливим). Тому забезпечення реалізації вказаними особами права на доступ до суду (спрошення доступу до правосуддя) має бути юридично можливим передусім через електронний суд – Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему, яка забезпечує обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, між учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції (ч. 4 ст. 14 ЦПК України). Подача до суду документів в електронній формі може здійснюватися, як це допускає процесуальне законодавство, через електронний кабінет, який є підсистемою Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи, але доступ до цього кабінету надається за умови електронної ідентифікації особи з використанням кваліфікованого електронного підпису чи інших засобів електронної ідентифікації, які дають змогу однозначно встановити особу (ч. 5 ст. 14 ЦПК України).

Оскільки інших засобів електронної ідентифікації не визначено, тому мешканці тимчасово окупованої території або територій ведення бойових дій, які не мають електронного підпису, позбавлені можливості звернення до суду в електронній формі (як через електронний кабінет, так й засобами електронної пошти). Якщо все ж таки особа – мешканець зазначеної території має електронний кабінет в системі «Електронний суд», то тоді він повинен подавати документи в суд виключно через такий електронний кабінет. При цьому, в силу абз. 2 ч. 1 ст. 177, абз. 2 ч. 7 ст. 43 ЦПК України, якщо інший учасник справи (відповідач, третя особа, заінтересована особа) не має електронного кабінету і не зобов'язана його мати, заявник (позивач) повинен додати докази надсилання поданих в суд документів іншим учасникам справи у паперовій формі листом з описом

вкладення. Проте виконати цю вимогу мешканці тимчасово окупованої території об'єктивно не можуть, адже оператори поштового зв'язку України на такій території діяльність не здійснюють. Отже, цивільно-процесуальне регулювання порядку використання електронного суду учасниками справи – мешканцями тимчасово окупованої території або територій ведення бойових дій повинно передбачати за таким (територіальним) критерієм відповідну диференціацію судових процедур, пов'язаних передусім із поданням до суду документів в електронній формі та участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції без використання електронного підпису, з можливістю підтвердження особи такого учасника справи (якщо встановити особу неможливо за допомогою даних Єдиного державного демографічного реєстру) сканкопією документу, який посвідчує його особу і місце проживання на тимчасово окупованій території, а також візуальним встановленням такої особи і ознайомленням з її документами за допомогою існуючих засобів відеозв'язку.

Поряд із використанням можливостей електронного судочинства, для належного відправлення правосуддя у воєнний і надзвичайний стан суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Д. Д. Луспеник, з метою пристосовування чинних процесуальних норм при відправленні правосуддя в умовах воєнного стану, пропонує суддям сміливіше використовувати принцип процесуальної економії, численні норми якого містяться у процесуальному законі [1]. Тобто в умовах воєнного стану в цивільному судочинстві процесуальна економія набуває особливого значення, оскільки, з одного боку, учасникам справи має бути забезпечено гарантії здійснення своїх процесуальних прав в таких умовах, а з іншого боку, суди повинні мати повноваження оптимально виконувати завдання судочинства в умовах війни. Більш широке використання зазначеного принципу вимагає певних змін в процесуальному регулюванні порядку здійснення правосуддя, щоб суди мали можливість найбільш повно і раціонально використовувати регламентовані процесуальним законом процесуальні засоби відповідно до завдання цивільного судочинства, щоб справу було розглянуто правильно і в скорочені строки, при цьому з розумною економією залучених сил і засобів, з урахуванням конкретних обставин, зумовлених дією воєнного стану.

Тому сьогодні, на наше переконання, розвиток цивільного процесу має відбуватись в напрямку його диференціації за рахунок запровадження таких процедур, які б в умовах воєнного стану, враховуючи «регіональний чинник» (тимчасову окупацію або ведення бойових дій), з одного боку, забезпечували б доступність правосуддя і оперативність процесу (зокрема за допомогою процесуальної економії), досягаючи таким чином більшої ефективності цивільного судочинства, а з іншого боку, забезпечували б правову визначеність в реалізації процесуальних прав та обов'язків учасників цивільного процесу, передусім мешканців тимчасово окупованої території, та прогнозованість процесуальних дій суду.

Список використаних джерел

1. Здійснюючи судочинство в умовах воєнного стану, судді повинні вміти пристосовувати чинне законодавство – судді КЦС ВС (20 травня 2022 р.). Офіційний веб-сайт Верховного Суду. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1276715/>.

ВПЛИВ ІНСТРУМЕНТІВ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СФЕРУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Кульчій О. О.,

*канд. юрид. наук, доцент, кафедра правознавства
ПУЕТ*

Друге десятиліття ХХІ століття позначилося стрімким розвитком технологій машинного навчання та інструментів генеративного штучного інтелекту. Початок третього десятиліття позначився лавиноподібним зростанням доступності та популярності таких інструментів для широких мас користувачів. Один за одним з'явилися сервісів, які пропонували пересічним користувачам легкий доступ до можливостей генеративного штучного інтелекту в найрізноманітніших сферах (генерація тексту, мовлення, відео тощо) [4].

Ці процеси продемонстрували неготовність нормативної бази більшості країн до викликів, спричинених масовим поширенням нових технологій, актуалізували дискусії серед правознавців-науковців. Сфера генеративного штучного інтелекту (далі – ГШІ) стала каталізатором дискусій у найрізноманітніших сферах людського життя. Однією з причин запеклості цих спорів,

ймовірно, є те, що нова технологія поставила під сумнів виключність людини як суб'єкта творчої діяльності, результати якої становлять об'єкти права інтелектуальної власності.

Генеративний штучний інтелект науковці відносять до обчислювальних методів, здатних генерувати начебто новий, змістовний контент, такий як текст, зображення або аудіо, на основі навчальних даних [3]. Генеративну модель штучного інтелекту визначають як тип архітектури машинного навчання, що використовує алгоритми штучного інтелекту для створення нових екземплярів даних на основі шаблонів і зв'язків, виявлених у даних навчання.

Дискусії, що загострилися у юридичній (і не тільки) спільноті у зв'язку з поширенням масового використання генеративного штучного інтелекту, стосуються таких основних аспектів:

- правовий режим об'єктів, створених за допомогою штучного інтелекту;
- правові підстави та питання правомірності використання масивів даних, покладених в основу створення (тренування) генеративних моделей штучного інтелекту;
- питання правособ'єктності штучного інтелекту та відповідальності за шкоду, спричинену його використанням (щоправда, останній аспект більше стосується інших моделей ШІ, зокрема тих, які використовуються в управлінні безпілотними транспортними засобами, у виробництві, а в перспективі – навіть у військовій справі).

Правовий режим об'єктів, створених моделями штучного інтелекту (ШІ) або за їх допомогою них, неоднозначно визначається у законодавстві та судовій практиці різних країн (зокрема, мова йде про визнання чи не визнання їх об'єктами майнових прав інтелектуальної власності). Наразі відбувається процес внесення змін до законодавства, а суди намагаються зорієнтуватися у тому, як слід застосовувати чинні закони у сфері інтелектуальної власності до контенту та винаходів, створених за допомогою штучного інтелекту. Оновлена редакція ЗУ «Про авторське право і суміжні права», який був прийнятий 1 грудня 2022 року, у ст. 33 передбачає розмежування неоригінальних об'єктів, згенерованим комп'ютерною програмою без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта, на які у творця виникає право *sui generis* із обмеженою правовою охороною та твори, створені фізичними особами з використанням

комп'ютерних технологій, на які виникає повноцінне авторське право [1].

Це відносно зрозуміла правова позиція законодавця, однак великі питання у застосуванні такого підходу викликає і викликатиме визначення необхідного ступеня залученості людини до створення певного об'єкта з використанням комп'ютерних технологій (під якими, очевидно, і розуміється генеративний ШІ).

Ще одне питання полягає у тому, чи можна вважати ШІ винахідником або автором згідно з чинним законодавством про інтелектуальну власність, яке, як правило, вимагає наявності творця-людини. Наприклад, у США Патентне відомство постановило, що ШІ не може бути названий винахідником у патенті, оскільки Патентний закон вимагає, щоб винахідники були «фізичними особами» [2].

У рішенні, винесеному в серпні 2023 року, Окружний суд округу Колумбія у США постановив, що художній твір, створений штучним інтелектом без участі або втручання людини, не підлягає охороні авторським правом. (Стівен Талер проти Шири Перлмуттер, Реєстру авторських прав і директора Бюро авторських прав США та ін., Цивільна справа № 22-1564 (ВАН)) [7].

У 2023 році Пекінський Інтернет-суд у КНР визнав наявність авторських прав у творця, який зумів довести наявність у нього інтелектуальних зусиль, які він докладав для створення зображення жінки в умовах сутінкового освітлення за допомогою сервісу Stable Diffusion. Передумовою винесення такого рішення став покроковий аналіз процесу використання інструменту ШІ. Предметом дослідження в суді стали усі запити користувача (prompts), за допомогою яких було отримано кінцевий результат. Досліджуючи цей комплексний процес використання, суд дійшов висновку, що позивач вклав певний рівень інтелектуальних зусиль, включаючи такі завдання, як дизайн презентації персонажа та вибір і розташування підказок. Отже, суд визначив, що зображення, про яке йде мова, є результатом інтелектуальних творінь розуму [6].

Таким чином, визначення правового режиму спірних об'єктів вимагатиме у подальшому напрацювання критеріїв ступеня безпосередньої залученості користувача інструментів штучного інтелекту до процесу створення цих об'єктів та способів його об'єктивного встановлення та доказування. Детальне з'ясування

цього питання стосовно кожного окремого спірного об'єкта може стати серйозним викликом для судової системи.

Друга проблема, яка викликає дискусії – правові підстави використання даних для машинного навчання. Генеративні системи ШІ здатні імітувати людську творчість лише тому, що певні твори слугували навчальним матеріалом. Алгоритми машинного навчання використовують наявні літературні та художні твори як вхідні дані. У подальшому система ШІ вчиться створювати нові об'єкти, імітуючи стиль людських творів. Алгоритм машинного навчання дозволяє системі генеративного штучного інтелекту самостійно генерувати контент на основі обчислювального аналізу людських робіт, які використовувалися як навчальний матеріал [5]. Звідси впливає позиція авторів-людей, які вимагають справедливої винагороди та захисту своїх прав в умовах, коли інструменти ШІ, натреновані на творах авторів-людей, позбавляють роботи та доходу цих же авторів.

У свою чергу це питання є складним не тільки з етичної точки зору, але із позиції потреби забезпечення прогресу. Адже законодавство, яке буде надмірно захищати права авторів тим самим буде стримувати технологічний розвиток, що може негативно позначитись на багатьох суміжних сферах економіки. Відповідно, сьогодні юридична спільнота перебуває у пошуку справедливого рішення.

Таким чином широке використання інструментів ГШІ викликало гострі дискусії у сфері права інтелектуальної власності. Ключовими проблемами є правовий режим об'єктів, створених за допомогою ШІ, законність використання даних для навчання моделей ШІ, питання правосуб'єктності самого ШІ. Чинне законодавство та судова практика різних країн наразі неоднозначно вирішують ці проблеми. Необхідне напрацювання чітких критеріїв для визначення ступеня залученості людини у створенні об'єктів за допомогою ШІ задля уніфікованого підходу. Водночас потрібен баланс між захистом прав інтелектуальної власності та забезпеченням технологічного прогресу в цій сфері.

Список використаних джерел

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 1 грудня 2022 року № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20>.

2. Dilworth M. AI & Intellectual Property: Artificial Intelligence Legal Implications. URL: <https://www.dilworthip.com/resources/news/artificial-intelligence-and-intellectual-property-legal-issues/>
3. Feuerriegel S., Hartmann J., Janiesch C., Zschech P. Generative AI. Business & information systems engineering. 2024; 66(1):111-26. <https://doi.org/10.1007/s12599-023-00834-7>.
4. Meilleur C. 10 categories of generative AI tools. URL: <https://knowledgeone.ca/10-categories-of-generative-ai-tools/>
5. Senftleben, M. Generative AI and Author Remuneration. *International Review of Intellectual Property and Competition Law*. 2023. Vol. 54. Pages 1535-1560. URL: <https://doi.org/10.1007/s40319-023-01399-4>
6. Tingting Wen, Beijing Internet Court recognizes copyright in AI-generated image, *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, Vol. 19, Issue 3, March 2024, P. 250–255, <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpad127>.
7. Yeow B., Jian Lim Z., Choo A. Rise of the machines: Ownership of intellectual property created by artificial intelligence. URL: <https://asiaiplaw.com/section/in-depth/rise-of-the-machines-ownership-of-intellectual-property-created-by-artificial-intelligence>.

ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ У СВІТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Маїлова Т. Ф.,

здобувачка вищої освіти 1 курсу ОП «Публічне адміністрування»;

науковий керівник: Кульчий О. О., канд. юрид. наук, доцент ПУЕТ

Процес європейської інтеграції України є комплексним і багатогранним, охоплюючи різноманітні сфери суспільного життя та державного управління. Однією з ключових галузей, що потребує суттєвої трансформації та адаптації до європейських стандартів, є сфера публічних закупівель. Ця тема набуває особливої актуальності з огляду на значний обсяг ринку публічних закупівель в ЄС, який щороку становить близько 14 % ВВП або приблизно 2 трильйони євро. Такі масштаби свідчать про стратегічну важливість цього сектору для економічного розвитку та ефективного функціонування державного апарату [1].

Приєднання України до Угоди СОТ про державні закупівлі 18 травня 2016 року та початок дії зони вільної торгівлі з ЄС з

1 січня 2016 року стали важливими віхами на шляху інтеграції України до європейського економічного простору. Ці кроки відкрили нові можливості для українських виробників на європейському ринку, дозволяючи їм брати участь у публічних закупівлях країн ЄС. Водночас, це вимагає суттєвої адаптації вітчизняної системи публічних закупівель до стандартів ЄС, що передбачає комплексне реформування нормативно-правової бази, інституційної структури та практичних механізмів проведення закупівель.

Дослідження показують, що ключовими аспектами реформування сфери публічних закупівель в Україні є:

1. Впровадження електронної системи закупівель, зокрема ProZorro, та її інтеграція з європейськими платформами e-procurement. Це не лише підвищує ефективність та прозорість процесу закупівель, але й сприяє зменшенню корупційних ризиків та розширенню кола потенційних учасників торгів.

2. Підвищення прозорості та ефективності процедур закупівель. Це включає в себе вдосконалення механізмів планування закупівель, розробку чітких критеріїв оцінки пропозицій, забезпечення відкритого доступу до інформації про торги та їх результати.

3. Забезпечення захисту національних виробників, передусім малого і середнього бізнесу, в умовах відкриття ринку. Важливо розробити механізми, які б дозволили українським компаніям адаптуватися до нових умов конкуренції та ефективно конкурувати з європейськими постачальниками.

4. Впровадження соціальних та екологічних критеріїв у публічних закупівлях з урахуванням досвіду ЄС. Це дозволить не лише отримувати товари та послуги за оптимальною ціною, але й сприятиме досягненню важливих соціальних та екологічних цілей, які можуть бути особливо актуальними в умовах повноенної відбудови держави.

5. Професіоналізація кадрів у сфері публічних закупівель. Це передбачає розробку спеціалізованих навчальних програм, проведення тренінгів та семінарів, а також створення системи сертифікації фахівців з публічних закупівель, якими має бути забезпечений кожен суб'єкт, яким зобов'язаний здійснювати публічні закупівлі відповідно до чинного законодавства.

6. Удосконалення систем оскарження процедур публічних закупівель та контролю за їх здійсненням. Важливо забезпечити

ефективні механізми оскарження результатів торгів, а також впровадити системи моніторингу та аудиту закупівель для запобігання порушенням та зловживанням. В останні роки у цьому напрямі було зроблено багато позитивних змін, однак вони не дозволили цілком побороти існуючі порушення та зловживання.

Аналіз досвіду країн Центральної та Східної Європи у реформуванні публічних закупівель дозволяє виокремити успішні практики та уникнути потенційних помилок у процесі євроінтеграції України. Зокрема, досвід Польщі, Чехії та країн Балтії демонструє важливість поетапного впровадження реформ, активного залучення бізнес-спільноти до процесу розробки нових правил, а також необхідність постійного вдосконалення електронних систем закупівель.

Проведене дослідження свідчить, що подальший розвиток системи публічних закупівель в Україні потребує комплексного підходу, який враховуватиме як економічні, так і соціальні аспекти інтеграції до європейського ринку. Ключовими напрямками мають стати підвищення ефективності та прозорості закупівель, а також стратегічне планування реформ з урахуванням сильних та слабких сторін вітчизняної системи.

SWOT-аналіз системи публічних закупівель України у контексті євроінтеграції дозволяє виявити такі аспекти:

Сильні сторони: Наявність сучасної електронної системи ProZorro; значний прогрес у законодавчому забезпеченні реформ; підвищення прозорості процесу закупівель.

Слабкі сторони: Недостатній рівень професіоналізації кадрів; наявність корупційних ризиків; недосконалість механізмів оскарження.

Можливості: Доступ до ринку публічних закупівель ЄС; Залучення іноземних інвестицій та технологій; Підвищення конкурентоспроможності національних виробників.

Загрози: Ризик витіснення вітчизняних виробників з ринку; можливі зловживання в процесі адаптації до нових правил; складність імплементації всіх вимог ЄС у короткі терміни.

Для успішної інтеграції України до системи публічних закупівель ЄС необхідно розробити чітку стратегію, яка б враховувала всі аспекти цього процесу. Ця стратегія має включати:

1. Подальше вдосконалення законодавчої бази відповідно до норм ЄС.

2. Розвиток інституційної спроможності органів, відповідальних за публічні закупівлі.

3. Впровадження ефективних механізмів моніторингу та контролю.

4. Розробку програм підтримки малого та середнього бізнесу для участі в публічних закупівлях.

5. Активне впровадження інноваційних підходів до закупівель, включаючи «зелені» та соціально відповідальні закупівлі.

Отже, гармонізація сфери публічних закупівель з нормами ЄС є важливим кроком на шляху європейської інтеграції України, який сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної економіки та покращенню якості державних послуг. Успішна реалізація реформ у цій сфері не лише відкриє нові можливості для українського бізнесу на європейському ринку, але й сприятиме загальному економічному розвитку країни, підвищенню ефективності використання бюджетних коштів та зростанню довіри громадян до державних інституцій.

Список використаних джерел

1. Ринок публічних закупівель ЄС / Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/rinok-publichnih-zakupivel-yes>.
2. Інформаційний ресурс Уповноваженого органу у сфері публічних закупівель (на сайті Мінекономіки України). URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=8245ceea-6349-45c2-a2cf-35791699407f&title=InformatsiiniResurs>.
3. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.

ДО ПИТАННЯ ПРО ОБСЯГ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ ПОМІЧНИКА ЗА ДОГОВОРМ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ДІЄЗДАТНІЙ ФІЗИЧНІЙ ОСОБІ

Москальова В. С.,

здобувачка вищої освіти 2 курсу ОП «Право»;

науковий керівник: Горіславська І. В., канд. юрид. наук, доцент НУБіП

Однією із новел чинного Цивільного кодексу є передбачення у статті 78 можливості надання дієздатній фізичній особі допо-

моги у здійсненні її прав та виконанні обов'язків. Розглядаючи питання про те, які вимоги цивільне законодавство ставить до особи помічника, слід сказати, що ст. 78 ЦК України передбачає лише те, що помічником може бути дієздатна фізична особа. Автори Науково-практичного коментаря Цивільного кодексу України вказують на можливість усунення цієї прогалини за допомогою аналогії закону, а саме статті 63 (чч. 2-5) та 64 ЦК України [2, с. 133]. Тому, зважаючи на стислий виклад даного договору у ст. 78 ЦКУ, що створює низку проблемних питань, є доцільним дослідити та більш широко розкрити питання прав та обов'язків помічника за договором надання допомоги дієздатній фізичній особі.

Помічник надає дієздатній фізичній особі, яка за станом здоров'я не може самостійно у повному обсязі здійснювати свої права та виконувати обов'язки, регулярну допомогу, маючи при цьому право на вчинення необхідних дій: отримувати пенсію, заробітну плату, аліменти, кореспонденцію, належні особі, яка потребує допомоги; вчиняти дрібні побутові правочини в інтересах цієї особи; представляти особу, яка потребує допомоги, в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, організаціях, діяльність яких пов'язана з обслуговуванням населення. Однак представляти фізичну особу у суді помічник може лише на підставі довіреності. Конкретні повноваження помічника визначає фізична особа, якій він надає допомогу. Помічник може проживати як разом із особою, яка потребує допомоги, так і окремо від неї. Це питання вирішується за взаємною згодою цих осіб.

Аналізуючи статтю 78 ЦК України, можна помітити певну схожість помічника із повіреним за договором доручення. Проте на відміну від повіреного, помічник, хоча й обирається особою, яка потребує допомоги, однак його ім'я реєструється органом опіки та піклування у спеціальному журналі. На відміну від опікуна (піклувальника), призначення якого належить до виключної компетенції органу опіки та піклування, право вибору особи помічника законодавець надає фізичній особі, яка потребує допомоги. Це пов'язано з тим, що саме ця особа ініціює надання допомоги у реалізації її прав та обов'язків, що пов'язано із станом її фізичного здоров'я. Потреба у допомозі може бути викликана різними факторами: фізичними вадами, важкими хворобами, похилим віком, однак така фізична особа зберігає повний

обсяг дієздатності, вона повністю усвідомлює свої дії та може ними керувати, а отже, може самостійно обрати особу, яка буде надавати їй необхідну допомогу. Крім того, ч. 5 ст. 78 ЦК України передбачає, що послуги помічника є оплатними, якщо інше не визначено за домовленістю сторін; і саме фізична особа, якій помічник надає допомогу у здійсненні прав та виконанні обов'язків, оплачує такі послуги [4, с. 41].

У найзагальнішому вигляді положення відповідних норм цивільного законодавства, які стосуються зазначених відносин, виглядають наступним чином.

По-перше, такий помічник призначається за заявою особи, яка потребує допомоги, після чого ім'я її помічника реєструється органом опіки та піклування, що підтверджується відповідним документом.

По-друге, таким помічником може бути лише дієздатна фізична особа, оскільки згідно з ч. 3 ст. 78 ЦК України помічник має право на одержання пенсії, аліментів, заробітної плати, поштових відправлень, які належать фізичній особі, що потребує допомоги. Він також має право робити дрібні побутові угоди в інтересах особи, яка потребує допомоги, відповідно до наданих йому повноважень.

Крім того, помічник представляє дієздатну особу в органах державної влади, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування й в організаціях, діяльність яких зв'язана з обслуговуванням населення (ч. 5 ст. 78 ЦК України).

По-третє, оскільки особа, яка потребує допомоги, є цілком дієздатною, то помічник може здійснювати зазначені дії тільки за згодою цієї особи. Помічник також має право здійснювати дрібні побутові правочини відповідно до повноважень, що надала йому дієздатна особа, помічником якої він є.

По-четверте, помічник дієздатної особи не зобов'язаний утримувати цю особу. Тому, якщо помічник витратить свої кошти на утримання зазначеної особи, то він може вимагати від дієздатної особи відшкодування зазнаних витрат, якщо доведе, що ці витрати були необхідні. Більш того, ч. 6 ст. 78 ЦК України передбачає, що послуги помічника є платними, якщо інше не передбачено угодою сторін. Отже, можна дійти висновку, що тут встановлена презумпція платності надання послуг помічником [1, с. 125].

По-п'яте, помічник призначається органом опіки і піклування за заявою дієздатної особи, що потребує допомоги. Тому він може бути відкликаний, а його повноваження може анулювати в будь-який час дієздатна особа, помічником якої він є [3]. У цьому разі повноваження помічника припиняються з моменту заяви (листа, телеграми тощо) про відкликання.

Отже, особа, котра потребує допомоги, може самостійно обирати собі помічника. Права й обов'язки помічника мають дещо спільні ознаки з договором доручення, але їх не слід ототожнювати, адже договір надання допомоги має свою специфіку, визначену ЦКУ та іншими нормативно-правовими актами.

Підводячи підсумок усієї вищевикладеної інформації, можна зазначити, що проаналізувавши норми Цивільного кодексу України про надання допомоги дієздатній фізичній особі її помічником, можна дійти висновку, що за допомогою цієї нової для українського законодавства правової конструкції створюється можливість забезпечення дієздатній фізичній особі, яка за станом свого здоров'я не може самостійно здійснювати свої права та виконувати обов'язки, необхідної допомоги, догляду та турботи. Встановлення такої норми слід розглядати як реалізацію принципу диспозитивності в цивільному праві. Це проявляється також і в тому, що саме фізична особа, яка потребує допомоги, обирає помічника, оплачує його послуги, визначає коло його повноважень, а також може контролювати його діяльність та відкликати його у будь-який момент.

Список використаних джерел

1. Аблятіпова Н. А. Надання дієздатній фізичній особі допомоги у здійсненні її прав та виконанні обов'язків як вид піклування. Актуальні проблеми держави і права. 2007. Вип. 33. С. 121–126.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця, – 5-те вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2013. Т. 1. 832 с.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.) Відомості Верховної Ради України. 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n331>.
4. Юнін О. С. Надання допомоги дієздатній фізичній особі помічником за Цивільним кодексом України. Проблеми цивільного та господарського права. Південноукраїнський правничий часопис, 2017. С. 41–44.

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ І СЛОВАЧЧИНОЮ У СФЕРІ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

*Селменський М. С.,
аспірант*

Київський університет права НАН України

Упродовж розвитку двосторонніх відносин зміцнювалось і диверсифікувалось економічне, промислове та науково-технічне співробітництво на взаємовигідній основі та у всіх галузях, що являють взаємний інтерес між країнами.

Важливу роль для економіки Словаччини відіграє зовнішня торгівля (частка експорту у ВВП становить понад 90 %), і як економічно розвинута країна Центрально-Східної Європи, словацька економіка глибоко інтегрована з іншими економіками Європейського Союзу.

За результати проведеного аналізу чинного законодавства України та українсько-словацької договірно-правової бази: меморандуми, угоди та інші двосторонні міжнародно-правові документи, які були укладені між країнами і викликають інтерес в рамках нашого дослідження. Встановлено, що у 2021 році договірно-правова база становила чинних правових документів між Україною та Словацькою Республікою 117 угод, меморандумів та інших двосторонніх міжнародних документів.

Зокрема, щодо розвитку міжнародного співробітництва між Україною і Словаччиною у сфері правової охорони інтелектуальної власності за даними Посольства України в Словацькій Республіці [1] 26 вересня 2018 року підписано Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Відомством з промислової власності Словацької Республіки (чинний з 26.09.2018) з метою створення механізмів співробітництва для сприяння здійсненню заходів щодо правової охорони інтелектуальної власності на основі взаємної вигоди, рівності і поваги до міжнародних договорів, учасниками яких є Україна та Словаччина. Меморандумом передбачено співробітництво у сфері охорони прав інтелектуальної власності, що включає: обмін інформацією про законодавство у сфері інтелектуальної власності, його практичне застосування, тенденції його розвитку та зміни законодавства в цій сфері; обмін інформацією і досвідом щодо процедур надання правової охорони об'єктам права інтелектуальної власності,

зокрема, в сфері патентного пошуку і практики проведення експертизи; обмін патентною інформацією, документами та публікаціями в сфері охорони інтелектуальної власності; обмін досвідом та знаннями з різних аспектів управління структурами, що займаються інтелектуальною власністю, зокрема стосовно підготовки та розстановки кадрів, видання публікацій; обмін досвідом в управлінні процесом експертизи та організації автоматизованого пошуку; підготовка кадрів і підвищення кваліфікації фахівців шляхом проведення стажувань та навчальних практик; обмін досвідом і знаннями щодо підвищення рівня громадської обізнаності в даній сфері; проведення спільних конференцій, семінарів і форумів з метою підвищення рівня інформованості зацікавлених кіл; діяльність в сфері інформаційних послуг; сприяння винахідницькій та інноваційній діяльності; сприяння малим і середнім підприємствам в сфері охорони інтелектуальної власності; спільне видання матеріалів з інформацією і результатами досліджень; інші види співробітництва, узгоджені Сторонами. Конкретні заходи щодо напрямків співробітництва та їх реалізації передбачається у відповідних протоколах, програмах або робочих планах [2].

З набуття Словацької Республіки членства ЄС 1 травня 2004 року, деякі двосторонні договори втратили чинність, зокрема Угода між Урядом України та Урядом Словацької Республіки про торговельно-економічне та науково-технічне співробітництво від 26 серпня 1993 року (втратила чинність 30 квітня 2004 року). Однак, у лютому 2007 року Законом України (N 686-V) ратифіковано Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Словацької Республіки про економічне, промислове та науково-технічне співробітництво на довгостроковій основі в наступних галузях: легка промисловість; транспорт, включаючи транспортні засоби; енергетичний сектор; гірничодобувний сектор; електроенергетичний сектор, у тому числі, вдосконалення та реконструкція електростанцій, систем електропостачання та транскордонних мереж; нафтогазовий сектор, у тому числі розширення та реконструкція газо- і нафтопроводів, включаючи співробітництво у сфері розвідки та обладнання нових родовищ; сільське господарство; зв'язок; охорона здоров'я та фармацевтична промисловість; хімічна та нафтохімічна промисловість; деревообробна промисловість, включаючи целюлозно-паперову; електронна та електротехнічна промисловість; металургія, включаючи металообробну промисловість; машинобудування,

включаючи обладнання для харчової та переробної промисловості; сільськогосподарська та лісова техніка; охорона навколишнього природного середовища, включаючи екологічно чисте промислове виробництво; виробництво будівельних матеріалів та обладнання; промислове та цивільне будівництво; обмін інформацією що стосується працевлаштування та умов здійснення комерційної діяльності; освіта та навчання фахівців в різних галузях; статистика [3].

У цілях розширення регіонального співробітництва та надання не менш сприятливих умов, ніж своїм власним інвесторам чи інвесторам будь-якої третьої держави у лютому 2007 року підписана Угода між Україною та Словацькою Республікою про сприяння та взаємний захист інвестицій, яка набула чинності у серпні 2009 році [4].

Також, у межах нашого дослідження, варто зазначити, що з метою створення сприятливих умов для ефективної та взаємовигідної співпраці суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва України, підвищення соціально-економічного розвитку регіонів України та рівня життя населення прийнятий Закон України «Про транскордонне співробітництво» (із змінами та доповненнями) [5]. Законом передбачено державна підтримка розвитку транскордонного співробітництва, зокрема у Ст. 11. «Державні програми розвитку транскордонного співробітництва» зазначається, що «Державна фінансова підтримка надається проектам (програмам) транскордонного співробітництва, які мають достатню аргументацію щодо ефективного розв'язання актуальних проблем і були відібрані на конкурсній основі за цілями, пріоритетами, необхідними ресурсами та тривалістю їх реалізації згідно з порядком, що затверджується Кабінетом Міністрів України. Пріоритетними визнаються ті програми, що отримали фінансування в рамках програм міжнародної технічної допомоги». Також у п. 2. Ст. 11. йдеться про те, що «Державні програми розвитку транскордонного співробітництва розробляються суб'єктами транскордонного співробітництва України, погоджуються із центральними органами виконавчої влади, що забезпечують формування державної регіональної політики, державної політики у сфері економічного розвитку, державної фінансової політики, та Міністерством закордонних справ, а також центральними органами виконавчої влади, до компетенції яких належать питання транскордонного

співробітництва, та подаються в установленому законодавством порядку Кабінету Міністрів України» [5].

Таким чином розвиток міжнародного співробітництва між Україною і Словаччиною у сфері правової охорони інтелектуальної власності фіксується в українсько-словацькій договірно-правовій базі та сприяє економічному розвитку і торгівлі, інвестиційному розвитку, та інших форм співробітництва, зокрема, підприємницької діяльності між країнами у рамках Європейської політики сусідства.

Список використаних джерел

1. Торговельно-економічне співробітництво. Посольство України в Словацькій Республіці. URL: <https://slovakia.mfa.gov.ua/spolupraca/obchodna-hospodarska>.
2. Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Відомством з промислової власності Словацької Республіки. Дата підписання 26.09.2018 р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_001-18#Text.
3. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Словацької Республіки про економічне, промислове та науково-технічне співробітництво. Закон України № 686-V від 22.02.2007 р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_058#Text.
4. Угода між Україною та Словацькою Республікою про сприяння та взаємний захист інвестицій, яка набула чинності у серпні 2009 році. Дата підписання 26.02.2007 р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_072#Text.
5. Про транскордонне співробітництво. Закон України № 1861-IV. 24.06.2004 р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text>.

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ТА ПРАВА ЛЮДИНИ

Топоркова М. М.,

канд. юрид. наук, доцент, кафедра права та європейської інтеграції

Державний біотехнологічний університет

Культурна спадщина була включена до міжнародного публічного права через її цінність як частина історії людства; звідси необхідність її правового захисту не лише на національному, а й на міжнародному рівні. У міжнародному праві, зокрема в гума-

нітарному праві, поняття «культурні цінності» тривалий час використовувалося як джерело захисту [1]. Поняття культурних цінностей стосувалося об'єктів, які мали цінність переважно як товар, який можна було купити та продати. Власність і права володільця були центральними і безпосередньо пов'язані з контролем над об'єктами та доступом до них.

В останні роки поняття «культурна спадщина» стало більш популярним. Вважається, що культурна спадщина має таку цінність, що охорона є необхідною через суспільні інтереси, незалежно від власності [2]. Тоді як поняття «культурна цінність» є досить статичним і в основному стосується матеріальних об'єктів, поняття «культурна спадщина» є більш динамічне та гнучке поняття, яке включає фізичні або матеріальні елементи, а також нематеріальні елементи. Культурна спадщина розвивається, створюється, інтерпретується та переосмислюється в динамічному світі взаємодії [3].

Важливою особливістю концепції культурної спадщини є її зв'язок з народом, суспільством та культурною ідентичністю. Культурна спадщина має не тільки об'єктивний вимір, вона особливо важлива для свого суб'єктивного виміру, з точки зору того, як вона сприймається окремими особами та суспільством як пов'язана з їхньою культурною ідентичністю та почуттям приналежності до суспільства. Саме внутрішній зв'язок між культурною спадщиною та культурною ідентичністю окремих осіб, груп і людства виправдовує національний і міжнародний захист і збереження культурної спадщини [4].

Держави-члени ЮНЕСКО прийняли кілька правових документів щодо охорони культурної спадщини. Захист культурної спадщини також включено в документи про конфлікти та війни, включаючи міжнародне гуманітарне право та міжнародне кримінальне право. Культурна спадщина охороняється як важлива цінність для людства, але в цих документах культурна спадщина особливо не захищена як право, або як частина або передумова для дотримання прав людини.

Проте в останні роки зв'язок між культурною спадщиною та правами людини зміцнився. У міжнародному праві помітний перехід від захисту культурної спадщини як такої, що заснована на її історичній цінності для людства, її унікальності та невідновлюваному характері, до захисту культурної спадщини як вирішальної цінності для народів і окремих осіб у зв'язку з відновленням своєї культурної ідентичності [5].

Цей зв'язок між культурною спадщиною та правами людини визнається державами в Раді ООН з прав людини, а також підтверджується Спеціальним доповідачем ООН з культурних прав, який підкреслив, що «право на доступ до культурної спадщини та користування нею є частиною міжнародного права прав людини» [3].

Взаємозв'язки між культурною спадщиною та правами людини утворюють складну мережу різних питань. Права людини служать створенню, збереженню, захисту, просуванню та використанню культурної спадщини. У той же час, збереження та користування культурною спадщиною, а також доступ до неї є правами людини самі по собі. Нарешті, права людини можуть також захистити від культурної спадщини, яка вважається суперечливою або суперечить правам людини. Хоча жодних явних прав на культурну спадщину не включено в міжнародні договори про права людини, кілька положень про права людини в цих договорах передбачають права окремих осіб і громад, пов'язані з їхньою культурною спадщиною, що, у свою чергу, передбачає негативні та позитивні зобов'язання для держав.

Отже, культурна спадщина все частіше розглядається в міжнародному праві не лише як важлива цінність сама по собі, але й у зв'язку з побудовою та збереженням культурної самобутності і, таким чином, гідності народів, спільнот та окремих осіб. Цей розвиток посилив правозахисний вимір культурної спадщини.

Список використаних джерел

1. Другий Протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року від 26.03.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99?find=1&text.
2. Котис О. Застосування понять «культурні цінності» та «культурна спадщина» у міжнародному праві та праві Європейського Союзу. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2012. Вип. 31. С. 189–197.
3. Підхід до культурної спадщини. URL: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-cultural-rights/cultural-rights-approach-heritage>.
4. Котляр О. І., Маринів І. І., Трагнюк О. Я. Співробітництво держав-членів Європейського Союзу сфері охорони культурних цінностей: становлення та розвиток. Науковий Вісник Ужгородського національного університету. 2023. Том 3, № 75. С. 179–184.
5. Рибчинський О. Аналіз програм збереження культурної спадщини України. URL: <https://www.kultura.org.ua/wp-content/uploads/Heritage.pdf>.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА ІСТОРИЧНІ ПІДХОДИ ТЛУМАЧЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Уланський В. Є.,

*здобувач вищої освіти 2 курсу юридичного факультету;
науковий керівник: Горіславська І. В., канд. юрид. наук, доцент
НУБіП*

Актуальність дослідження полягає в необхідності розуміння причин виникнення юридичних осіб та їхньої ролі в сучасному правовому регулюванні. Історичний розвиток поняття юридичної особи відображає еволюцію економічних і соціальних відносин, які вимагали нових форм організації для ефективного функціонування суспільства. Сучасні економічні умови потребують переосмислення теоретичних основ юридичних осіб, щоб забезпечити їхню оптимальну інтеграцію в цивільні правовідносини.

Юридичні особи відіграють ключову роль у цивільному обороті, оскільки вони можуть бути суб'єктами прав і обов'язків нарівні з фізичними особами. Їхня здатність діяти завдяки об'єднаній людській волі та спрямованості на досягнення певних цілей робить їх важливими учасниками економічних і правових процесів. Сучасна економіка, яка базується на товарно-грошових відносинах і суспільному розподілі праці, потребує ефективного функціонування юридичних осіб як самостійних суб'єктів права.

Розуміння статусу і ролі юридичних осіб є необхідним для забезпечення їхньої ефективної участі в правовідносинах та реалізації майнових і немайнових прав та обов'язків. Це має велике значення для розвитку правової системи та економічного обороту в цілому.

В умовах ринку реально діють різноманітні і рівноправні власники, а тому виникає необхідність зміни підходів до тлумачення суті юридичної особи.

Однак почати розгляд цього питання доцільно зі згадки про погляди на суть юридичної особи у радянському цивільному праві, оскільки чинні акти цивільного законодавства і навіть новий ЦК. саме їм завдячують низкою своїх положень.

Отже, у радянській цивілістиці щодо суті юридичної особи найбільшу популярність здобули такі теорії:

1. Теорія держави (теорія власника). Згідно з нею державна юридична особа – це сама держава, взята, однак, не в єдності усіх її функцій, а у діяльності лише на певній ділянці єдиної господарської системи, де вона використовує певне майно за допомогою певного колективу працівників.

2. Згідно з теорією колективу, яку запропонував А. В. Венедіктов, у економічних відносинах виступають радянська держава в цілому, як власник всенародного надбання, і організований державою колектив робітників і службовців на чолі з його відповідальним керівником, на який держава поклала виконання певних завдань і якому для виконання цих завдань надала відповідну частку єдиного фонду державної власності. Цей колектив і визнається безпосереднім учасником цивільного обігу, юридичною особою.

3. Теорія директора, запропонована Ю. К. Толстим, пояснювала суть державної юридичної особи тим, що остання персоніфікується у його керівникові (директорові), оскільки він здійснює від імені юридичної особи усі юридично значущі дії і уповноважений державою на управління майном підприємства. Відповідальний керівник виступає як субстрат юридичної особи, він невіддільний від останньої.

4. Теорія соціальної реальності була сформульована у основних рисах Д. М. Генкіним. На його думку, необхідність існування державних юридичних осіб зумовлена економічним ладом соціалізму, де майнові відносини мають товарно-грошової форми, а тому потребують, щоб державні організації діяли як самостійні, відокремлені у майновому сенсі утворення суб'єкти цивільно-правових зв'язків. Отже, державні юридичні особи є соціальною реальністю, існування якої зумовлене соціально-економічним ладом радянської держави [1, с. 203–204].

У цих та інших теоріях державної юридичної особи, запропонованих в радянському цивільному праві, можна вказати сильні та слабкі сторони. Разом з тим, майже всі вони так чи інакше вплинули на зміст норм цивільного законодавства, більшість з яких до цього дня є чинними в Україні. Наприклад, «теорія держави» значною мірою була і є базисом господарського права, підґрунтям тези про необхідність господарювання на основі чіткого планування. «Теорія директора» вплинула на визначення статусу органів юридичної особи і їх значення в здійсненні правосуб'єктності останньою. «Теорія колективу» помітна у

нормах про відповідальність організації за шкоду, заподіяну з вини її працівників [1, с. 205].

Однак спільним (і головним) недоліком цих теорій було те, що вони розроблялися в умовах одержавлення економіки, коли домінуюча роль у цивільних відносинах належала державним організаціям. Тож не дивно, що у більшості своїй ці теорії присвячені визначенню суті лише державної юридичної особи та прояву в останній цивільної правосуб'єктності держави.

Щоправда, на загальному тлі виділялася позиція О. А. Красавчикова, який використав універсальніший підхід, що дозволяло вести мову не тільки про державні, але й про інші види юридичних осіб. На його думку, юридична особа є правовою формою вираження певних суспільних відносин людей, об'єднаних єдиною метою. Таким чином, юридичною особою є організація, причому така, що виступає не як сума індивідів, що її складають, а як певне соціальне утворення – система істотних соціальних взаємозв'язків, об'єднаних дія досягнення поставлених цілей у єдине структурно і функціонально диференційоване соціальне ціле, що має ознаки юридичної особи [1, с. 205].

Втім, ця позиція не отримала широкої підтримки у радянській науці цивільного права.

У сучасних умовах зводити проблему з'ясування суті юридичної особи лише до встановлення юридичної природи державних юридичних осіб було б хибним, оскільки останні становлять лише досить незначну частку загальної сукупності соціальних утворень, що визнаються законом юридичними особами.

У зв'язку з цим логічно звернутися до тлумачення суті юридичної особи в інших правових системах.

Сучасне поняття юридичної особи у цивільному і торговому праві розвинених країн характеризується як одне із найменш розроблених. Цивільні кодекси або взагалі не дають визначення юридичної особи, або обмежуються загальними і дуже короткими формулюваннями.

При обґрунтуванні правосуб'єктності соціальних утворень усі теорії виходять з того, що юридична особа – це відокремлене у організаційному і майновому сенсі утворення, що бере участь у цивільному обігу як самостійний носій прав і обов'язків. Проте методи обґрунтування наявності такої правосуб'єктності соціальних утворень у представників різних напрямів юридичної думки неоднакові.

Найбільш чітко визначилися два концептуальних підходи:

- 1) концепція фікції;
- 2) концепція соціальної реальності

Теорія фікції зародилася ще у добу середньовіччя. За вченням прихильників цієї теорії корпорація як така не має своєї власної волі. Тому спочатку вважалося, що вона не здатна здійснювати злочини і завдавати шкоди. Корпорація лише виражає волю держави, втілену у закон і акт про її створення [1, с. 207].

Список використаних джерел

1. Харитонов Є. О. Цивільне право України : підручник / Є. О. Харитонов, О. В. Старцев. 2-ге вид. перероб. і допов. Київ : Істина, 2007. 815 с.

СЕКЦІЯ 3. ВЗАЄМОДІЯ ТА ВЗАЄМОПРОНИКНЕННЯ ПРИВАТНОГО ТА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА. ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО

ВПЛИВ ПІДРИВУ КАХОВСЬКОЇ ГЕС НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН УКРАЇНИ

Баклан В. Ю.,

здобувачка вищої освіти 2 курсу ОП «Право»;

*науковий керівник: Іващенко В. І., викладач, кафедра
правознавства*

ПУЕТ

Вода є складовою усіх частин біосфери і міститься не тільки у водних об'єктах (річках, водоймах). Повітря, ґрунт, живі істоти мають її у своєму складі. Вода – найважливіший екологічний чинник у житті наземних організмів, основна частина протоплазми клітин, тканин, рослинних та тваринних соків. Саме у водному середовищі перебувають представники рослинного та тваринного світу. Спрадавна присутність водних ресурсів відігравала значну роль під час визначення місць поселення людей [1, с. 252].

Вода – важливий енергетичний та транспортний ресурс, невід'ємна частина сільськогосподарського та промислового виробництва, яка забезпечує природні умови життя на землі. Такий важливий ресурс використовується для відпочинку, водного туризму, спортивно-любительського рибальства, санітарно-культурного лікування, організації заповідників і заказників. Вода є національним надбанням Українського народу, а також природною основою економічного розвитку і соціального добробуту народу. Але не завжди вода була провісником добра залежно від певних обставин [4, с. 53].

У затятій війні між росією та нашою країною, частина якої знаходиться під її окупацією, 6 червня 2023 року, близько 2:50 години дамба Каховської гідроелектростанції (ГЕС), яка розташовується в м. Нова Каховка Херсонської області, зазнала підриву з боку російських окупантів. Під їхнім контролем ГЕС перебувала з вересня 2022 року. За деякими даними гідроелектростанція була попередньо замінована [6]. Як наслідок підриву – близько 14,4 м³ води (72 % від об'єму, що на той час було у

греблі) відійшло з водосховища до пониззя Дніпра. Якщо порівнювати, то це приблизно 27 % від загального об'єму середньорічного стоку Дніпра, що становить 53,5 км². Супутникові знімки показали, що 612 км² територій було підтоплено. Якщо брати з-поміж них Херсонську область – 554,6 км², Миколаївську – 57,8 км²[9].

Швидкий потік та турбулізація течії нижче гідроелектростанції здійснювали руйнівний вплив на водні та прибережні екосистеми. Руйнування ГЕС негативно відобразилось на стані Чорного моря, до якого йшла річкова вода, в якій містилась велика кількість паливно-мастильних матеріалів. До складу води потрапили мінеральні добрива та хімікати, сполуки важких металів, навіть і ті, що прийшли від викидів промислових підприємств міста Запоріжжя та Дніпра, які протягом достатнього часу збиралися у донних відкладень водосховища [3, с. 364]. Сталося вагоме заміснення Північно-Західної частини Чорного моря [6]. Відбувся спалах біомаси (так званого «цвітіння») водоростей (іншими словами – ефтрофування морських вод). Виникла нестача розчиненого кисню у придонному шарі акваторії [2].

У перші чотири дня відбулося значне знищення потоками води донних біоценозів, планктонних угрупуваль, плавної та прибережної рослинності вздовж головної і найбільшої гирл дельти, значної частини Дніпровсько-Бузького лиману. Підрахунки загальної біомаси планктонних водоростей, які винеслися з водосховища у період першого тижня після підриву дамби, становили від 8 до 17 тисяч тонн на добу. Маса безхребетних, яка зазнала знищення, перевищила 10 тисяч тонн. Ще одним наслідком підриву дамби вважається знищення молоді риби. У цілому потерпіли популяції більш ніж 70 видів риби, з-поміж яких 18, що занесені до Червоної книги України. Це осетрові риби, в яких на той час відбувалась нерестова міграція, ому більша частина їх осередків знаходилась біля греблі. Зазнала значних втрат і популяція морського судака-буговця. Загалом їх біомаса водосховища нараховувала 12 тисяч тонн товарної риби. Біомаса донних безхребетних залежно від глибини та типу донних ґрунтів водосховища змінювалася і могла у певних місцях сягати десятків кілограмів на квадратний метр дна [6].

Національні парки, заказники, заповідні урочища разом із пам'ятками природи зазнали значних змін. Був знищений цілий

біоценоз. У зв'язку із зливом в море острівців, ділянок степу і лісу близько сотень видів живих організмів зникло: 71 вид тваринок і 32 рослини містилися у переліку Червоної книги України. Потоками води було вирвано тисячі із коріннями дерев, до складу води потрапили відходи від знищених каналізаційних систем разом із вигрібними ямами приватних будинків, декілька кладовищ та скотомогильників. Велика кількість будинків було затоплено, що змусило людей евакуюватися, покидаючи власні домівки та своїх тварин [6].

Що стосується галузі сільського господарства, то значна кількість земель була підтоплена. Припускають, що садівництво та городництво на таких землях може взагалі зникнути. У зв'язку із обмеженням доступу до води вирощування культур стане просто неможливим. Зрошувальні системи зазнали знищення. Проте їх відсутність не означає, що сільське господарство на тих територіях зникне зовсім. Це лише ускладнить життя в даному регіоні [5].

За історію існування нашої країни це не перша трагедія. Подібна ситуація склалася в серпні 1944 року. Радянська влада вдалася до підризу греблі ДніпроГЕСу. Головна мета тодішнього підризу – зупинити наступ радянських військ [8]. Підрив Каховської ГЕС вважається наймасштабнішим екологічним та гуманітарним злочином у історії. Наслідки підризу трагічні. Це надзвичайно велика трагедія не тільки для людства, але також для тварин та природи. Хоча й вона багато що змінила в екології нашої України, проте не знищила її назавжди.

Список використаних джерел

1. Екологічне право : підручник / [Гетьман А. П., Анісімова А. К., Соколова А. К. та ін.] ; за ред. Гетьмана А. П. Харків : Право, 2021. 552 с.
2. Інститут морської біології НАН України. URL: <http://www.imb.odessa.ua/?id=20904106>.
3. Короленко І. С., Вікуліна Л. Ф. Екологічні наслідки підризу Каховської ГЕС. *Одеський аграрний університет*. 2023. С. 364–364. URL: <http://lib.osau.edu.ua/jspui/handle/123456789/4302>.
4. Екологічне право України. Спеціальна та Особлива частина : підручник / Краснова В. М., Краснова Ю. А. Київ : НУБіП України. 278 с.
5. Підрив Каховської ГЕС: трагедія, яка змінить сільське господарство півдня та всієї країни. *Українське національне інформаційне*

агентство «Укрінформ». URL: https://www.ukrinform.ua/cdn.ampproject.org/v/s/www.ukrinform.ua/amp/rubric-economy/3721075-pidriv-kahovskoi-ges-tragedia-aka-zminit-silske-gospodarstvo-pivdna-ta-vsieiukraini.html?amp_gsa=1&_js_v=a9&usqp=mq331AQIUAkwASCAAgM%3D#amp_ct=1715939407440&_tf=%D0%98%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%3A%20%251%24s&aoh=17159391794474&referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com&share=https%3A%2F%2Fwww.ukrinform.ua%2Frubric-economy%2F3721075-pidriv-kahovskoi-ges-tragedia-aka-zminit-silske-gospodarstvo-pivdna-ta-vsieiukraini.html.

6. Про екологічні наслідки руйнування греблі Каховської ГЕС : Постанова Президії Національної Академії Наук України № 313 від 06.09.2023. URL: <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2023/09/230915121937204-4928.pdf>.
7. Тучковенко Ю., Степаненко С. Вплив руйнування Каховської ГЕС на екологічний стан Одеського району Чорного моря. *Львівський державний екологічний університет. Проблеми водопостачання, водовідведення та гідравліки*. 2023. Вип. 44. С. 71–80. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/b7e6/d61169fe74126175ed3506120e1455cccb12.pdf>.
8. Які наслідки матиме підриг Каховської ГЕС? Еко Район – новини про екологію. URL: <https://eco.rayon.in.ua/news/548985-yaki-naslidki-matime-pidriv-dambi-kakhovskoi-ges>.

СТЯГНЕННЯ В ДОХІД ДЕРЖАВИ АКТИВІВ ЯК ВИД САНКЦІЙ: ЗАГАЛЬНІ РИСИ (ОЗНАКИ) САНКЦІЙ

Берездецький Ю. М.,
*ст. викладач, кафедра цивільно-правових дисциплін
Національна академія Служби безпеки України*

Актуальність дослідження питання правового механізму запровадження такого виду санкції як «стягнення в дохід держави активів, що належать фізичній або юридичній особі, а також активів, щодо яких така особа може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти дії», тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними (надалі – стягнення активів в дохід держави), зокрема і виокремлення характерних її рис (ознак), зумовлена насамперед тим, що результатом її застосування є позбавлення особи права власності на активи.

Так, Законом України від 12.05.2022 р. № 2257-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підви-

щення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб» були внесені зміни в законодавство в сфері підвищення ефективності санкцій, зокрема, до Закону України від 14.08.2014 р. № 1644-VII «Про санкції» (надалі – Закон про санкції) та доповнено частину першу статті 4 Закон про санкції підпунктом 1-1, яким запроваджено наступний вид санкцій – стягнення активів в дохід держави.

Метою застосування санкції стягнення активів в дохід держави, відповідно до п. 2 Пояснювальної записки до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб» є: 1) встановлення нових підстав і механізмів адекватного політичного та юридичного реагування на дії, які уможливають вчинювані РФ на території України воєнні злочини, злочини проти людяності та масштабні руйнування цивільної інфраструктури; 2) укріплення фінансово-економічного підґрунтя: обороноздатності Української держави, як однієї із запорок подальшого стримування та зрештою припинення збройної агресії РФ; відновлення цивільної інфраструктури задля мінімізації катастрофічних гуманітарних наслідків її руйнування; компенсації шкоди жертвам злочинів, вчинюваних представниками держави-агресора на території України.

Законодавець визначив, що санкція стягнення активів в дохід держави має винятковий характер, а також встановив, що вона може бути застосована лише щодо фізичних та юридичних осіб, які своїми діями створили суттєву загрозу національній безпеці, суверенітету чи територіальній цілісності України (в тому числі шляхом збройної агресії чи терористичної діяльності) або значною мірою сприяли (в тому числі шляхом фінансування) вчиненню таких дій іншими особами, у тому числі до резидентів у розумінні Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» (абз. 1 ч. 1 ст. 5-1 Закону про санкції).

Абзацом другим частини першої статті 5-1 Закону про санкції встановлено, що умовами застосування санкції стягнення активів в дохід держави на відповідну фізичну чи юридичну особу є:

1) дотримання вимог щодо періоду застосування – санкція може бути застосована у період дії правового режиму воєнного стану чи після його припинення або скасування (якщо позовну

заяву про застосування цієї санкції подано в період дії правового режиму воєнного стану);

2) дотримання умови, що на відповідну фізичну чи юридичну особу в порядку, визначеному Законом про санкції, вже накладено санкцію у виді блокування активів.

Законом про санкції визначені наступні групи підстав для застосування санкції стягнення активів в дохід держави:

1) завдання істотної шкоди національній безпеці, суверенітету чи територіальній цілісності України;

2) суттєве сприяння вчиненню дій або ухваленню рішень, зазначених вище у пункті 1 цього абзацу.

Кожна з цих груп підстав наповнена в Законі про санкції невиключним переліком обставин, які визначають зміст протиправних дій. Так, наприклад, до першої групи підстав належить «ухвалення рішення щодо збройної агресії проти України», а до другої – «інвестування у державні облигації держави-агресора, якщо сукупна упродовж року сума інвестування становить не менше 3 мільйонів гривень за офіційним курсом Національного банку України» (абз. 4 ч. 1 ст. 5-1 Закону про санкції).

Механізм запровадження санкції стягнення активів в дохід держави, з огляду на різноманітність відносин, що складаються між її учасниками, є складним та має наступні етапи:

1) підготовчий етап – протягом цього етапу Міністерство юстиції України (надалі – Міністерство юстиції), яке відповідно до п. 1 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02 липня 2014 року № 228, є центральним орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері стягнення в дохід держави активів осіб, щодо яких застосовано санкції, здійснює необхідні дії спрямовані на підготовку своєї правової позиції на звернення до Вищого антикорупційного суду (надалі – ВАКС) з позовною заявою про застосування до відповідної фізичної або юридичної особи санкції стягнення в дохід держави активів (надалі – Позовна заява), складання Позовної заяви та подання Позовної заяви до ВАКС відповідно до вимог Кодексу адміністративного судочинства України (надалі – КАС України). Згідно абзацу другого ч. 2 ст. 122 КАС України, для звернення до адміністративного суду суб'єкта владних повноважень встановлюється тримісячний строк, який, якщо не встановлено інше, обчислюється з дня виникнення

підстав, що дають суб'єкту владних повноважень право на пред'явлення визначених законом вимог. Отже, за загальним правилом, з врахуванням зазначеного вище, перебіг строку на звернення Міністерства юстиції до ВАКС з Позовною заявою обчислюється строкос у три місяці з дня набрання чинності Указом Президента, яким відповідні рішення Ради національної безпеки та оборони України (надалі – РНБО) введено в дію санкції у вигляді блокування активів, що в свою чергу узгоджується з положеннями ст. 10 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», згідно з якою прийняті РНБО рішення вводяться в дію указами Президента України та є обов'язковими до виконання органами виконавчої влади;

2) судовий етап (ст.283-1 КАС України):

а) розгляд справи судом першої інстанції – здійснюється з врахуванням особливостей провадження у справах про застосування санкції стягнення активів в дохід держави, зокрема:

– судом першої інстанції для розгляду Позовної заяви є ВАКС;

– у разі недотримання вимог щодо змісту Позовної заяви частини суд повідомляє про це позивача та надає йому строк, але не більше ніж 24 години, для усунення недоліків. Невиконання вимог суду в установленний строк має наслідком повернення позивачу Позовної заяви та доданих до неї документів, але не є перешкодою для повторного звернення з нею до суду після усунення її недоліків.

– у дводенний строк із дня одержання Позовної заяви особа, щодо якої ставиться питання про застосування санкції стягнення активів в дохід держави, має право подати відзив на позовну заяву;

– не допускається зупинення провадження у справі у зв'язку з об'єктивною неможливістю розгляду цієї справи до вирішення іншої справи, що розглядається в порядку конституційного провадження, адміністративного, цивільного, господарського чи кримінального судочинства, – до набрання законної сили судового рішення в іншій справі;

– вирішується колегією у складі трьох суддів ВАКС протягом 10 днів з дня надходження позовної заяви до суду;

– суд ухвалює рішення на користь тієї сторони, сукупність доказів якої є більш переконливою порівняно із сукупністю доказів іншої сторони;

– копія рішення ВАКС не пізніше наступного дня після ухвалення надсилається позивачу та особі, щодо якої ставилося питання про застосування санкції стягнення активів в дохід держави (якщо відомі відомості про її місцезнаходження), на офіційні електронні адреси (у разі їх наявності) та публікується на офіційному веб-сайті ВАКС;

б) апеляційне оскарження рішення ВАКС – застосовується за ініціативою скаржника і є необов'язковим підетапом другого етапу механізму запровадження санкції стягнення активів в дохід держави. Особливості його реалізації:

– судом апеляційної інстанції є Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду (надалі – Апеляційна палата);

– апеляційна скарга може бути подана стороною справи;

– строк на апеляційне оскарження – протягом п'яти днів з дня проголошення рішення ВАКС;

– особи, які не були присутні при проголошенні рішення ВАКС, мають право його оскаржити протягом п'яти днів із дня публікації рішення на офіційному веб-сайті ВАКС;

– розгляд апеляційної скарги здійснюється Апеляційною палатою протягом п'яти днів з дня надходження апеляційної скарги до суду.

Рішення суду (рішення або постанова) про застосування санкції стягнення активів в дохід держави в день набрання ним законної сили надсилається ВАКС або Апеляційною палатою Кабінету Міністрів України для визначення суб'єкта, порядку та способу його виконання.

3) етап стягнення активів в дохід держави – виконання рішення суду про застосування санкції стягнення активів в дохід держави здійснюється згідно розпорядження Кабінету Міністрів України, який уповноважений доручити здійснення заходів, пов'язаних із тимчасовим управлінням активами, які підлягають стягненню в дохід держави центральному органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Фонду державного майна України, військовим адміністраціям та/або іншим органам державної влади, суб'єктам господарювання державного сектора економіки;

4) етап контролю – здійснюється уповноваженими органами.

На наш погляд, виокремлення загальних рис (ознак) санкції стягнення активів в дохід держави буде сприяти реалізації державної санкційної політики.

Підсумовуючи усе вищевказане вважаємо за доцільне зазначити, що правове регулювання застосування санкцій потребує подальшого глибокого і системного теоретичного опрацювання.

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства України : прийнято Верховною Радою України 06 липня 2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35–37. Ст. 446.
2. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02 липня 2014 року № 228 // Урядовий кур'єр від 11.07.2014 р. № 123.
3. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05 березня 1998 р. № 183/9-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1998. № 35. Ст. 237.
4. Про санкції : Закон України від 14 серпня 2014 р. № 1644-VII // Відомості Верховної Ради України. 2014. № 40. Ст. 2018.

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Білієнко Є. Г.,

здобувач вищої освіти, ННІППФПП ДДУВС;

науковий керівник: Ділігул А. С., канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільного права та процесу ДДУВС

Основну роль у фінансовій діяльності держави, особливо у сфері фіскальної політики й формування доходної частини бюджетної системи країни, відіграє приватний сектор шляхом перерозподілу частки отриманих доходів у вигляді податків та обов'язкових цільових платежів. Однак такий стан не дає підстав зменшувати значення фінансів державних підприємств.

Особливу фінансову ланку становлять спеціальні фонди, що мають певне цільове призначення та визначену законодавством самостійність. У більшості європейських країн такі фонди відокремлені від державного бюджету і управляються безпосередньо центральними, а в деяких випадках і місцевою владою. Характерною рисою централізованих фондів є чітко визначені

джерела формування і напрями використання коштів. Створення таких фондів визначається конкретними потребами, що стоять перед державою, тому їх склад та включення до бюджетів є різноманітним. В Україні до останнього часу було визнано за доцільне функціонування цільових фондів у межах Державного бюджету України (в межах парламентського та спеціального фінансового контролю) за мобілізацією, розподілом та використанням коштів, що надходять до таких фондів. Ці фонди включаються до Спеціального фонду Державного бюджету України і передбачають обов'язковий цільовий характер використання коштів, визначений законодавством. Переважно кошти, що надходять до таких фондів, спрямовані на підтримання соціальної політики держави – забезпечення зайнятості населення, державного страхування у разі безробіття, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, тощо.

Перед Україною, як сучасною демократичною, соціальною та правовою державою, постає проблема розбудови власної фінансової системи. Сформована на сьогодні фінансової системи України може розглядатися як підґрунтя для розробки та впровадження більш ефективної фінансової системи, яка буде надійною основою економіки та забезпечить життя населення на належному рівні [1].

А функції фінансової системи нашої держави ще раз підтверджують важливість запровадження ефективної фінансової системи, яка зможе керувати та забезпечувати нормальну діяльність усіх органів та інститутів, а також забезпечить здійснення необхідних фінансових процесів та операцій.

В Україні спостерігається поступове збільшення масштабів місцевого господарства, їх зв'язок та залежність від великого капіталу, розширення та ускладнення функцій місцевої влади, компетенція якої визначається чинним законодавством України, зокрема Конституцією України, законами України «Про місцеве самоврядування», «Про місцеві державні адміністрації» тощо. У сфері фінансової діяльності їх компетенцію встановлює, в першу чергу, Бюджетний кодекс України та періодичні акти про бюджет місцевих органів.

Варто зазначити, що Україна іде шляхом розвитку фінансової системи та економіки. Зважаючи на це, є як плюси, так і мінуси у її розвитку. Обсяги ВВП за останні 5 років зросли майже в три

рази. Зростання зовнішньоторговельного обороту свідчить про розширення співпраці між суб'єктами господарювання України з іншими країнами, що також є позитивно. Періодом погіршення усіх показників став 2008 р. світової фінансової кризи, однак те, що показники почали повертатися до норми та змінюватись у позитивну сторону свідчить про хороші можливості фінансової системи України.

Державний бюджет – це найбільший централізований фонд коштів, що перебуває у розпорядженні уряду, який виконує державну політику. За його допомогою уряд концентрує у своїх руках значну частину національного доходу, що перерозподіляється фінансовими методами. Саме у цій ланці фінансової системи зосереджуються найбільші доходи та найважливіші у політичному та економічному відношенні загальнодержавні видатки. У державному бюджеті органічно пов'язані основні фінансові інститути – податки, позики й видатки.

Також, показники діяльності різних сфер та ланок, дозволяють зробити наступні висновки. Найбільшу частку займали акції та інвестиційні пайові сертифікати пайових фондів. Кредитний ринок характеризувався зростанням кількості депозитів та кредитів, а процентна політика банків була спрямована на подолання наслідків кризи 2008 р. Однією із найважливіших ланок фінансової системи є державні фінанси, які покликані забезпечити соціальний захист населення та надавати необхідні суспільні послуги [5].

Окрім оптимізації управління державними фінансами, можна покращити фінансову систему через використання зарубіжного досвіду. Однак, варто зазначити, що нашій країні в питаннях організації фінансової системи краще звертатися до досвіду європейських держав, адже, незважаючи на досягнення східних країн, наша країна має зовсім інший менталітет і досвід країн Європи буде легше застосувати у нас. Прикладів є багато, звісно, це не означає, що потрібно абсолютно все наслідувати, але окремі моменти можуть стати корисними для нашої держави та відкоригувати діяльність нашої фінансової системи.

Список використаних джерел

1. Косодій Р. П. Соціально-економічні виміри трансформації глобальної фінансової системи. *Облік і фінанси АПК*. 2019. № 1. С. 37–42.

2. Науменков С. В. Зарубіжний досвід організації систем регулювання й нагляду за діяльністю фінансових установ. *Фінанси України*. 2020. № 12. С. 23–34.
3. Стукало Н. В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України. *Фінанси України*. 2022. № 5. С. 29–35.
4. Череп А. В. Особливості розвитку сучасної фінансової системи в ринкових умовах. *Економіка та держава*. 2018. № 6. С. 28–30.

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ КЕРІВНИКА ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Білокінь Р. М.,

*д-р юрид. наук, доцент, професор кафедри правознавства
ПУЕТ*

Сьогодні в Україні, в умовах перманентних суспільних перетворень з реалізації різноманітних реформ, з особливою гостротою постає питання забезпечення законності і боротьби із злочинністю, в т.ч. з корупцією, яка виявляється майже в усіх сферах суспільних відносин і в діяльності практично всіх державних інституцій та їх посадових осіб. Останнє зумовлює численні негативні процеси в економіці, політиці, соціальному розвитку, інвестиційної діяльності, що тягне за собою й негативний міжнародний імідж держави.

Задля подолання усіх цих негараздів свого часу розпочалася адміністративна реформа, яка торкнулася майже всіх сфер суспільного життя України, адже була спрямована на адаптацію всіх державних інституцій до вимог і стандартів, що висуваються європейською та світовою спільнотою. Проте реформування вітчизняної системи державного управління не дало позитивних результатів, адже не були враховані як думки науковців з приводу її проведення, так і місцеві умови.

З цих же причин також дала збій і правова реформа.

Так, реформування прокуратури відбувається до цього часу, але її місце серед гілок влади так і залишається невизначеним. До того ж, пройдений час показав, що, з одного боку, механізм копіювання зарубіжних моделей державно-правового ладу й запровадження західного зразка правозастосовної діяльності без необхідної оцінки власних можливостей в забезпеченні розбудови демократичної та соціально-правової держави, а з іншого –

прагнення до прийняття оригінальних цілей без наукового обґрунтування, призвели до того, що визначеної мети реформи не отримали. Більше того сьогодні держава має потребу у висококваліфікованих кадрах, а тому вища освіта стає важливим напрямом державної політики, оскільки вона є основним ресурсом соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, а також повинна сприяти підвищенню іміджу держави. Досягти зазначеного можна, але для того потрібно більше уваги приділяти не лише розвитку самої освіти та впровадженню зарубіжного позитивного досвіду з урахуванням місцевих реалій, а й підвищенню кваліфікації працюючих там керівників (менеджерів). Саме на досягнення цього почасти вже спрямовані положення стандартів вищої освіти, зокрема, спеціальності 081 «Право» для бакалаврського рівня. Таким чином, суспільний розвиток постійно пов'язаний з динамічним оновленням системи управлінських відносин і в т.ч. розробці і прийнятті міжнародних правил і норм регулювання міжгосподарських зв'язків і політичної взаємозалежності з урахуванням спроможності інтернету [1].

Проте, сучасні наукові дослідження та практичний досвід дозволяють зробити висновок, що проблема управління кадрами і сьогодні є однією із головних. Управління кадрами органів прокуратури, особливо в наш час, коли прокуратура реформується без наукової обґрунтованості, по суті пов'язане з бажанням формування нового більш якісного персоналу, спроможного працювати в сучасних умовах. З моменту призначення нового Генерального прокурора України, реформування прокуратури прискорилося, хоча темпи перетворень і не набули наукового обґрунтованими. Більш того: під приводом необхідності формування нового складу працівників, здатних працювати за європейськими стандартами [2, с. 108–127] і спроможних вирішувати сучасні завдання щодо зміцнення законності і правопорядку, а також боротьби із корупцією в державі більшість прокурорів області та інших посадовців було звільнено. Саме тому можна стверджувати, що для вирішення зазначених завдань вирішальне значення має діяльність з управління кадрами, яке й на сьогодні залишається малодослідженим об'єктом вітчизняної юриспруденції, адже серед науковців єдиної точки зору з цього приводу усе ще немає. На нашу думку доцільно визначити управління кадрами як комплексну систему, елемен-

тами якої є основні напрямки цієї роботи, а саме: принципи, етапи, види і форми кадрової роботи.

Кадрова політика в правоохоронній системі і в т. ч. в органах прокуратури має свою специфіку, яка характеризується тим, що управління їхніми кадрами тісно пов'язане з кадровою політикою держави.

Розглядаючи їх співвідношення слід мати на увазі, що остання за радянські часи мала ідеологізований відтінок. Майже всі автори при визначенні кадрової політики вказували, що вона проводиться під керівництвом партійних органів, які охоплювали розробку принципів роботи з працівниками і їх ефективне використання. У ті часи кадрова політика мала наступне коло проблем: цілеспрямованість, плановірність, а також збалансовану підготовку кваліфікованих кадрів, в тому числі постійне підвищення їх кваліфікації і професійної майстерності; підбір, добір і розстановка кадрів з урахуванням потреб і особистих якостей.

За часи незалежності України кадрова політика, наприклад, в органах прокуратури спочатку визначалася підготовкою висококваліфікованих кадрів у міру їх необхідності. Навіть була створена Національна академія прокуратури України, яка готувала необхідну кількість висококваліфікованих кадрів, враховуючи політику держави з цього приводу. Але, незважаючи на те, що державне розуміння кадрової політики звільнилося від комуністичної термінології, сучасне її розуміння також досить ідеологізовано конкретною історичною і політичною ситуацією і визначається у розумінні цілей, форм і методів використання людського фактору для ефективного розвитку суспільства. Так, кадрова політика в державі до 2019 року вважалася важливим елементом роботи з кадрами, а саме: сукупність принципів і норм якими керувалася держава при підборі і розстановці в посадах, підготовці, перепідготовці і переміщенні (переведенні за державною необхідністю) службовців на інші посади. Тобто кадрова політика закріплювалася в законах та інших нормативно-правових актах, за рахунок яких перетворювалася в життя.

Таким чином, можна зробити висновок, що кадрова політика держави до 2019 року мала свою конкретно-історичну ідеологію використання людського потенціалу, формувала свої системи поглядів на існуючі кадрові проблеми, визначала певні стратегічні цілі, принципи кадрової роботи, системи оцінок та інші

важливі характеристики роботи з кадрами, в т. ч. аналізу структури кадрів, ефективності їх праці, процесів розвитку виробництва і управління.

Що стосується органів прокуратури, то кадрова політика також передбачала покращення діючої структури кадрів, ступінь реалізації поставлених перед органами прокуратури завдань по зміцненню законності і правопорядку, боротьбі з корупцією і намагання визначити умови підвищення ефективності роботи кадрів відносно змін, що майже постійно проходили в державі у сферах політичних, економічних і інших процесів розвитку. Відразу зазначимо, що на останнє питання однозначну відповідь надати просто неможливо, тому що, з приходом новообраних президентів, призначаються і нові Генеральні прокурори, які проводять «оновлену» кадрову політику, підкреслюючи, що реформують органи прокуратури до європейських стандартів, хоча конкретних стандартів, які були б запроваджені в державах ЄС не існує, це – просто узгоджений порядок для демократичних європейських держав. Тому, нажаль, сьогоднішній стан політичних, економічних і правових реформ в Україні, відсутність чітко розробленої державної політики розвитку не дозволяють Генеральним прокурорам розробити більш менш чітку тенденцію кадрової політики. Це призвело до того, що прокуратура, як зазначається вище, була позбавлена майже всіх основних функцій, кожен Генпрокурор міняв прокурорів областей, а ті, в свою чергу, прокурорів міст та районів і інших працівників. Таким чином прокурори, маючи відповідний стаж роботи, пішли на пенсію, не передавши свого досвіду молодим прокурорам, яким доведеться довго працювати, щоб набути такого досвіду. Крім цього, на практиці, при формуванні кадрової політики, відійшов убік принцип централізації і єдиначальності в системі прокуратури. Прокурори стали залежати від місцевої влади.

Окремо проглядається роль керівника та ступінь управління в органах прокуратури, коли на адміністративні посади стали призначати осіб не за професійним принципом роботи на різних щаблях прокурорської діяльності, а за принципом лояльності до вищестоячого керівника. Дана тенденція негативно впливає на загальну картину виконання покладених завдань та функцій органів прокуратури та нівелює бажання рядового працівника до якісного і добросовісного виконання своїх службових обов'язків, орієнтуючи його на служінню не державі, а керівнику.

В тій чи іншій мірі стратегія діяльності прокуратури взагалі вбачається в наказі Генерального прокурора України № 15 від 19.01.2017 р. «Про основні засади організації роботи в органах прокуратури України» [3], а відносно роботи з кадрами, то в наказі Генпрокурора № 221 від 03 жовтня 2019 р. «Про затвердження Порядку проходження прокурорами атестації» [4]. Проте в наказах кадровій політиці держави приділяється набагато більше уваги, аніж стратегії, яка, як вже зазначалося, була схвалена на 2012–2020 роки нині відміненим указом Президента № 45/2012 від 01 лютого 2012 р. [8]. Водночас слід мати на увазі, що сьогодні можна лише з певною частиною умовності говорити про те, що вимоги згаданого указу в державі виконувались і були обґрунтовані науково і практично. Найчастіше лише здоровий глузд є своєрідною методологією і відповідно своєрідним інструментом оцінювання процесів, які відбуваються в сфері державної кадрової політики і особливо при підборі кадрів на керівні посади. Як і раніше, належного резерву кадрів немає, а береться до уваги особиста відданість, знайомство, товариство, кумівство і просте протегування. Хоча в демократичному суспільстві кадрова політика повинна будуватися на пріоритетах праксеологічного (діяльнісного) підходу, тобто до державного управління необхідно залучати виключно професіоналів. А ідеологічні переконання претендента на посаду повинні залишатися його особистою справою і не впливати на виконання професійних обов'язків. Тому вважаємо, що, розглядаючи проблему стратегії щодо кадрової роботи, в т. ч. органів прокуратури, потрібно розуміти, що така стратегія повинна бути. І не тому, що комусь так хочеться, а тому, що стратегія є принциповою основою планування кадрової роботи на певний період. Необхідно розуміти, що будь-яка стратегія повинна включати в себе декілька обов'язкових елементів та умов. Так, на першому місці серед її складових елементів повинна перебувати система цілей, які включають в себе генеральну, загальні і спеціальні бажані ідеї, до реалізації яких повинна прагнути прокуратура. Другим важливим, на наш погляд, елементом стратегії повинні стати пріоритети розвитку, які дозволяють усвідомити першочерговість напрямів застосування сил та засобів.

Третім елементом стратегії повинні стати правила здійснення управлінських рішень (дій).

Стратегія в органах прокуратури може бути генеральною, за допомогою якої успішно досягаються загальні завдання діяльності цього органу. Крім цього, для загальної мети можуть бути розроблені і спеціальні стратегії. В якості функціональних стратегій можуть виступати інші заходи на окремих напрямках прокурорської діяльності. Разом з цим, функціональна стратегія може розроблятися тільки стосовно конкретного об'єкта, але тоді її ще називають концентрованою стратегією. Якщо ж мова йде про розвиток окремих частин об'єкта, то застосовується диверсифікована стратегія. Практичний досвід показує, що на формування стратегії в прокуратурі впливають різні чинники, в т. ч.: головна мета діяльності організації, органу, установи або підприємства, характер їх діяльності, внутрішня структура і її організація, необхідні ресурси, потенціал розвитку, культура і компетентність управління тощо. Також відомо, що стратегії формуються згідно двох груп процесів, в яких має право брати участь будь-яка діюча структура, а саме: це процес функціонування та розвитку.

Враховуючи зміни, що відбуваються в державі, стратегія управління кадрів органів прокуратури означає, що керівнику цих органів потрібно визначитися і назвати фактори успіху в реалізації кадрової політики і отримання нової якості кадрового складу органів прокуратури на певний час діяльності. Вважаємо, що керівництву органів прокуратури, для того, щоб сформулювати кадрову стратегію, важливо точно знати і враховувати такі обставини: по-перше, необхідно мати об'єктивні відомості про ділову кваліфікацію і професійну майстерність діючого складу; по-друге, важливо мати чітке і ясне уявлення про фактичне місце і роль прокуратури в державній системі України, тобто серед гілок влади, і тут потрібно враховувати наявність результатів діяльності органів прокуратури для Президента, Верховної Ради і Кабінету Міністрів України і основне, потрібно мати реальні дані про оцінку діяльності органів прокуратури, як з боку суспільства, так і держави [5]. Знання вказаних факторів дозволить керівництву прокуратури України зорієнтуватися в ситуації, яка склалася у державі відносно прокуратури, і, відповідно, враховуючи державну стратегію, стабілізувати кадровий склад органів прокуратури. Відомо, що дискусії і їх характер щодо місця і ролі прокуратури серед гілок влади України, точаться до цього часу і перейшли в сферу її функ-

ціонального призначення, компетентність і навіть її місце серед гілок влади, а тому до стратегічного завдання стратегії роботи з кадрами слід віднести проблему орієнтації кадрів на досягнення реальних результатів своєї діяльності. Гарні показники піднімуть авторитет прокуратури більше, ніж висловлювання вчених і практиків про необхідність існування самого органу. Це дозволить Генпрокурору України уникнути ілюзій з приводу реалізації кадрових потреб і змусить наявний особистий склад працювати, виходячи із реальних умов [2, с. 205–251].

Окремо, слід зазначити про роль прокурора в кримінальному провадженні. Відповідно до вимог ч. 1 ст. 36 «Прокурор, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог цього Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові та інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення прокурор» [6].

У той же час для здійснення своїх повноважень прокурору та набуття статусу процесуального керівника в конкретному кримінальному провадженні потрібне рішення керівника відповідного органу прокуратури. Керівник органу прокуратури наділений і правом заміни прокурора в кримінальному провадженні на підставі та в спосіб передбачений кримінальним процесуальним законодавством. Як показує практика процесуальний керівник не в повній мірі є самостійна та незалежна фігура. Зокрема, для прийняття рішення про відмову в підтриманні державного (публічного) обвинувачення, прокурор в кримінальному провадженні має узгодити свою правову позицію з керівником органу прокуратури, надавши йому для погодження проєкт відповідної постанови. Короткий аналіз рішень Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів свідчить не на користь прокурора в кримінальному провадженні (наприклад, рішення КДКП № 213дп-23 від 15.11.2023 [9] тощо) та вказує на пряму залежність прокурора в кримінальному провадженні від керівника органу прокуратури та наслідки.

Міжнародний досвід та світова практика демократичних країн показує тенденції до поглиблення незалежності прокурорів, особливо в кримінальному провадженні, забезпечення гарантій держави щодо незаконного втручання в його проце-

суальну діяльність та посилення відповідальності прокурора за зловживання правом.

Світові дослідження визначають, що суспільство вбачає прямий зв'язок між корупцією та керівником, незалежно від того чи цей керівник є посадовою особою публічного права чи керівник приватного підприємства. Глобальні нормативно-правові акти та рекомендації міжнародних організацій визначають, що роль керівника (як на рівні країни, так і на рівні окремої організації) є ключовою у розбудові доброчесного середовища організації [7]. Разом з тим, кожна інституція потребує індивідуального підходу та визначення алгоритму розбудови системи антикорупційної роботи та запровадження корпоративної культури на принципах етики та доброчесності.

Список використаних джерел

1. Сухонос В. В., Куліш А. М., Сухонос В. В. (мол.), Білокінь Р. М. Керівник: адміністративно-правовий вимір: монографія / за ред. В. В. Сухоноса. Суми: Університетська книга, 2022. 138 с.
2. Подкопаєв С. В. Організація і діяльність прокуратури в Україні: монографія. Харків: Право. 2020. 364 с.
3. Про основні засади організації роботи в органах прокуратури України: Наказ Генерального прокурора України № 15 від 19.01.2017 р.
4. Про затвердження Порядку проходження прокурорами атестації: Наказ Генерального прокурора № 221 від 03 жовтня 2019 р.
5. Сухонос В. В. Організація і діяльність прокуратури в Україні: історія і сучасність: монографія. Суми: Університетська книга, 2004. С. 228–243.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
7. Деркач С. А., Дацко К. П., Ломжець Ю. В. Міжнародні стандарти щодо лідерської ролі керівника у питаннях запобігання та виявлення корупції. *Нове українське право*. 2023. № 2. С. 29–37.
8. Стратегія державної кадрової політики на 2012-2020 роки: схвалена Указом Президента України від 1 лютого 2012 року № 45/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/45/2012>.
9. Рішення № 213 дп-23 від 15.11.2023 Про закриття дисциплінарного провадження стосовно керівника Чернівецької окружної прокуратури Чернівецької області Шевчука П. В. та першого заступника керівника Чернівецької окружної прокуратури Чернівецької області Скигар Т. П. URL: <https://kdkp.gov.ua/decision/2023/11/15/4294>.

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОДАТКОВІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Варич В. Ю.,

курсант 4-го курсу, ННІППФПНП ДДУВС;

*науковий керівник: Ділігул А. С., канд. юрид. наук, доцент
кафедри цивільного права та процесу ДДУВС*

Фінансова відповідальність за податкові правопорушення стає невід'ємною складовою економічної системи, де держава і громадяни взаємодіють у сфері оподаткування. Податкова система відіграє ключову роль у забезпеченні сталого функціонування держави, а фінансова відповідальність стає гарантом її ефективності. У цьому контексті важливо розглядати поняття та сутність фінансової відповідальності за податкові правопорушення як феномен, що має комплексний вплив на економіку та соціальні процеси. Так, М. К. Смакограй доречно відзначає, що «створення дієвого механізму застосування відповідальності є необхідним для забезпечення порядку та безпеки у державі. Саме держава має виняткове право на застосування примусу задля забезпечення і підтримання існування суспільства на високому рівні, створення умов для його розвитку, гарантування верховенства права. Однією з найважливіших у системі юридичної відповідальності є фінансова відповідальність» [1, с. 42].

В. В. Мушенюк також слушно відзначає, що «важливою умовою забезпечення законності та правопорядку в державі є нормативно-правове закріплення механізму юридичної відповідальності, яка відіграє особливу роль у політичному, економічному, соціальному житті суспільства та розвитку держави. Одним із дискусійних питань є визнання фінансової відповідальності самостійним видом юридичної відповідальності, а також особливостей та доцільності застосування такого виду державного впливу в умовах оголошення правового режиму воєнного стану» [2, с. 89].

Пряма вказівка на наявність фінансової відповідальності як окремого виду юридичної відповідальності за порушення законів з питань оподаткування міститься у Податковому кодексі України: 1) «за порушення законів з питань оподаткування застосовуються такі види юридичної відповідальності: фінансова, адміністративна, кримінальна» (ст. 111); 2) «притягнення

до фінансової відповідальності платників податків за порушення законів з питань оподаткування..., не звільняє їх посадових осіб за наявності підстав від притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності (ст. 112) [3].

Фінансова відповідальність: 1) «включає всі ознаки, які характеризують її як юридичну, бо саме в рамках загально правової сутності юридичної відповідальності знаходить своє відображення фінансова відповідальність із характерними для неї видовими ознаками, які обумовлені специфікою фінансового права»; 2) «має обов'язкові ознаки, властиві юридичній відповідальності: а) підставою відповідальності є вчинення правопорушення; б) відповідальність виступає як форма реалізації державного примусу за порушення приписів фінансово-правових норм; в) полягає у застосуванні до правопорушника негативних наслідків; г) реалізується у специфічній процесуальній формі» [4, с. 234].

Зокрема, з 24.02.2022 р. зазнав трансформації механізм застосування фінансової відповідальності: 1) скасовано нарахування пені (за ст. 129 ПК України) та визначено необхідність списання пені, нарахованої за порушення в результаті війни; 2) розширено часові рамки, в межах яких програмні реєстратори розрахункових операцій можуть працювати без підключення до інтернету, а суб'єкти підприємницької діяльності до 91 завершення воєнного стану звільняються від санкцій за порушення законодавства про розрахункові операції; 3) скасовані штрафи та пені, що нараховується при виправленні самостійно виявленого заниження податкових зобов'язань [2, с. 90].

Варто також відзначити, що «фінансову відповідальність з повною впевненістю можна характеризувати як окремий та самостійний вид юридичної відповідальності, що підтверджується у відповідних нормах законодавства та практиці правозастосування, а саме: наявності спеціальної юридичної підстави застосування, системи спеціальних санкцій. У період дії правового режиму воєнного стану вважаємо за доцільне скасування фінансової відповідальності для суб'єктів господарювання, що втратили повністю або частково матеріально-фінансові можливості для здійснення підприємницької діяльності. Після скасування воєнного стану необхідне поступове відновлення механізму застосування фінансових санкцій з метою формування

національної складової фінансово-матеріальної бази для забезпечення подолання наслідків ворожої агресії» [2, с. 91].

Таким чином, фінансова відповідальність за податкові правопорушення є важливим елементом фіскальної системи та економічної стабільності країни. Сутність фінансової відповідальності полягає не лише в покаранні за порушення, але й у попередженні подібних дій, сприяючи визначенню ефективних механізмів контролю та стимулюючи відповідальну фінансову поведінку учасників економічного процесу. Подальше вдосконалення системи оподаткування та механізмів фінансової відповідальності є важливим завданням для забезпечення сталого розвитку країни та формування економіки, спроможної відповідати сучасним викликам.

Список використаних джерел

1. Смакограй М. К. Поняття фінансової відповідальності за податкові правопорушення. *Juris Europensis Scientia*. Випуск 4, 2021. С. 42–46.
2. Мушенюк В. В. Фінансова відповідальність у податково-правовій парадигмі воєнного стану. *Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір*. Київ, 2023. С. 89–91.
3. Податковий кодекс України від 08.12.2023 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 27.12.2023 р.)
4. Романюк Ю. Фінансова відповідальність як категорія фінансового права. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 231–235.

ДЕЯКІ АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ НЕДІЄЗДАТНИХ ОСІБ

Грибченко К.,

*здобувачка вищої освіти 3 курсу, ННІППФПП ДДУВС;
науковий керівник: Ділігул А. С., канд. юрид. наук, доцент
кафедри цивільного права та процесу ДДУВС*

На сьогодні більш ніж 36 тисяч недієздатних громадян, з яких приблизно 90 % мають інвалідність, опікувачі та понад 10 тисяч органів опіки та піклування, а також спеціальні заклади, де перебувають недієздатні особи, та звичайні громадяни, стикаються з питаннями прав, свобод та законних інтересів цієї категорії громадян. Недієздатні особи мають складний правовий

статус, який виникає з їхньої нездатності усвідомлювати значення своїх дій або керувати ними через хронічний, стійкий психічний розлад (згідно зі статтею 39 Цивільного кодексу України). Цей статус впливає на спосіб, яким вони можуть користуватися законодавчо гарантованими правами, виконувати обов'язки та нести відповідальність.

На практиці недієздатні особи не укладають трудові договори, якщо їх стан відомий іншій стороні угоди. У разі набуття особою статусу недієздатності під час трудових відносин трудові договори припиняються на підставі відповідних статей Кодексу законів про працю. Це означає, що недієздатні особи мають право на працю, як і інші громадяни. Цю точку зору підтримує і І. Г. Козуб, який стверджує, що недієздатні особи мають право на працю. Однак через свої специфічні особливості вони не можуть самостійно реалізувати це право через законних представників через вимогу особистого виконання роботи та у випадках, коли вони визнані судом недієздатними [1].

Деякі актуальні проблеми правового регулювання праці недієздатних осіб в Україні включають:

1. Обмеження доступу до праці. Недієздатним особам часто важко знайти роботу через стереотипи та недоліки в законодавстві, що обмежують їх можливості.

У суспільстві існують стереотипи щодо недієздатних осіб, які можуть призводити до їхньої відмежованості та викликати у роботодавців певні уявлення про їхню придатність до праці. Багато робочих місць не адаптовані для потреб недієздатних осіб, що ускладнює їхнє працевлаштування. Деякі роботодавці можуть вважати, що забезпечення адаптованих умов праці для недієздатних осіб є економічно неефективним. Недієздатні особи можуть стикається з психологічними бар'єрами, такими як втрата самоповаги або відчуття безперспективності. Для вирішення цих проблем потрібні комплексні заходи, що включають у себе реформу законодавства, підвищення свідомості суспільства та роботодавців, а також створення умов для адаптованого працевлаштування для недієздатних осіб [2].

2. Недостатня соціальна захищеність. Відсутність адекватних гарантій соціального захисту для недієздатних осіб може призвести до їхньої економічної незахищеності. Недієздатні особи часто потребують постійної медичної допомоги, але не завжди мають доступ до неї через високі витрати або відсутність

необхідних послуг у місці проживання. Недієздатні особи можуть мати обмежений доступ до освіти та можливостей для отримання кваліфікації, що обмежує їхні шанси на працевлаштування та економічну самостійність. Брак програм та послуг для підтримки недієздатних осіб у включенні в суспільство може призвести до їхньої соціальної ізоляції та економічної вразливості. Для забезпечення соціальної захищеності недієздатних осіб необхідно розробляти та впроваджувати спеціальні програми та політики, спрямовані на підвищення їхнього соціального та економічного статусу [3].

3. Відсутність механізмів реалізації прав на працю. Брак чітких механізмів та процедур може ускладнювати недієздатним особам реалізацію їхніх прав на працю та соціальний захист.

Недієздатні особи та їх родичі можуть не мати достатньої інформації про їхні права та можливості захисту, що ускладнює їхню здатність до захисту своїх інтересів. Деякі програми соціального захисту можуть мати складні та неясні процедури отримання, що робить їх недоступними для недієздатних осіб. Відсутність ефективної координації між органами соціального захисту може призводити до втрати даних про права та потреби недієздатних осіб, що ускладнює їхню соціальну інтеграцію. Для вирішення цих проблем необхідно розробляти прозорі та доступні механізми та процедури, які б дозволяли недієздатним особам ефективно реалізовувати свої права та отримувати необхідний соціальний захист [4].

Проблеми, що виникають у контексті правового регулювання праці недієздатних осіб, потребують комплексного підходу та системних рішень. Для початку, необхідно удосконалювати законодавство з метою усунення обмежень у працевлаштуванні та забезпеченні адаптованих умов праці для недієздатних осіб. Далі, важливо здійснювати системну роботу з підвищення обізнаності суспільства щодо прав та потреб недієздатних осіб, щоб запобігти стереотипам та дискримінації на ринку праці. Також необхідно розробляти та впроваджувати програми підтримки та соціальної інтеграції для недієздатних осіб, що включатимуть у себе послуги реабілітації, професійної підготовки та психологічної підтримки.

Загальний висновок полягає в тому, що деякі актуальні проблеми правового регулювання праці недієздатних осіб в Україні включають недостатність адаптованих робочих місць,

обмеження доступу до праці через стереотипи та недоліки в законодавстві, недостатню соціальну захищеність, брак чітких механізмів та процедур, що ускладнюють реалізацію прав на працю та соціальний захист для недієздатних осіб. Для вирішення цих проблем необхідно вдосконалювати законодавство, сприяти соціальній інклюзії недієздатних осіб, створювати адаптовані умови праці та забезпечувати доступ до якісних медичних та соціальних послуг. Розвиток ефективної системи підтримки та захисту прав недієздатних осіб є важливим для створення справедливого та інклюзивного суспільства.

Список використаних джерел

1. Бутинська Р. Я. Правовий статус учасників колективно-трудових правовідносин : монографія. Львів : Растр-7, 2020. 234 с.
2. Єгорова-Луценко Т. П. Загальнотеоретична характеристика правових основ забезпечення, реалізації та захисту трудових прав працівників сільського господарства в Україні : монографія. Київ : ПВГОІ «Видавництво Людмила». 2020. 384 с.
3. Пижова М. О. Юридичні гарантії реалізації права працівників на справедливую оплату праці : монографія: Київ : Наукова столиця, 2021. 376 с.
4. Трудове право : курс лекцій / Л. Ю. Прогонюк. Миколаїв : МНАУ, 2021. 99 с.

ПРИВАТНІ І ПУБЛІЧНІ ІНТЕРЕСИ У ПРОЦЕДУРАХ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЛІКВІДАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Деревянко Б. В.,

*д-р юрид. наук, професор, головний науковий співробітник
Науково-дослідний інститут приватного права і підприєм-
ництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

Проблематика реорганізації корпоративних суб'єктів господарювання з кожним роком набирає все більшої актуальності та значущості. В умовах фінансово-економічної кризи та ринкової нестабільності, поглибленої негараздами правового режиму воєнного стану, виникають нові чинники, що зумовлюють вдаватися до реорганізаційних процесів. Запровадження процедури реорганізації є засобом стратегічного управління, що ставить на меті забезпечити ефективне функціонування та розвиток суб'єк-

тів господарювання, зокрема господарських організацій. Процес реорганізації є орієнтованим на відповідну та належну трансформацію господарської організації до оновленої та більш ефективної системи здійснення господарської діяльності з метою досягнення її довгострокового розвитку. Від того, яким чином реорганізаційні процеси будуть врегульовані на законодавчому рівні, залежатиме належне здійснення процедури реорганізації, яка впливатиме на подальшу долю суб'єкта господарювання та ефективність впровадження ним його господарської діяльності. Власне за допомогою реорганізації реалізується комплексна система кардинальних перетворень бізнесу, необхідних для його переходу на якісно новий рівень розвитку. Тому правове забезпечення реорганізації господарських організацій є важливим і необхідним на даному етапі розвитку економічних відносин та таким, що відповідає раціональному порядку функціонування і потребам бізнес-структур.

Незважаючи на широке застосування реорганізаційних процедур на практиці, законодавче регулювання відповідних відносин має непослідовний та фрагментарний характер, характеризується наявністю застарілих норм та декларативних положень, які не забезпечені механізмом реалізації, а також суперечностей і прогалин. Крім того, положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в частині положень про компанії та корпоративне управління зумовлюють приведення законодавчого регулювання діяльності корпорацій, в тому числі і процесів реорганізації господарських організацій, на національному рівні до європейських вимог та стандартів.

Реорганізація суб'єктів господарювання може здійснюватися з різних причин. Часто реорганізація здійснюється не з оптимістичних причин, а вимушено. Не всі учасники процедури реорганізації зацікавлені у результативному її проведенні. Крім самих учасників процедури реорганізації зацікавленою у результатах реорганізації є держава. Тобто тут наявні публічні інтереси. Альтернативою реорганізації може бути небажаною для держави ліквідація корпоративного суб'єкта господарювання.

Реорганізація може здійснюватися шляхом поділу, виділення, приєднання, злиття, перетворення. Вважаємо, що не варто зараз пояснювати особливості кожної із названих форм, наведених у навчальній літературі [1, с. 225]. Слід зазначити, що реорганізація та ліквідація суб'єкта господарювання можуть здійсню-

ватися з ініціативи самих учасників цих процедур, за рішенням суду, у процедурах банкрутства. В останньому випадку реорганізація відбувається у процедурі санації (процедуру санації, як і процедуру мирової угоди було введено «проребіторським» Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [2, с. 16, 180]), а ліквідація, відповідно, – у ліквідаційній процедурі.

Часто буває, що суб'єкти господарювання розпочинають реорганізацію чи ліквідацію не у межах процедур банкрутства. Але у процесі цього відкривається провадження у справі про банкрутство. Мова іде про вимушену реорганізацію шляхом перетворення або примусову ліквідацію сотень тисяч суб'єктів господарювання, організаційно-правову форму яких не передбачено ЦК України: приватні підприємства, іноземні підприємства, державні та комунальні унітарні підприємства, підприємства споживчої кооперації, кооперативи, об'єднання підприємств, товарні біржі, інститути спільного інвестування, саморегулювні організації тощо. Далеко не всіх неприбуткових суб'єктів можна «причесати під гребінку» непідприємницьких товариств [3]. В. В. Резнікова слушно попереджає про цю проблему, що може виникнути у випадку скасування чинності ГК України, а названі суб'єкти, виконують значну кількість функцій, опосередкованих реалізацією публічних інтересів, а тому їх ліквідація може завдати шкоди економіці держави [2, с. 146–147]. Вважаємо, що сьогодні питання скасування ГК України не стоїть та к гостро, як ще два роки тому. Проте в умовах війни роль і значення кожного суб'єкта господарювання середнього і великого бізнесу, особливо корпоративного, значно зросли. Тому держава в об'єктивних складних умовах для суб'єкта господарювання має сприяти застосуванню процедур реорганізації замість ліквідаційної процедури.

Список використаних джерел

1. Господарське право : навч. посіб. у схемах і таблицях / за заг. ред. канд. юрид. наук, доц. Шелухіна М. Л. Київ : Центр навч. л-ри, 2006. 616 с.
2. Богатир В. К. Ліквідаційна процедура – заключна процедура у справах про банкрутство : монографія. В. К. Богатир; за ред. докт. юрид. наук, професора Б. В. Дерев'янка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 210 с.

3. Резнікова В. В. Чому наслідком скасування ГК може стати примусова ліквідація сотень тисяч суб'єктів господарювання. *Судово-юридична газета*. 2019. 12 грудня. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/157399-chomu-naslidkom-skasuvannya-gk-mozhe-stati-primusova-likvidatsiya-soten-tisyach-subyektiv-gospodaryuvannya>.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ У СФЕРІ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ВІДНОСИН

Древаль Ю. Д.,

*д-р держ. упр., професор, кафедра правознавства
ПУЕТ*

На початку ХХІ століття змінюється розуміння феномену інформації, а також її суспільно-політичного та соціокультурного значення. Першочергово це пов'язано з процесами формування інформаційного суспільства, передумовою становлення та розвитку якого стала інформаційна революція. Водночас з часом стає все більш очевидним, що стратегія побудови інформаційного суспільства має переорієнтовуватися з абстрактних формулювань на всебічне інформаційне забезпечення прав і свобод людини. Відтак особливо важливого значення набуває питання щодо використання інформаційного ресурсу у сфері публічно-управлінських відносин.

Метою рукопису, з урахуванням зазначеного, визначено систематизацію найбільш нагальних проблем та перспектив використання інформаційного ресурсу у сфері публічно-управлінських відносин.

Ресурс у загальному розумінні означає запас, джерело чогонебудь. Інформаційний ресурс – це особливий вид ресурсу, що ґрунтується на ідеях і знаннях, нагромаджених у результаті науково-технічної діяльності людей і поданий у формі, придатній для збирання, реалізації та відтворення. У більш конкретному вигляді під інформаційними ресурсами розуміють організовану сукупність інформації, інформаційних продуктів та інформаційних технологій, які призначені для інформаційного забезпечення життєдіяльності людини, суспільства та держави. Відтак, це відносно новий засіб удосконалення будь-якої сфери суспільних відносин, і водночас – це відносно нова категорія міждисциплінарних досліджень.

Інформаційний ресурс має низку характерних особливостей. Зокрема, на відміну від інших (матеріальних) ресурсів, він

практично невичерпний. З розвитком суспільства і зростанням обсягу використовуваних знань цей ресурс не зменшується, а навпаки, зростає. Окрім того, використання інформаційного ресурсу вимагає належної фахової підготовки всіх користувачів та зацікавлених осіб.

За критеріями публічно-управлінських відносин найперше на увагу заслуговує проблематика впровадження та розвитку електронного урядування (e-governance). Останнім часом зазначена проблематика вже набула глобального характеру.

Основу концепції e-governance складає підвищення ефективності державно-управлінських взаємодій засобом максимально спрощеної комунікації органів публічної влади та управління з громадянами, бізнесом, неурядовими організаціями, а також і між собою. Причому, у даному разі йдеться про режим реального часу та реалізації завдання щодо повноцінного використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

На сьогодні Україна вже активно впроваджує інструменти електронного урядування у всі сфери суспільних відносин. Зокрема у вересні 2019 року було створено Міністерство цифрової трансформації України, яке є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, робототехніки та роботизації, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері впровадження електронного документообігу; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян та ін. [1].

У даному разі на особливу увагу заслуговує втілення в життя ідеї «Держава у смартфоні», яку впроваджує Міністерство цифрової трансформації спільно з іншими міністерствами та міжнародними організаціями (серед додатків, якими можна користуватися без обмежень інтернет-трафіку, найперше слід виділити Єдиний портал державних послуг «Дія» та відповідний мобільний застосунок, який на сьогодні вже налічує десятки мільйонів користувачів, а також додаток Helsi.me).

Проте, за сучасними оцінками, на сьогодні система публічного управління в Україні не повною мірою відповідає нагальним потребам щодо здійснення комплексних реформ у різних

сферах державної політики та європейським стандартам належного управління.

До основних недоліків у процесі реалізації е-врядування на українському ґрунті слід віднести складність наявних ІТ-систем, необхідність виділення додаткових коштів на впровадження такої системи у практику публічно-управлінських відносин, зокрема – у діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, відсутність належної практики, нестачу ресурсів тощо.

До того ж, як слушно стверджується в сучасній літературі, один з ключових механізмів у справі застосування сучасних ІТ-технологій в управлінську практику має належати професійній підготовці державних службовців [2, с. 164]). І, на що слід звернути особливу увагу, в цьому відношенні спостерігається значна кількість проблем, особливо – у середовищі державних службовців старшого віку.

Отже, е-урядуванню має належати одна з ключових ролей у справі забезпечення ефективної урядової діяльності та функціонування сучасного демократичного суспільства в цілому. Засобом умілого використання інформаційного ресурсу досягається прогрес у процесі забезпечення вільного та оперативного доступу населення до інформації, водночас досягається і можливість вдосконалення процедури надання публічних послуг. Все це сприяє і вдосконаленню відкритого діалогу між державою та громадянськістю за допомогою застосування новітніх інформаційних технологій. Наявні ж проблеми у процесі повноцінного використання таких технологій слід визнати «проблемами дорослішання», які потрібно вирішувати за допомогою держави та всіх зацікавлених осіб.

Список використаних джерел

1. Положення про Міністерство цифрової трансформації України: Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#n12>.
2. Мельниченко А. А., Шабаш І. Р. Професійна готовність державних службовців до діяльності в умовах цифрової трансформації управлінських відносин. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2022. № 4. С. 156–172.

ЩОДО ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРАЦІВНИКА ЯК СУБ'ЄКТА ОХОРОННИХ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Єрмолаєв І. В.,

*здобувач вищої освіти 3 курсу, ННІППФПНП ДДУВС;
науковий керівник: Ділігул А. С., канд. юрид. наук, доцент
кафедри цивільного права та процесу ДДУВС*

Сучасні реалії ринку праці вимагають удосконалення правового механізму захисту трудових прав працівників. У рамках нової кодифікації трудового законодавства необхідно сформувати збалансовану систему правових норм, спрямованих на превентивну охорону та ефективний захист трудових прав працівників.

Однією з ключових проблем у цій сфері є багатоаспектність правового статусу працівника. Наукове співтовариство продовжує активно досліджувати цю тему, прагнучи створити ідеальну теоретичну модель правового статусу працівника як суб'єкта охоронних трудових правовідносин, яка б відповідала практичним потребам.

Важливо зазначити, що трансформація трудового права слугує каталізатором розвитку вчення про охоронні трудові правовідносини, суб'єктом яких виступає працівник. Цей напрямок досліджень має значний практичний потенціал, адже його результати можуть бути використані для удосконалення правового регулювання трудових відносин та посилення захисту прав працівників.

Статус працівника надає низку прав та гарантій, які забезпечують реалізацію трудових прав механізмами їх превентивної охорони та захисту. Для визначення статусу працівника використовуються різні критерії, серед яких:

- ✓ Віковий: Досягнення певного віку, з якого дозволено працевлаштовуватися.
- ✓ Вольовий: Вираження згоди на вступ у трудові відносини.
- ✓ Управлінський: Підпорядкування правилам внутрішнього трудового розпорядку.
- ✓ Інтеграційний: Включення до штату працівників роботодавця.

✓ Працездатність: наявність фізичних та психологічних здібностей до виконання роботи.

✓ Виконання мінімального обсягу робіт: відповідність обсягу виконаної роботи вимогам трудового договору.

Окремо в юридичній літературі виділяють психологічний критерій. М. І. Іншин та В. І. Щербина зазначають, що для характеристики особи як суб'єкта трудового права важливою є її психологічна здатність виконувати доручену роботу [1].

Реалізація трудо-правового статусу здійснюється через регулятивні та охоронні трудові правовідносини.

Дефініція поняття «працівник» у законодавстві різних країн:

1) Україна: Кодекс законів про працю України не містить чіткого визначення поняття «працівник», хоча й оперує ним [2].

2) Молдова: Ст. 1 Трудового кодексу Республіки Молдова: працівник – фізична особа (чоловік або жінка), що виконує роботу, яка відповідає відповідній спеціальності, кваліфікації або посаді, отримує заробітну плату на підставі індивідуального трудового договору [3].

3) Литва: Ст. 15 Трудового кодексу Литовської Республіки: працівник – фізична особа, яка відповідно до ст. 13 згаданого кодексу наділена трудовою правоздатністю та дієздатністю, працює за трудовим договором за винагороду [4].

Аналіз визначень показує, що законодавці різних країн не приділяють достатньо уваги можливості працівника вступати в трудові відносини з погляду охорони трудових прав. Також цей недолік виявляється у визначеннях поняття «працівник», наведених у законодавстві.

Спричинено це відсутністю однозначного розуміння цього поняття серед національних законодавців. Наприклад, в Україні, згідно зі статтею 1 Закону «Про охорону праці», працівник – це особа, яка працює на підприємстві або в організації і виконує обов'язки за трудовим договором. Однак це визначення не вказує чітко, що має бути фізична особа, адже «особа» може включати в себе як фізичних, так і юридичних осіб.

Також, в Україні, законодавство не враховує тих фізичних осіб, які раніше були в трудових відносинах на підставі трудового договору. У порівнянні з цим, визначення поняття «працівник» у законодавстві Великобританії, згідно зі статтею 230 Закону про трудові права 1996 року, враховує лише фізичних осіб, які вступили в трудовий договір. Таким чином, різниця у визна-

ченнях поняття «працівник» у законодавстві різних країн свідчить про відсутність єдиної концепції та стандартів у цій сфері.

Також в правових кругах обговорюється питання надання правового статусу фізичній особі, яка одночасно є засновником (учасником) юридичної особи-роботодавця та єдиним її працівником. Це породжує питання про те, чи може така фізична особа бути визнана працівником за Кодексом законів про працю України, оскільки це дозволить їй користуватися ефективними механізмами попереднього захисту трудових прав.

Треба відзначити, що законодавство не встановлює визначення окремих типів працівників на рівні закону: працівник підрозділу інкасації (особа, яка має обов'язки організації або здійснення перевезення інкасації коштів та валютних цінностей), працівник, відповідальний за контроль за виконанням документів у підрозділі, працівник підрозділу перевезення валютних цінностей та інкасації коштів (включаючи інкасаторів, водіїв транспортних засобів і керівників підрозділів), працівник консульської установи.

Якщо прийняти характеристики працівників згідно з нормативними визначеннями, стає очевидним, що вони досить обмежені і не завжди відображають сутність розглядуваної категорії.

Аналіз чинного законодавства у цьому контексті вказує на те, що національне правове поле на рівні закону включає різноманітні визначення поняття «працівник», які істотно відрізняються між собою за змістом. Більше того, на рівні підзаконних актів фіксуються визначення окремих типів працівників, які, як правило, не узгоджуються з визначенням поняття «працівник» у вищезазначених законах. Така дисбалансованість нормативного понятійного апарату викликає проблеми у розумінні поняття «працівник» і, відповідно, ускладнює застосування законодавства у сфері захисту трудових прав працівників.

При подальшому розгляді суб'єктного складу охоронних трудових відносин варто звернути увагу на категорію стажистів. Зазначено, що згідно зі статтею 1 Закону України «Про охорону праці», статтею 1 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», та статтею 1 Закону України «Про професійний розвиток працівників», визначення поняття «працівник» передбачає, що така особа працює на підставі трудового договору, а не договору про стажування.

Проте, постанова Кабінету Міністрів України № 20 від 16 січня 2013 року не вирішує цю ситуацію повністю. Згідно з пунктом 2 цієї постанови, стажистами вважаються студенти вищих або учні професійно-технічних навчальних закладів, які вже мають певний рівень освіти, і продовжують навчання на більш високому рівні, здійснюючи стажування за договором, укладеним на підприємстві у вільний від навчання час [5].

Внаслідок цього виникає питання: чи підпадають під дію статті 21 «Трудового договору» Кодексу законів про працю України угоди між стажистом і роботодавцем, і якщо так, то в якому обсязі. Можливо, національному законодавству слід детально регламентувати правовий статус стажиста на рівні нового Трудового кодексу та забезпечити йому повний комплекс трудових прав. Також варто взяти на увагу досвід країн англосаксонської правової системи та регулювати стажування шляхом укладення тристоронньої угоди між стажистом, провайдером стажування та роботодавцем [2].

Ця правова модель дозволить зблизити правовий статус стажиста з правовим статусом працівника у сфері захисту трудових прав. Такі відносини мають подвійну правову природу, оскільки вони визначають професійні можливості, робочий досвід та різні види прав та обов'язків. Критерієм розмежування договірних стажувальних відносин від класичних індивідуальних трудових відносин слід вважати мету укладення такої угоди. Якщо метою є отримання професійної підготовки, то ми маємо справу зі стажуванням. Якщо ж метою є здійснення оплачуваної праці та отримання робочого досвіду, то це класичні трудові відносини, що базуються на трудовому договорі.

Можна припустити, що правовий статус стажиста і працівника не є повністю ідентичними. Однак не можна відхилити той факт, що правовий статус стажиста має багато загального з правовим статусом працівника у сфері захисту його трудових прав під час стажування. Це пояснюється тим, що стажист має подібний обсяг прав захисту, які притаманні працівникові (наприклад, право на відновлення порушених прав або положень, право на самозахист, право на застосування примусових заходів тощо) через особливості відносин між стажистом і роботодавцем. Це, як мінімум, впливає зі статті 43 Конституції України, яка гарантує кожному право на належні, безпечні і здорові умови праці, та статті 44 Конституції України, що надає

право на страйк для захисту економічних і соціальних інтересів тих, хто працює [6].

Відмічається, що така «регламентарна» тенденція у правовому статусі стажиста породжує й інші питання щодо обсягу суб'єктів охоронних трудових правовідносин. Це впливає з визначення стажистів, що міститься в пункті 2 постанови Кабінету Міністрів України № 20 від 16 січня 2013 року. Це визначення охоплює дві категорії фізичних осіб: студентів вищих навчальних закладів та учнів професійно-технічних навчальних закладів. Проте в Кодексі законів про працю України поняття «стажист» не міститься, а під поняттям «учні» розуміються учні загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів (наприклад, згідно зі статтями 188 та 194 Кодексу законів про працю України).

З урахуванням вищезгаданої аргументації щодо тлумачення сутності правового статусу працівника, варто зазначити визначення терміну «працівник». Згідно з цим, під поняттям «працівник» розуміється фізична особа, яка має трудову правосуб'єктність та уклала з роботодавцем регулятивні або охоронні трудові відносини.

Підсумовуючи, зазначимо, що наявність розбалансованого нормативного апарату породжує питання стосовно розуміння поняття «працівник» і, відповідно, ускладнює правозастосування у сфері захисту трудових прав працівників. Крім того, під поняттям «працівник» слід розуміти фізичну особу, яка має трудову правосуб'єктність та вступила з роботодавцем у регулятивні або охоронні трудові відносини. Критерієм розмежування договірних стажувальних відносин від класичних трудових відносин, що базуються на трудовому договорі, є мета укладання таких угод.

Список використаних джерел

1. «Трудове право» (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право») для студентів II та III курсів / уклад.: О. Г. Серeda, О. М. Ярошенко, А. М. Слюсар та ін. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2023. 149 с.
2. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 01.05.2024).

3. Трудовий кодекс Республіки Молдова від 28.03.2003 // Monitorul Oficial Nr. 159-162. 2003. Ст. 648.
4. Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, Ysigaliojimo ir Ygyvendinimo Ystatymas 2002 m. birželio 4 d. Nr. IX-926. *Ain.* 2002. Nr. 64-2569.
5. Про затвердження Порядку укладення договору про стажування студентів закладів вищої освіти та учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти на підприємствах, в установах та організаціях і Типової форми договору про стажування студентів закладів вищої освіти та учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти на підприємствах, в установах та організаціях : Постанова Каб. Міністрів України від 16.01.2013 р. № 20 : станом на 29 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20-2013-пр#Text> (дата звернення: 01.05.2024).
6. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 01.05.2024).

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Кабанець Л. С.,

здобувачка вищої освіти 1 курсу ОП «Публічне адміністрування»;

науковий керівник: Солдатенко О. В., д-р юрид. наук, професор ПУЕТ

Інститут адміністративної процедури займає одну з найвизначніших позицій у правовій системі України та країнах Європи. Пройшовши довгий шлях у своєму розвитку, спочатку в деяких західних країнах, а потім як складова розвитку адміністративного законодавства в більшості демократичних країн, адміністративна процедура тепер вважається ще одним прикладом людиноцентричного підходу до адміністративного права. Важливо зазначити, що вивчення законів щодо адміністративної процедури в інших країнах може допомогти зрозуміти ступінь розвитку громадськості в нашій країні та положення, яке особа повинна займати в ній. Подібно до будь-якого законодавчого процесу, який намагається змінити, вдосконалити або скасувати конкретні правові норми чи інститути, процес створення законодавства, яке визначає відповідні адміністративні та процедурні методи, має свої власні атрибути.

Останнє визначаються прагненням держави зробити крок назустріч суспільству та надати кожному його суб'єкту можливість реалізувати свої права по відношенню до органів державної влади через належний рівень правового регулювання цієї адміністративної процедури.

Розглянемо, що таке адміністративна процедура. Термін «адміністративна процедура», відповідно до Закону України «Про адміністративну процедуру», передбачає визначений законом порядок розгляду та вирішення адміністративної справи. У загальному розумінні можна сказати, що процедура визначається як певна сукупність дій чи операцій, за допомогою яких реалізується той чи інший процес або етап, стадія, що виражає зміст відповідної технології чи діяльності. Тому виходячи з цього можна припустити, що поняття адміністративної процедури пов'язане із науковою дискусією про зміст адміністративної юстиції та розуміння поняття адміністративного процесу.

Адміністративна процедура є важливим елементом для місцевого самоврядування, тому що вона, з одного боку, визначає спосіб реалізації повноважень органами місцевого самоврядування, а з іншого боку, – є способом забезпечення прав, свобод та законних інтересів громадян. Одним із суб'єктів адміністративної процедури є адміністративний орган (в тому числі це може бути: орган місцевого самоврядування, посадова особа місцевого самоврядування), який власне і розглядає справу, що стосується публічно-правових відносин стосовно забезпечення реалізації права, свободи чи законного інтересу людини або громадянина та виконання нею визначених законом обов'язків, захисту її права, свободи чи законного інтересу.

Починаючи з ХХ століття та до теперішнього часу багато країн Європи почали систематизувати законодавство щодо адміністративної процедури та прийняття окремих нормативно – правових актів із розгляду спорів. (наприклад сюди можна віднести такі країни як: Нідерланди, Німеччина, Польща, Франція, Угорщина й ін.). У певних країнах положення, що мають відношення до правового регулювання адміністративних процедур, не систематизовані й містяться в різноманітних нормативних – правових актах. Також, у більшості країн правове регулювання різновидів адміністративної процедури відбувається не лише за допомогою одного нормативно – правового акта. Передусім це зумовлено досить істотними відмінностями в цілях правового

регулювання певної діяльності. Наприклад у законодавстві держав, що належать до континентальної правової системи, чітко віднесено до адміністративних лише зовнішні процедури діяльності суб'єктів публічного адміністрування. У країнах з англо – американської правової системи також можна зазначити аналогічний підхід. Отже, якщо держава й ухвалює загальний закон про адміністративну процедуру, то він стосується лише так званого зовнішнього боку діяльності публічної адміністрації.

Важливо підкреслити, що наша держава обрала таку систему організації процесуального права, яка є відображенням існуючої практики європейських країн. Цей спосіб передбачає прийняття загальної норми щодо адміністративної процедури зі збереженням пріоритету спеціальних законів, це вважається найбільш ефективним способом вдосконалення. Загальне правило про адміністративну процедуру має включати універсальний набір принципів, які описують процедуру, яка використовується як мінімальна вимога, якщо немає спеціального закону. Крім того, гарантії реалізації прав громадян, які впливають із галузевих законів (спеціальних правових актів), не можуть бути менш захисними, ніж гарантії, пов'язані із загальним законом про адміністративну процедуру.

Список використаної літератури

1. Bolgar O., Kovbas I. State registration in the mechanism of administrative and legal regulation. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2022. Vol. 8, № 2. P. 29–35. URL: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-2-29-35>.
2. Council of Europe: Committee of Ministers, Recommendation CM/Rec(2007)7 of the Committee of Ministers to member states on good administration, adopted by the Committee of Ministers on 20 June 2007. URL: <https://www.refworld.org/docid/5a4cac754.html> (last accessed: 02.12.2023).
3. Ligi T., Kmecl A. Implementation of laws on general administrative procedure in the Western Balkans. *SIGMA Papers*. 2021. № 62. 92 p. <https://doi.org/10.1787/e5162057-en>.
4. Бойко І. Роль і значення адміністративної процедури у публічному адмініструванні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 69. С. 229–236. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.69.39>.
5. Про адміністративну процедуру: Закон України від 01.01.2024 р. № 3295-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>.

6. Пуделька Й. Порівняльно-правовий аналіз адміністративних процедур при вирішенні податкових спорів (на прикладі Німеччини та України) : дис. ... д-ра філософії : 081 / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2020. 219 с.
7. Школик А. М. Адміністративно-процедурне законодавство в Україні: становлення та систематизація : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2021. 417 с.
8. Сущенко Д. В. Проблематика правового регулювання здійснення адміністративних процедур. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. 116 с.

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄС В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ І РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Кальян О. С.,

канд. юрид. наук, доцент, кафедра підприємництва і права;

Стрілець Б. В.,

канд. юрид. наук, кафедра підприємництва і права

Полтавський державний аграрний університет

Адаптація законодавства України до права Європейського Союзу (далі – ЄС) є важливою складовою процесу євроінтеграції. Особливий інтерес викликають особливості цього процесу у сфері державного управління та регіональної політики. ЄС завжди приділяв увагу публічному адмініструванню, доказами чого є, наприклад, створення у 1981 р. Європейського інституту державного управління (EIPA); підтримка ініціативи щодо створення Європейської мережі державного управління (EPAN) – неформального об'єднання державних службовців усіх країн-членів ЄС, започаткованого з метою надати можливість професіоналам з державного управління обмінятися досвідом і знаннями; заснування та утримання з 2003 р., веб-сайту EUPAN для активізації співробітництва мережі EPAN та налагодження її внутрішніх і зовнішніх комунікацій [1, с. 3].

ЄС має значний досвід у реформуванні та поліпшенні систем державного управління та державної служби, попри те, що ця сфера не регулюється *acquis*. Основні досягнення в області організації державного управління та державної служби здебільшого представлені у формі «м'яких» стандартів, які включають Білі книги, комунікації Європейської Комісії, а також рекомен-

дації з конференцій міністрів, відповідальних за питання державного управління, чи керівників департаментів державної служби. Ці досягнення сформульовані у вигляді принципів та вимог до організації державного управління в різноманітних публікаціях і дослідженнях, що були опубліковані перед розширенням ЄС.

Прозорість є одним із ключових принципів ЄС. Він вимагає від ЄС розкривати інформацію про формування політики та витрати та підтримувати принцип свободи інформації. Ці принципи викладені в установчих договорах ЄС. Стаття 10 Договору про Європейський Союз передбачає, що відкрите прийняття рішень здійснюється «якомога ближче до громадян». У статті 11 зазначено, що як окремим особам, так і представницьким асоціаціям повинна бути надана можливість «висловлювати та публічно обмінюватися своїми думками в усіх сферах діяльності Союзу». Договір про функціонування Європейського Союзу розширює ці пункти. У ньому йдеться про те, що інституції ЄС зобов'язані діяти публічно та забезпечувати доступ до документів фізичним та будь-яким фізичним чи юридичним особам, які проживають або мають зареєстрований офіс у країні ЄС (стаття 15) [2]. Вищеописаний принцип також екстраполюється (в неімперативній формі) на місцевий та регіональні рівні в ЄС.

Більшість ключових аспектів, пов'язаних з належним адмініструванням, неупередженістю, прозорістю, відкритістю, верховенством права та демократичною легітимністю, можна знайти в Порівняльному огляді характеристик та ефективності державного управління ЄС-28, опублікованому Європейською Комісією в 2018 році. Звіт демонструє стійку неоднорідність серед держав-членів і вказує на деякі важливі змінні, такі як адміністративні традиції, культура тощо. Хоча контексту надається велике значення, також підкреслюється, що загальна державна система, історія та поточна політика відіграють не менш важливу роль. Звіт також показує, що принципи належного врядування не дають жодних гарантій ефективності, якщо вони просто прописані в тексті [3].

У контексті вдосконалення правового регулювання державного управління і регіональної політики Україні слід звернути увагу на Повідомлення Європейської Комісії про вдосконалення європейського адміністративного простору (Communication on Enhancing the European Administrative Space (ComPAct))

2023 року, яке передбачає три вектори: 1. Програма навичок державного управління. (зокрема, розширити обмін співробітництва в державному управлінні, створити мережу центрів передового досвіду; 2. Спроможність до цифрового десятиліття Європи (підтримка цифрового законодавства та законодавства, пов'язаного з даними, і технологій штучного інтелекту; сприяння сталому та ефективному використанню нових технологій; 3. Спроможність очолити зелений перехід (в тому числі, підтримувати оновлення національних стратегій і планів адаптації до зміни клімату; пропагувати захист від клімату та надавати інші вказівки щодо навколишнього середовища [4].

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони містить всього декілька статей, які безпосередньо стосуються державного управління і регіональної політики, проте вони не торкаються адаптації законодавства у цій сфері, а лише врегульовують питання відповідного співробітництва між сторонами. Так, відповідно до статті 446, сторони сприяють взаєморозумінню та двосторонньому співробітництву у сфері регіональної політики щодо методів формування та реалізації регіональних політик, зокрема багаторівневого управління та партнерства, з особливим наголосом на розвитку відсталих територій та на територіальному співробітництву, при цьому створюючи канали зв'язку та активізуючи обмін інформацією між національними, регіональними та місцевими органами влади, соціально-економічними утвореннями та представниками громадянського суспільства [5].

Таким чином, в контексті наближення законодавства України до права ЄС в контексті державного управління і регіональної політики видається за можливе говорити про адаптацію до «м'якого права» (наприклад, повідомлень Європейської Комісії). Прямих імперативних вимог стосовно адаптації вітчизняного законодавства у цій сфері в Угоді про асоціацію немає. Тим не менш, вона необхідна, в тому числі, для прискорення досягнення відповідності Копенгагенським критеріям вступу до ЄС.

Список використаних джерел

1. Європейський досвід державного управління : курс лекцій. Уклад. : О. Ю. Оржель, О. М. Палій, Ю. Д. Полянський, С. М. Гладкова,

- С. В. Соколик, П. І. Крайник, Т. О. Гусаченко ; за заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна, А. О. Чемериса, С. В. Загороднюка, О. Л. Приходько, Л. О. Воронько. Київ : Вид-во НАДУ, 2007. 76 с.
2. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. Charter of Fundamental Rights of the European Union. Luxembourg: *Publications Office of the European Union*, 2010. 403 p. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3c32722f-0136-4d8f-a03e-bfaf70d16349> (дата звернення: 26.05.2024).
 3. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, Palaric, E., Thijs, N., Hammerschmid, G. A comparative overview of public administration characteristics and performance in EU28, Publications Office. 2018. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2767/13319>.
 4. Commission Communication COM(2023) 667 ‘Enhancing the European Administrative Space (CompAct)’. URL: https://commission.europa.eu/document/9ecd5276-df34-41ec-a328-ad51d1190300_en (дата звернення: 26.05.2024).
 5. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. *Official Journal of the European Union*. L 161/3. 29.05.2014. URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/november/tradoc_155103.pdf (дата звернення: 26.05.2024).

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ЕЛЕМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Ковальов М. Д.,

здобувач вищої освіти 1 курсу ОП «Право»;

науковий керівник: Лаврик Г. В., д-р юрид. наук, професор ПУЕТ

Велика кількість глобальних військових конфліктів та небезпечних ситуацій різного рівня складності потребують створення адміністративно-правових систем регулювання суспільних відносин під час небезпечних ситуацій. В основі таких систем ключову роль в забезпеченні їх діяльності відіграє інститут адміністративно-правового режиму воєнного стану, який за останній час став ключовим елементом в забезпеченні національної безпеки.

Взагалі проблематикою та вдосконаленням воєнного стану почали займатися наприкінці XIX століття, але більш вагомий внесок у розвиток правового інституту правового режиму воєнного стану було зроблено вже на початку XXI століття зарубіжними та вітчизняними вченими адміністративістами у своїх працях вони висвітлювали проблеми; правове забезпечення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, взаємодія правоохоронних органів та військових структур, відповідальність за порушення дисципліни воєнного стану.

В українському просторі поняття воєнного стану набуло широкого розголосу лише після початку повномасштабного вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 року, хоча за час незалежності України було як мінімум три випадки територіальних претензій сусідніх країн до України, які могли б перетворитися в збройну агресію (українсько-румунські суперечки за острів Зміїний у 1995 році, російсько-український конфлікт на острові Тузла у 2003 році та анексія російською федерацією Кримського півострова і частини Донецької та Луганської областей у 2014 році). Тому від активного дослідження теми правового режиму воєнного стану залежить наскільки держава готова подолати випробування перед якими вона встала [1, с. 5–6].

Воєнний стан – це правовий режим особливого значення, що може вводиться в Україні або в окремих її частинах у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

У різних державах воєнний стан може вводиться за різними процедурами та різними органами, так наприклад в країнах з монархічним устроєм воєнний стан уводиться за ініціативи короля або монарха. В країнах республіках повноваженнями

вводити воєнний стан наділені; президент країни або ж парламент в залежності від типу республіки.

В Україні воєнний стан вводиться указом Президента України, який підлягає затвердженню Верховною Радою України на протязі двох днів з моменту звернення Президента України. Першим відомством за ініціативою якого вводиться воєнний стан – це Рада національної безпеки і оборони України (далі – РНБО). Рішення РНБО, яке схвалене двома третинами від її складу, подається Президенту України. У разі необхідності Президент України готує указ про введення воєнного стану та подає на розгляд до Верховної Ради України [3, с. 21–24; 4, с. 171].

Варто звернутися до ст. 6 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», щоб зрозуміти, які аспекти повинен врахувати Президент України в своєму указі про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях;

- чітке обґрунтування необхідності введення воєнного стану;
- межі територій на які воєнний стан буде поширюватись та додатково вказати час введення і строк на який вводиться воєнний стан;

- завдання суб'єктам забезпечення цивільного захисту щодо приведення єдиної державної системи цивільного захисту, її функціональних та територіальних підсистем у готовність до виконання завдань за призначенням в особливий період;

- вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [5, с. 14],

Після дотримання всіх вимог з оформлення указ Президента реєструється на розгляд у Верховній Раді України. Верховна Рада України збирається в дводенний строк та займається розглядом питання щодо введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях. Одразу після затвердження Верховною Радою України указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях офіційно оприлюднюється разом із законом щодо затвердження такого указу Президента України та набирає чинності одночасно з набранням чинності таким законом [6].

Отже, воєнний стан – це правовий інститут, у якому закладено регулювання основ діяльності держави в умовах надзви-

чайної ситуації, коли нормальне функціонування держави неможливе. За часи незалежності наша країна неодноразово стикалась з проблемами, які могли б привести до збройних конфліктів або загроз її національним інтересам, і можливо, якщо б концепція запровадження воєнного стану була започаткована раніше можливо б ми не зіткнулися з такою кількістю проблем, які після введення воєнного стану 24 лютого 2022 року.

Список використаних джерел

1. Кузніченко С. О. Адміністративно-правовий режим воєнного стану. Харків: Право, 2014. 232 с.
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України в редакції ЗУ № 389-VIII від 12 травня 2015 р. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 8. Ст. 250.
3. Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса, 9 грудня 2022 року. Укладачі: Є. Л. Стрельцов, В. П. Кедик. Відп. редактор Є. Л. Стрельцов. Одеса : ПРЦ НАПрН України, НУ «ОЮА», 09.12.2022. 214 с.
4. Остапенко А. І. Введення воєнного стану: «Робота над помилками». *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету* : збірник. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 36. С. 21–24.
5. Маєстний М. І. Правові підстави для обмеження прав і основних свобод людини в умовах воєнного стану. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. № 2. С. 13–17.
6. Про оборону України : Закон в редакції ЗУ № 1932-XII від 6 грудня 1991 р. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 9. Ст. 106.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД ТА ЙОГО АСПЕКТІВ

Морозова Ю. А.,

здобувачка 3 курсу ОП «Право»;

науковий керівник: Лаврик Г. В., д-р юрид. наук, професор ПУЕТ

Одним із вагомих прав людини є право на справедливий суд, зміст якого полягає в тому, що кожне порушене право має бути відновленим за допомогою встановленої на законодавчому рівні процедури.

Місце права на справедливий суд у системі прав людини засвідчує його належність до першого покоління основоположних прав. Саме Загальна декларація прав людини 1948 року є джерелом його становлення і розвитку. Статтею 8 цього документа закріплюється невід’ємне право кожного на здійснення ефективного поновлення порушених прав національними судовими установами, якщо мало місце порушення прав, встановлених конституцією або законом [1].

На реалізації права на справедливий суд позначається, передусім, можливість забезпечення усіх його аспектів. Статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (відома як Європейська конвенція з прав людини) передбачається справедливий і відкритий розгляд справи; розумність строків; незалежність і безсторонність суду, який створений відповідно до приписів закону, публічність судового розгляду. Відповідно всі аспекти права на справедливий суд потребують задоволення в повному обсязі як на національному, так і на міжнародному рівнях застосування [2].

У контексті застосування права на справедливий суд забезпечення доступу до правосуддя має свої особливості, врахування яких уможливорює поновлення порушеного права. Національне законодавство гарантує право на звернення до суду через розроблену структуру, яка складається із горизонтальних та вертикальних, за своєю діяльністю, судів, відповідно до принципу територіальності та підсудності. Це демонструє насамперед доступність судових установ як одного зі складників доступу до правосуддя. Наступним складником функціонального характеру доступності правосуддя є зобов’язання судових установ не відмовляти у розгляді справ, за винятком тих випадків, що передбачені законом. Водночас Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував у своїй практиці на тому, що право на доступний суд, закріплене пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, не можна вважати абсолютним – воно може піддаватися доступним обмеженням через свою властивість у потребі державного регулювання [4, с. 101].

Незалежність та неупередженість суду – головні аспекти справедливого суду – мають своєрідний вияв під час реалізації. Незалежність суду характеризується, передусім, його діяльністю у відповідності до чинного законодавства, на основі принципу

верховенства права, без стороннього впливу та підзвітності. Неупередженість судді вбачається у відсутності зацікавленості при здійсненні правосуддя, його об'єктивності і цілковитій безсторонності стосовно учасників судового розгляду. Повна довіра до суду існує лише тоді, коли його діяльність підкріплена безсумнівною законністю у створенні даного органу, прийнятті рішень та загального функціонування [3, с. 5].

Виконання остаточного судового рішення є важливою засадою. Якщо воно не може бути реалізованим на практиці, то незалежність суду і сама природа права справедливого суду стають марними. Цього аспекту також стосується дієвий судовий контроль за виконанням рішень, насамперед через свавілля з боку органів державної виконавчої служби [6, с. 211].

Дотримання принципу публічності під час судового розгляду передбачає доступ до рішень Європейського суду з прав людини в обов'язковому і необмеженому порядку, відкритий судовий процес та його повне фіксування відповідними технічними засобами. По суті публічний розгляд вимагає дотримання багатьох аспектів, зокрема, допущення представників громадськості до розгляду справи у суді.

У теорії міжнародного права прийнято вважати, що публічне здійснення судочинства є одним із найважливіших принципів побудови і подальшого здійснення правосуддя. Забезпечення гласності судового процесу існує тоді, коли громадяни є поінформованими про перебіг окремого судового розгляду через засоби масової інформації. Інакше виникає проблема зловживання свободою слова представниками преси, що зрештою, призводить до неповаги до суду чи розголошення таємниці слідства [5, с. 383].

Отже, забезпечення права на справедливий суд засвідчує актуальність справедливого і відкритого розгляду справи; розумності строків розгляду справи; незалежності і безсторонності суду, публічності судового розгляду, виконання остаточних рішень суду тощо, їх гарантування та втілення в життя задля відновлення людиною свого порушеного права.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини (рос/укр): Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 29.05.2024 р.).

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 29.05.2024 р.).
3. Бучик А. Ю. Стандарти справедливого суду в розрізі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Віче. 2015. Т. 1, № 22. С. 2–5.
4. Корун У. З. Міжнародно-правовий захист права на справедливий судовий розгляд в практиці Європейського суду з прав людини та правозастосовна практика України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2015. 229 с.
5. Курило О. В. Право на справедливий суд у практиці Європейського суду з прав людини. *Entrepreneurship, economy and law*. 2020. № 4 (381-384). URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.4.66> (дата звернення: 29.05.2024 р.).
6. Shelever N. Enforcement of judgments is a component right to fair court. *Baltic journal of legal and social sciences*. 2022. № 1. P. 207–214. URL: <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-1-24> (дата звернення: 29.05.2024 р.).

ВИРІШЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕДІАЦІЇ

Мінченко О. В.,

слухач магістратури, лейтенант поліції;

Ділігул А. С.,

*канд. юрид. наук, доцент, кафедра цивільного права та процесу
ДДУВС*

У Верховній Раді України було зареєстровано законопроект «Про медіацію» від 27 березня 2015 року, який визначає медіацію як альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів. Медіація, в рамках цього законопроекту, розглядається як структурований процес, під час якого сторони спору, за допомогою медіатора, намагаються самостійно досягти згоди.

Середа О., виділяє комплекс різних факторів, які підтримують впровадження медіації у вирішенні індивідуальних трудових спорів. Вона наголошує на головній функції посередника (медіатора) у сприянні та забезпеченні переговорного процесу між сторонами, допомагаючи їм обрати конкретні шляхи та способи вирішення спору. Добровільність участі сторін у медіації, приватний характер процедури та можливість її застосування на ранній стадії спору виявляються як ключові аспекти медіації [4].

Іноземний досвід підтверджує, що медіація значно підвищує ймовірність збереження подальших стосунків між сторонами спору. Рішення, ухвалене сторонами під час медіації, виконується взаємоприйнятно та взаємовигідно, що сприяє ефективному використанню цього методу вирішення спорів у трудових відносинах. Проте, процедура медіації не застосовується до колективних трудових спорів та випадків, які можуть зашкодити правам і законним інтересам третіх осіб або публічним інтересам. Юридична природа трудових спорів залежить від їх суб'єктного складу, який визначає розмежування між індивідуальними та колективними трудовими спорами [2, с. 46].

Конфлікт інтересів є невід'ємною частиною професійної діяльності, особливо у сфері юридичних послуг. У сфері трудового права конфлікт інтересів може виникати, коли юристи, які спеціалізуються у цій галузі, виступають як кваліфіковані медіатори. У таких випадках, якщо юристи консультують роботодавця або працівника, вони не можуть бути медіаторами для вирішення спору, пов'язаного з цими консультаціями. Їхні колеги з тієї ж юридичної фірми також не можуть бути медіаторами в таких справах, оскільки інша сторона може вважати їх зацікавленими. У таких ситуаціях навіть законодавство, стандарти професії та інші юридичні документи можуть втратити значення через відчуття некомфортності з боку іншої сторони спору [1, с. 3].

Основою будь-якого трудового спору є розбіжності в правових поглядах. Роботодавець та працівник можуть мати протилежні думки щодо правових аспектів конкретної ситуації, що може призвести до виникнення конфлікту. У разі виникнення трудового спору працівник має право звернутися з заявою до комісії по трудових спорах або безпосередньо до суду згідно з положеннями Конституції України. Суд, в свою чергу, не має права відмовити у прийнятті позовної заяви особи лише через можливість розгляду вимог у досудовому порядку [2, с. 10].

З огляду на ці аспекти, важливо, щоб юристи дотримувалися принципів професійної етики, коли пропонують трудову медіацію своїм клієнтам. Інтереси клієнта мають бути важливішими за власні або інтереси юридичної фірми. Тільки такий підхід забезпечить довіру та ефективність вирішення трудових спорів шляхом медіації.

Процедура медіації вирішення індивідуальних трудових конфліктів активно обговорюється в науковому та практичному середовищі. Однак, деякі аспекти цієї процедури можуть бути малоефективними через специфіку трудових відносин, особливо у контексті матеріальної залежності працівника від роботодавця та нерівного доступу до інформації та документів, що стосуються спору.

Однією з основних проблем є тиск, який може здійснюватися на працівника з боку роботодавця. У зв'язку з цим працівник може бути введений в оману щодо своїх прав, що призводить до того, що він погоджується на компроміс, який не відповідає його інтересам. Для подолання цих труднощів, важливим є залучення нейтрального посередника, який не представляє інтересів жодної зі сторін і сприяє знаходженню прийнятного для обох сторін рішення. Проте, важливо зазначити, що чітке визначення процесуального статусу медіатора та його добровільність в контексті трудового спору залишаються питаннями, що вимагають уваги. За думкою дослідників, закріплення процедури медіації як самостійної форми врегулювання трудових конфліктів та визначення правового статусу незалежного професійного медіатора можуть сприяти ефективнішому вирішенню спорів [4, с. 49].

Важливою перевагою медіації є можливість заощадити час, гроші та емоційні сили учасників спору, а також вироблення взаємної домовленості, захист інтересів учасників та досягнення тривалих і відповідальних рішень.

Отже, медіація може відігравати важливу роль у вирішенні трудових конфліктів, сприяючи гармонізації відносин та забезпеченню справедливого та мирного вирішення спорів. Проте, для досягнення максимальної ефективності важливо дотримуватися принципів незалежності, добровільності та конфіденційності процесу медіації.

Список використаних джерел

1. Гресь Н. М. Критерії медіабельності індивідуальних трудових спорів. Приватне і публічне право. 2020. С. 37–41.
2. Гресь Н. М. Медіація як спосіб вирішення індивідуальних трудових спорів. 2023. С. 35.
3. Про медіацію: проект Закону України (реєстр. № 2480 від 27 березня 2015 р.), внесений на розгляд Верховної Ради України

групою народних депутатів на чолі з А. І. Шкрум та О. І. Сироїд [Електронний ресурс]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558.

4. Серета О. Г. Медіація (посередництво) як альтернативний спосіб вирішення вирішення трудового спору. *Право та інновації*. 2017. № 2. С. 38–45.

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Носков О. М.,

*доктор філософії, старший викладач, кафедра правознавства
ПУЕТ*

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року Російської Федерації на територію суверенної України спонукало видання того ж дня Указу Президента України за № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [1]. Запровадження воєнного стану з метою оперативного й ефективного вирішення управлінських завдань потребувало негайної перебудови органів державної влади, місцевого самоврядування та їх керівників. Зазнала змін і взаємодія публічної влади та бізнесу, що є невід’ємною умовою функціонування сучасного суспільства. Одним з механізмів такої взаємодії являється державно-приватне чи, як його визначають вчені, публічно-приватне партнерство (public-private partnership) (далі ДПП або ППП).

У науковому середовищі та у юридичній практиці існують різні визначення поняття ДПП(ППП). Згідно з законом України «Про державно-приватне партнерство» [2]: державно-приватне партнерство – співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів, що здійснюють управління об’єктами державної власності, органів місцевого самоврядування, Національною академією наук України, національних галузевих академій наук (державних партнерів) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, установ, організацій (приватних партнерів), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами, та відповідає ознакам державно-приватного партнерства, визначеним цим Законом.

У дослідженні, проведеному ключовими міжнародними фінансовими організаціями (Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейська економічна комісія ООН, Організація економічного співробітництва та розвитку та інші), ДПП (ППП) у найзагальнішому розумінні пропонується визначати, як довгостроковий договір, що укладається між приватним та публічним партнерами з метою управління публічним майном або надання суспільних послуг, в якому приватна сторона несе значний ризик та відповідальність за управління, а також отримує винагороду, розмір якої залежить від обсягів та якості наданих послуг [3, с. 5].

Українськими вченими ДПП (ППП) визначається як комплексний механізм поєднання зусиль органів влади і приватних суб'єктів для оптимізації процесів створення та використання об'єктів інфраструктури та надання публічних послуг [4, с. 3]. Суттєвим для досягнення успіху є інституційний розвиток ППП – якісне правове та організаційне забезпечення [4, с. 244–246].

Особливої актуальності набуває співпраця влади і бізнесу через механізм ДПП (ППП) під час воєнного стану і як наслідок мобілізаційної економіки. Б. Данилишин у програмній публікації 10 березня 2022 року відмітив, що під час війни економіка має працювати; держава стає головною дійовою особою в економічній площині й потрібно перейти до практично ручного управління економікою; водночас необхідно спростити умови для підприємців; найуспішнішою є робота в формі державно-приватного партнерства. Головним завданням України названо інтенсифікацію економічних процесів на територіях, де не ведуться бойові дії [5]. Мінекономіки України визначає механізм державно-приватного партнерства, як одного з пріоритетних напрямків для залучення інвестицій, які будуть відігравати вирішальну роль у відбудові країни. І вбачають, що державно-приватне партнерство стане одним із основних механізмів для залучення інвестицій в різні проекти в інфраструктурі, соціальній сфері, енергетиці, сфері охорони здоров'я тощо, як на державному, так і на місцевому рівні і працює над його покращенням. Для цього була створена Агенція з питань підтримки державно-приватного партнерства. Співпраця між владою та бізнесом через механізм ДПП (ППП) поширюється насамперед в інфраструктурних галузях, де історично склалися можливості і потреби такої взаємодії при реалізації велико-

масштабних соціально-економічних завдань. До прикладів такої взаємодії в можна віднести «Фабрику-кухню» в Бучі, яка розпочала свою роботу 11 березня 2024 року – пілотний проєкт, який вже поширюється на інші регіони України.

ДПП (ППП) дозволяє уникнути дефіциту фінансових та інших ресурсів для проєктів у сфері інженерної інфраструктури, житлово-комунального господарства, освіти, охорони здоров'я, культури та інших сфер у політичній, економічній, соціальній сферах, великомасштабних соціально-економічних завдань. ДПП (ППП) спрямоване на те, щоб на основі рівноправного співробітництва забезпечити баланс соціально-економічних інтересів різних прошарків суспільства і реальну участь соціальних партнерів у розробці та реалізації соціально-економічної політики держави.

Проте ДПП (ППП) в Україні, на нашу думку, має несистемний характер і в повній мірі не відповідає викликам сьогодення таким як воєнний стан і як наслідок кризові явища в економіці. Аналізуючи нормативно правову базу, прийняту або зареєстровану після повномасштабного вторгнення і введення воєнного стану, ми бачимо, що є ухвалені постанови Кабінету міністрів України, але досі не проголосований проєкт Закону 7508 від 01.07.2022 року про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізму залучення приватних інвестицій з використанням механізму державно-приватного партнерства для пришвидшення відновлення зруйнованих війною об'єктів та будівництва нових об'єктів, пов'язаних з післявоєнною перебудовою економіки України.

Умови воєнного стану підтвердили, що потрібно розробити більш системний підхід для реалізації ефективної взаємодії, а саме: покращення політики інформування потенційних приватних партнерів; ефективна співпраця з міжнародними партнерами; доопрацювання та більш швидкої імплементації нормативно-правової бази; покращення методів практичної реалізації діяльності відповідно до нових викликів та умов, якими є воєнний стан і економічна криза, викликана наслідками військових дій на території України таких як руйнування інфраструктури, міграція, мобілізація, економічна стагнація, нестабільність постачання ресурсів та енергоносіїв.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
2. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 1 липня 2010 року, № 40, ст. 524. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>.
3. Public-Private Partnerships Reference Guide. Version 3. International Bank for Reconstruction and Development. The World Bank. 2017. 238 p. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/29052/122038-WP-PUBLIPPPReferenceGuideVersion.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
4. Єгоричева С. Б., Лахижа М. І. Публічно-приватне партнерство в посткомуністичних країнах : монографія. Київ : ІПК ДСЗУ, 2020. 304 с.
5. Данилишин Б. Як держава може підтримати бізнес в умовах війни. Економічна правда. 20.03.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/20/684363/>

ПОРЯДОК ЗАЛУЧЕННЯ І КОМПЕНСАЦІЯ РОБОТИ У СВЯТКОВІ ТА НЕРОБОЧІ ДНІ

Устименко В. В.,

*здобувачка вищої освіти з курсу ННІППФПП ДДУВС;
науковий керівник: Ділігул А. С., канд. юрид. наук, доцент
кафедри цивільного права та процесу ДДУВС*

В Україні, як і в багатьох інших країнах, існує чітко регламентований порядок залучення працівників до роботи у святкові та неробочі дні. Основним нормативно-правовим актом, що регулює дане питання, є Кодекс законів про працю України (КЗпП).

Залучення працівників до роботи в святкові дні в усіх країнах заборонено. Однак національне законодавство допускає проведення робіт у ці дні, якщо їх припинення неможливе через виробничо-технічні обставини, наприклад, у безперервно діючих підприємствах, або якщо це пов'язано з необхідністю обслуговування населення. У ці дні допускаються роботи із залученням працівників у таких виняткових випадках: 1) для відвернення нещасних випадків, які ставлять або можуть поставити під загрозу життя чи нормальні життєві умови людей, загибелі або

псування майна; 2) для відвернення або ліквідації наслідків стихійного лиха, епідемій, епізоотій, виробничих аварій і негайного усунення їх наслідків; 3) для виконання невідкладних вантажно-розвантажувальних робіт з метою запобігання або усунення простою рухомого складу чи скупчення вантажів у пунктах відправлення і призначення; 4) для виконання невідкладних, наперед не передбачених робіт, від негайного виконання яких залежить у дальшому нормальна робота підприємства, установи, організації в цілому або їх окремих підрозділів.

Працівники, які працюють у вихідні дні, мають право на компенсацію. Це може бути надання іншого дня відпочинку (відгулу) або грошова компенсація у подвійному розмірі, за умови згоди обох сторін. Залучення працівників до роботи у вихідні проводиться лише за письмовим розпорядженням роботодавця. Важливо зауважити, що згідно з законодавством, категорично заборонено залучати до роботи у вихідні працівників, які не досягли 18 років, вагітних жінок або жінок, які мають дітей віком до трьох років.

Святкові та неробочі дні – це дні, які визначені законодавством як святкові за їхнім значенням для держави чи суспільства. У ці дні працівники звільняються від виконання своїх трудових обов'язків, щоб мати можливість відсвяткувати свята та задовольнити свої соціальні, релігійні та інші потреби [1, с. 173–174].

Кодекс законів про працю України встановлює такі святкові дні:

1 січня – Новий рік; 8 березня – Міжнародний жіночий день; 1 травня – День праці; 8 травня – День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років; 28 червня – День Конституції України; 15 липня – День Української Державності; 24 серпня – День незалежності України; 1 жовтня – День захисників і захисниць України; 25 грудня – Різдво Христове.

Робота також не провадиться в дні релігійних свят: Пасха (Великдень); Трійця; 25 грудня – Різдво Христове [2].

Оплата за працю у святкові та неробочі дні відбувається у подвійному розмірі залежно від виду оплати: 1) відрядникам – за подвійними відрядними розцінками; 2) працівникам, які мають годинні або денні ставки оплати, – у подвійному розмірі

цих ставок; 3) працівникам, які отримують місячний оклад, – у розмірі одинарної годинної або денної ставки, що додається до окладу, якщо робота у святковий і неробочий день відбувалася у межах місячної норми робочого часу, або у подвійному розмірі цих ставок, якщо праця відбувалася понад місячну норму. Оплата у визначеному розмірі проводиться за години, які фактично були відпрацьовані у святковий та неробочий день. Якщо працівник бажає, йому може бути надано інший день для відпочинку [3, с. 216].

Отже, законодавство України чітко регулює порядок залучення до роботи у святкові та неробочі дні, а також встановлює механізми компенсації за таку працю, що сприяє забезпеченню справедливих умов праці для працівників.

Список використаних джерел

1. Трудове право України : підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. Справ ; [С. М. Бортник, К. Ю. Мельник, Л. В. Могілевський та ін.]. – Харків, 2019. – 408 с.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. Відомості Верховної Ради УРСР, 1971. № 50. Ст. 375. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 16.04.2024).
3. Трудове право України : підручник / за ред. проф. О. М. Ярошенко. Харків, 2022. – 376 с.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ

*Федоренко С. Ю., курсант 3-го курсу, ННІППФПП ДДУВС;
науковий керівник: Ділігул А. С., канд. юрид. наук, доцент
кафедри цивільного права та процесу ДДУВС*

Міжнародно-правові стандарти у сфері праці та трудових відносин – це впорядкована система міжнародних норм та принципів, розроблених на основі взаємних угод між державами щодо питань, пов'язаних із визнанням та закріпленням основних прав людини у сфері праці, регламентування найманої праці та її окремих умов, захистом індивідуальних та колективних інтересів працівників, визначення основ правового статусу трудівників-мігрантів, регулювання праці окремих категорій працівників, формування соціальної політики та визначення її пріоритетів. Утворення цієї системи, забезпечення її цілісності, єдності та функціональної здатності є результатом нормотворчої діяль-

ності, яка здійснюється в рамках ООН, Міжнародної організації праці, регіональних об'єднань держав та дво- і багатосторонніх домовленостей між ними. Така діяльність має впорядкований та системний характер, що досягається завдяки чіткому перерозподілу завдань, функцій та повноважень міжнародних організацій, взаємоузгодженню інтересів між самими державами та дотриманням загальноновизнаних норм і принципів сучасного міжнародного права [1].

Наразі до міжнародно-правового регулювання відносяться різноманітні питання, що охоплюють політичний, економічний, соціальний, гуманітарний, військовий та екологічний аспекти співробітництва між державами. Це також включає використання морського, повітряного та космічного простору.

Особливе місце в співробітництві належить міжнародно-правовому регулюванню праці, яке зародилося на початку XX століття. Його становленню та розвитку сприяли різні фактори, такі як політичні, економічні, соціальні та юридичні. Зокрема, держави прагнуть створити єдиний правовий простір, що забезпечує рівні умови конкуренції на міжнародному ринку. Також важливим є опрацювання єдиної світової стандартизації щодо захисту трудових прав найманих працівників.

Міжнародно-правове регулювання праці це встановлена міжнародними договорами (актами) система стандартів щодо регулювання праці, яку держави, які ратифікували міжнародні договори, використовують їх в національному законодавстві. Спеціалізованими суб'єктами міжнародно-правового регулювання праці є ООН та міжнародна Організація Праці, а також до суб'єктів можна віднести різні об'єднання: Європейський Союз, Рада Європи.

Сучасний погляд на міжнародно-правове регулювання праці вважається різновидом міжнародного захисту прав людини, і цей інститут називається інститутом сучасного міжнародного права.

Міжнародно-правове регулювання праці становить собою регламентацію за допомогою міжнародних угод відносин щодо застосування національної праці, поліпшення її умов, охорони праці, захисту індивідуальних і колективних інтересів працівників, і окреслює галузь міжнародного права – міжнародне трудове право.

На сьогоднішній день Міжнародна Організація Праці (МОП) є однією зі спеціалізованих установ ООН. МОП ухвалила 189 конвенцій та 202 рекомендації. Головною метою діяльності МОП є поліпшення умов праці та життя через ухвалення конвенцій та рекомендацій. У цих документах встановлюються мінімальні норми щодо заробітної плати, робочого часу, умов зайнятості, соціального забезпечення, тристоронньої співпраці та соціально-трудових відносин.

Практично всі аспекти, що становлять основу трудових відносин, національне українське законодавство гарантує не менш широкі права громадянам, які займаються працею, ніж ті, які зафіксовані в актах міжнародного права.

Варто відзначити, що багато міжнародних правових актів лише декларують право працюючих на щорічну оплачувану відпустку. Наприклад, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, підписаний у Нью-Йорку 19 грудня 1966 року, визнає право кожного на справедливі та сприятливі умови праці, включаючи оплачувану періодичну відпустку [2].

Європейська Соціальна Хартія, прийнята в Турині 18 жовтня 1961 року, встановлює мінімальний стандарт для надання щорічної оплачуваної відпустки, яка повинна тривати принаймні два тижні [3].

Отже, можна зробити висновок, що існує необхідність вирішення питань, які виникають в сфері регулювання праці, за допомогою застосування норм міжнародного права. Існує багато поглядів щодо визначення поняття міжнародно-правового регулювання праці, але вважаю доцільним зазначити наступне: це застосування міжнародно-правових норм в сфері регулювання праці.

Список використаних джерел

1. Ануфрієв М. І., Шашкова-Журавель І. О. Участь України в універсальній міжнародно-правовій системі протидії дискримінації осіб з ВІЛ-позитивним статусом у трудових відносинах. *Верховенство права*. 2018. № 3. С. 192–198.
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: ратифікація від 19.10.1973 р. [Електронний ресурс]. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_042. (дата звернення: 24.03.2024).
3. Європейська Соціальна Хартія: ратифікація від 14.09.2006 р. [Електронний ресурс]. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_062.

ФІНАНСОВИЙ СТАН БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

*Фісун Н. О., курсантка 4-го курсу, ННІППФПНП ДДУВС;
науковий керівник: Ділігул А. С., канд. юрид. наук, доцент
кафедри цивільного права та процесу ДДУВС*

В умовах сьогодення однією із головних умов для ефективного розвитку економіки країни має бути повноцінне та ефективне функціонування банківської системи. За останні роки фінансовий стан банківської системи України був предметом змін і впливу різних факторів, включаючи економічні, політичні та соціальні аспекти. Задля уникнення ризику кризи банківської системи в Україні важливим є регулярний аналіз фінансового стану банків та «слабких» точок банківської системи, а також напрацювання відповідних заходів реагування.

Взагалі, що являє собою банківська система України? Банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до положень закону «Про банки і банківську діяльність» [1].

Так, як і кожна галузь економіки, банківська система українська чутлива до змін. Оскільки це пов'язано з зростанням об'ємів проблемних кредитів, а також виклики, пов'язані зі знеціненням та фізичним пошкодженням об'єктів застави і страхуванням банківських ризиків.

Питання вивчення тенденцій функціонування банківського сектору країни посідає важливе місце серед основних проблем економічного розвитку України. Насамперед це потенційно пов'язано з тим, якщо банк працює стабільно та ефективно, то ця система є запорукою ефективного грошово-кредитного регулювання економіки, ефективності кредитно-розрахункового обслуговування оборотів компанії тощо. Якщо в Україні банківська система працює не ефективно, повністю не виконує свої функції, то це призводить до зниження темпів розвитку економіки, зниження фінансової стабільності, а також фінансової безпеки країни системи в країні в цілому.

Для економіки України, а особливо для діяльності комерційних банків, 2015 рік був дуже важким. Причини криз криються в недосконалої економічної системи та державних фінансів. Низка чинників призвели до масового відпливу капіталу нерезидентів, зростання попиту на іноземну валюту, накопичення

виплат за державними зобов'язаннями, а також джерелами їх погашення з причин, зазначених в стані перед замовчуванням. Наслідками таких кризи стали: девальвація гривні, ріст інфляції, втрата ліквідності та платоспроможності деяких банків [2].

Але не дивлячись на негативні моменти, варто зазначити, що присутність у банківському секторі країни іноземного капіталу має і позитивні моменти: впровадження новітніх банківських технологій; збільшення кредитних ресурсів і забезпечення стабільності джерел їх формування; здешевлення банківських послуг і впровадження системи страхування банківських ризиків; підвищення конкурентоспроможності і кваліфікаційного рівня банківських працівників до європейських стандартів надання послуг [3].

Аналізуючи останні роки діяльності банківської системи України можна помітити досить динамічний розвиток, а також забезпечення безперебійного руху грошових коштів капіталу, що дає можливість його отримання для необхідного фінансування з боку підприємств, держав, приватних осіб.

Підсумовуючи вищевикладене можна дійти висновку, що підвищення ефективності діяльності банків є необхідною умовою подальшого розвитку банківської системи України, а також необхідно шукати шляхи її стабілізації і необхідність створення ефективних програм і проєктів. Пріоритетами грошово-кредитної політики Україні мають бути, зокрема: оздоровлення проблемного кредитного портфелю банків, переорієнтація напряму банківських інвестицій з державних цінних паперів на кредитування суб'єктів господарювання, зростання обсягу банківських вкладів як основного джерела ресурсів для банківських кредитів, відновлення капіталізації банківської системи, повернення втрачених державою коштів, які були надані банкам у вигляді рефінансування; зниження валютних ризиків шляхом оздоровлення валютної структури банківських активів і пасивів.

Список використаних джерел

1. Руцишин Н. М., Костак З. Р. Банківська система України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка і суспільство*. 2018.
2. Карчева Г. Т. Фінансовий стан банків України в умовах загрози світової фінансовоекономічної кризи. *Ефективна економіка*. 2020.
3. Хижинська О. А., Волкова В. В. Банківська система України: сучасний стан, проблемні аспекти та перспективи розвитку. 2021.

УКЛАДАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ

Шевчук А. А.,

здобувачка вищої освіти 2 курсу ОП «Право»;

*науковий керівник: Андрушко А. В., канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри трудового, земельного та господарського
права*

*Хмельницький університет управління та права імені Леоніда
Юзькова (далі –ХУУП)*

Актуальність укладання та виконання трудового договору полягає в забезпеченні взаємовигідних умов праці для працівника та роботодавця, а також у визначенні прав та обов'язків сторін трудових відносин. Трудовий договір є основою для створення стабільного трудового середовища та забезпечення соціальної захищеності працівників. Актуальність цієї теми посилюється у зв'язку зі змінами на ринку праці, вимогою до функціонування нових форм трудових відносин та забезпеченням сучасних стандартів праці.

До загальних гарантій слід віднести заборону необґрунтованої відмови в укладенні трудового договору та заборону дискримінації при прийнятті на роботу, які впливають із статті 22 Кодексу законів про працю України. Також до цих гарантій відноситься заборона фактичного прийому на роботу без укладення трудового договору, заборона вимагати при укладенні трудового договору певні відомості та документи, заборона укладення строкового трудового договору, крім випадків, передбачених законодавством та інші обмеження [1].

Згідно з частиною першою статті 22 Кодексу законів про працю України забороняється необґрунтована відмова у прийнятті на роботу. Проте, можна вказати на деякі недоліки у формулюванні цієї частини статті. По-перше, у назві статті зазначено про гарантії при укладенні, зміні та припиненні трудового договору, а в самій частині першій говориться лише про необґрунтовану відмову у прийнятті на роботу. Це може викликати плутанину, оскільки прийняття на роботу може відбуватися і за цивільно-правовим договором, пов'язаним із працею, а не тільки за трудовим договором.

Відмова пов'язана з порушенням принципу рівноправності народів, проголошеного в ст. 2 Загальної декларації прав і свобод людини і громадянина [2] і міститься в 1 ст. Стаття 21

Конституції України. Водночас сучасні дослідники звертають увагу на те, що визнання необґрунтованості відмови прийняти на роботу повинно мати розумні межі [3].

Вчені вважають, що трудовий договір – це угода, яка породжує правові наслідки і ґрунтується на спільному волевиявленні сторін. У деяких випадках законодавство передбачає додатковий захист окремих категорій працівників, що може обмежити свободу роботодавця у виборі контрагентів. Однак в інших випадках важливо розглядати роботодавця як повноважну сторону під час найму.

Таке ставлення до роботодавців можна відкинути. У цьому випадку рекомендується відмовитися від терміну «необґрунтована відмова в прийнятті на роботу» і використовувати термін «неправомірна відмова в прийнятті на роботу». Відповідно до частини першої статті 4 Закону про зайнятість України та статті 5-1 КЗпП України держава забезпечує захист працездатного населення України від незаконної відмови у прийнятті на роботу. Норми, що забороняють нелегальну працю, є в трудовому законодавстві багатьох пострадянських країн.

Ф. А. Цесарський вказує на дві різні моделі заборони на необґрунтовану відмову в прийнятті на роботу, які застосовуються в законодавстві деяких країн:

1. Модель з конкретним переліком підстав: у деяких країнах, наприклад у Киргизстані, законодавство встановлює конкретний перелік підстав, які вважаються необґрунтованими для відмови у прийнятті на роботу. Це може включати, наприклад, відмову через расову або гендерну належність.

2. Модель без повної конкретизації підстав: у інших країнах, таких як Таджикистан, Узбекистан, законодавство може встановлювати заборону на необґрунтовану відмову у прийнятті на роботу, але не повністю конкретизувати такі підстави. Це може дозволяти більш гнучке застосування закону залежно від конкретних обставин кожного випадку.

Ці моделі відображають підходи різних країн до регулювання проблеми необґрунтованих відмов у прийнятті на роботу і можуть відображати різні соціально-економічні умови та правові традиції [4].

Законодавство різних країн використовує різні моделі заборони на необґрунтовану відмову в прийнятті на роботу. Деякі країни конкретизують перелік підстав, що вважаються необґрун-

тованими, таким чином узгоджуючи законодавство з конкретними вимогами та суспільними потребами. Інші ж країни залишають ці підстави менш конкретизованими, що може бути корисним для забезпечення більшої гнучкості у застосуванні законодавства. Такий підхід відображає різні правові традиції та може бути обумовлений різноманітністю соціально-економічних умов у кожній країні.

У судовій практиці зустрічаються справи про незаконну відмову у прийнятті на роботу за різними причинами. Наприклад, у справі проти ТОВ «Фактор-Друк» позивач вимагав визнати неправомірною відмову у прийнятті на роботу на посаду комірника та виплатити компенсацію за моральну шкоду. Він аргументував це тим, що був взятий на облік в центрі зайнятості і отримав направлення на працевлаштування у ТОВ «Фактор-Друк», але отримав відмову через свій вік, який перевищував 30 років. Він вважав це дискримінацією та порушенням його права на працю, оскільки не мав прямого заборонного обмеження щодо віку для цієї посади. Він також пояснив, що мав відповідні професійні навички та досвід у сфері. Однак, представник компанії ТОВ «Фактор-Друк» у суді заперечив ці обвинувачення, пояснивши, що помилково було внесено запис про вікове обмеження у направленні та фактично не було вакансії на посаду комірника у той період. Суд також прийняв докази від третьої особи – представника центру зайнятості, який підтвердив, що направлення було здійснено на підставі даних, наданих ТОВ «Фактор-Друк» [5].

У даному випадку судове засідання з позовної справи про неправомірну відмову у прийнятті на роботу показало, що позивач не був прийнятий на роботу через відсутність вакансії на посаду комірника та помилковий запис про обмеження по віку у направленні. Таким чином, обвинувачення в дискримінації за віком не підтвердилися, а заявлені вимоги до ТОВ «Фактор-Друк» щодо компенсації за моральну шкоду вважаються необґрунтованими.

Доведення факту необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу, зокрема за ознакою статі, у суді є складним завданням. Відсутність обов'язку роботодавця повідомити причини відмови у прийнятті на роботу у письмовій формі ускладнює аналіз обставин відмови та їх правильну оцінку судом при оскарженні таких дій. Згідно із чинним законодавством, певні категорії осіб,

наприклад вагітні жінки і матері з дітьми, мають право на отримання письмового пояснення щодо причин відмови у прийнятті на роботу. Пропозиція вносити в Трудовий кодекс України положення про обов'язкове повідомлення роботодавцем всіх категорій працівників про причини відмови у прийнятті на роботу підтримується в літературі.

Загальною тенденцією є складність доведення факту необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу у суді, особливо за ознакою статі. Відсутність обов'язку роботодавця повідомляти причини відмови у прийнятті на роботу у письмовій формі ускладнює цю справу, а чітко визначені обов'язки у цьому плані можуть сприяти справедливому вирішенню подібних спорів.

Висновок щодо укладання та виконання трудового договору полягає в тому, що ця тема є важливою для забезпечення справедливих умов праці та соціальної захищеності працівників. Трудовий договір є основою для встановлення взаємовигідних умов праці та визначення прав та обов'язків сторін. З огляду на постійні зміни на ринку праці та необхідність впровадження нових стандартів праці, актуальність цієї теми лишається високою.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10 січня 1971 року, № 322-VIII. *Відомості Вер ховної Ради УРСР*. 1971. № 50 (зі змінами).
2. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. №93. Ст. 3103.
3. Курс порівняльного трудового права : підручник : у 2 т. / Іншин М. І., Мацюк А. Р., Соцький А. М., Щербина В. І. / за ред. акад. А. Р. Мацюка. 2-ге вид., змін. і допов. Харків : Діса плюс, 2015. Т. 1. С. 829.
4. Цесарський Ф. А. Деякі особливості змісту інституту трудових договорів у країнах СНД. *Актуальні проблеми регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення : тези доп. та наукових повідомлень учасників III Міжнар. наук.-практ. конф., 7–8 жовтня 2011 р.* / за ред. к. ю. н., доц. В. В. Жернакова. – Харків : Кросроуд, 2011. С. 209.
5. Рішення Київського районного суду м. Харкова по справі № 2018/2-4146/11 від 18 січня 2012 р. за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Фактор-Друк», третя особа Харківський міський центр

зайнятості про визнання незаконною відмову у прийнятті на роботу та відшкодування моральної шкоди URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/20906169> (дата звернення: 17.05.2024).

СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ

Штепа М. В.,

здобувач вищої освіти 1 курсу ОП «Публічне адміністрування»;

науковий керівник: Древаль Ю. Д., д-р держ. упр., професор ПУЕТ

Діджиталізація – це процес переведення різноманітної інформації у всіх її формах: текстовій, звуковій, графічній – у цифровий формат, зрозумілий сучасним гаджетам. Завдяки діджиталізації можливо без проблем обробляти будь-яку інформацію, що суттєво допомагає прискорити роботу людини.

Електронне голосування є важливим результатом діджиталізації процесу безпосередньої демократії – виборів, референдумів. Електронне голосування у науковій літературі розглядається як термін, що об'єднує кілька різних типів голосування, охоплюючи як процес здійснення голосування за допомогою електронних засобів, так і процес автоматичного підрахунку голосів за допомогою електронних пристроїв та спеціального програмного забезпечення [1, с. 263]. Електронне голосування для держави полягає передусім у автоматизації підрахунку голосів, відданих виборцями як заповнення відповідного виборчого бюлетеня, так і з використанням відповідних програмних засобів; для виборця – це надання йому можливості голосувати не приходячи до виборчої дільниці, із використанням власного комп'ютера, мобільного пристрою, через використання спеціальних програм або можливостей електронного порталу, що присвячений виборчому процесу (відповідного порталу виборчої комісії) [2, с. 60]. Останнє набуває особливої актуальності в умовах сучасних викликів, таких як наприклад карантинні обмеження під час епідемії Covid-19, велику кількість українських громадян, що наразі перебувають за межами України. Також електронне голосування підвищить інклюзивність виборчого процесу за рахунок простішого доступу до процесу голосування громадян, які мають певні фізичні обмеження.

Беручи до уваги те, що вже в багатьох Європейських державах дійшли до ідеї запровадження електронного голосування (Франції, Естонії, Нідерландах, Німеччині, Швейцарії тощо) – з'явилась необхідність у формуванні єдиних стандартів у сфері здійснення електронного голосування та цифрових виборчих технологій, а особливо забезпечення достовірності результатів голосування та доступності процесу виборів.

У 2011 році Комітет Міністрів Ради Європи прийняв дві важливі рекомендації: «Щодо сертифікації систем електронного голосування» та «Щодо прозорості електронних виборів». У останній зазначено, що перед запровадженням системи електронного голосування, держави-члени повинні проаналізувати зміни, необхідні для відповідної правової бази; повинні переглянути та забезпечити всі юридичні питання, щоб уникнути конфліктів під час процесу електронного голосування. Для спостереження за електронним голосуванням законодавство має передбачати процедури, достатні для здійснення ефективного спостереження, в тому числі присутність на виборчих дільницях та/або місцях передачі та обробки даних, а також доступ до документації та звітів, доступ до процедур тестування, аудиту та оцінювання, а також доступ до осіб, які проводили ці тестування, аудит та оцінювання. Також запровадження е-голосування має супроводжуватися місцевими спостерігачами, такими як незалежні виборчі комісії та місцеві неурядові організації. Держави-члени повинні діяти щодо цих спостерігачів максимально прозоро. При застосуванні е-голосування на виборчих дільницях, держави-члени повинні розглянути можливість використання дублюючого носія для зберігання голосів, щоб покращити прозорість, окрім основного електронного зберігання відданого голосу, рекомендується мати дублюючий паперовий або «незалежний від програмного забезпечення» носій для зберігання голосів, щоб виборець міг перевірити свій голос і який можна використовувати для перерахунку вручну, якщо необхідно, і для цілей аудиту. Його також можна використовувати як потенційну резервну копію на випадок, якщо комп'ютер для голосування вийде з ладу або виходить з ладу в іншій зоні [3].

Окрему увагу слід приділити Рекомендації CM/Rec(2017)5 щодо стандартів для електронного голосування, яка розширила визначення електронного голосування шляхом включення до

нього електронного підрахунку бюлетенів і встановила детальні вимоги до всіх видів електронного голосування та електронного підрахунку голосів. Цей документ викладає по суті в новій редакції положення Рекомендації Rec(2004)11 і закріплює додатково, що держави-члени, які запроваджують електронне голосування, роблять це поступово; перед запровадженням електронного голосування держави-члени повинні внести необхідні зміни до відповідного законодавства; будь-який спостерігач повинен мати можливість спостерігати за підрахунком голосів; Держави-члени розробляють технічні, оціночні та сертифікаційні вимоги до електронного голосування і запроваджують їх лише після того, як переконуються, що вони повністю відображають відповідні правові та демократичні принципи [4].

Серед відповідного законодавства ЄС, загальний регламент про захист даних (GDPR) [5] є особливо важливим при розробці правил електронного голосування. Це через те, що процедури голосування часто передбачають автоматизовану обробку персональних даних виборців та кандидатів. У 2018 році Комісія опублікувала документ-керівництво з застосування законодавства з питань захисту даних у контексті виборів [6]. У контексті електронного голосування деякі з оброблюваних персональних даних можуть належати до так званих спеціальних категорій персональних даних згідно з GDPR, оскільки вони можуть включати, наприклад, біометричні дані, які обробляються з метою унікальної ідентифікації фізичної особи, або інші дані, що розкривають політичні погляди.

Директива NIS2 [7] встановлює, серед іншого, заходи управління кібербезпекою для конкретних суб'єктів, що виробляють комп'ютерні та електронні продукти, які можуть бути використані на виборах. Крім того, держави-члени можуть розширити ці обов'язки на інші суб'єкти, що працюють з інформаційно-комунікативними рішеннями, що стосуються електронного голосування або виборів.

Україна, як один із європейських лідерів цифрової трансформації, почала вже робити перші практичні кроки у напрямку здійснення електронного голосування. Так, Міністерство цифрової трансформації проводило пілотні проєкти по проведенню електронних голосувань за допомогою Єдиного порталу державних послуг ДІЯ.

Список використаних джерел

1. Романенко Є. О. Електронне голосування – шлях до впровадження електронних механізмів демократії в Україні. Публічне урядування. 2019. № 4 (19). С. 259–271.
2. Гаврік Р. О. Естонський досвід здійснення електронного голосування: перспективи запровадження в Україні. Економіка. Фінанси. Право. 2023. № 6. С. 60–63.
3. 7GGIS (2010)5 fin. E Guidelines on Transparency of E-enabled Elections (Council of Europe, November 2011). Council of Europe. Committee of Ministers. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168059bdf6>.
4. CM/Rec(2017)5 Recommendation of the Committee of Ministers to member States on standards for e-voting (Adopted by the Committee of Ministers on 14 June 2017 at the 1289th meeting of the Ministers' Deputies). Council of Europe. Committee of Ministers. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680726f6f.
5. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>.
6. Commission guidance on the application of Union data protection law in the electoral context. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0638&rid=7>.
7. Directive (EU) 2022/2555 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on measures for a high common level of cybersecurity across the Union, amending Regulation (EU) No 910/2014 and Directive (EU) 2018/1972, and repealing Directive (EU) 2016/1148 (NIS 2 Directive) (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2555/oj>.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Ястремська Н. М.,

*канд. екон. наук, доцент, кафедра державно-правових дисциплін
Криворізький навчально-науковий інститут Донецького
державного університету внутрішніх справ*

У сучасному світі, де глобалізація та міжнародні відносини набувають все більшого значення, чітке розмежування між

публічним та приватним міжнародним правом стає критично важливим для ефективного правового регулювання.

Історично публічне та приватне міжнародне право розвивалися паралельно, але з різними цілями та принципами. Публічне міжнародне право формувалося навколо суверенітету держав та міжнародного співробітництва, тоді як приватне міжнародне право орієнтоване на регулювання приватних відносин між суб'єктами з різних країн.

Отже, міжнародне публічне право слід розуміти як систему договірних та звичаєвих норм, що регулюють взаємовідносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права. Воно визначає їхні взаємні права та обов'язки, відображає узгоджену волю цих суб'єктів і спрямоване на врегулювання міжнародних відносин задля розвитку міжнародного співробітництва та забезпечення миру і безпеки у світі [1].

Воно включає в себе такі галузі, як міжнародне гуманітарне право, право міжнародних договорів та право міжнародних організацій.

Приватне міжнародне право стосується приватноправових відносин з міжнародним елементом, таких як міжнародне комерційне право, міжнародне сімейне право та міжнародне трудове право [2].

Між міжнародним приватним і публічним правом існує певний взаємозв'язок, оскільки обидва регулюють правовідносини, що виходять за межі юрисдикції однієї держави. Однак, ці два види права є абсолютно різними правовими категоріями. Міжнародне публічне право регулює публічно-правові відносини між суверенними державами, їх об'єднаннями та створеними ними міжнародними організаціями. Як система норм, воно діє незалежно від національного права, тобто існує поряд з ним. Норми міжнародного публічного права не можуть бути встановлені однією державою, оскільки вони завжди відображають узгоджену волю кількох держав.

Приватноправові відносини транскордонного характеру регулюються міжнародним приватним правом і містять один або кілька іноземних елементів (наприклад, іноземний суб'єкт, об'єкт за кордоном, або юридичний факт, що стався поза межами держави). Норми міжнародного приватного права є частиною національної правової системи і встановлюються державою

самостійно, без необхідності узгодження з іншими державами [2].

До основних проблем розмежування між публічним та приватним міжнародним правом можна віднести:

✓ Конфлікти юрисдикцій. Однією з ключових проблем є конфлікти юрисдикцій, коли норми публічного та приватного міжнародного права перетинаються і вступають у суперечність. Це особливо актуально в контексті транскордонних правових спорів.

✓ Проблеми правозастосування. Виконання рішень міжнародних судів та арбітражів на національному рівні часто супроводжується труднощами, зокрема через відмінності в правових системах та принципах.

✓ Роль міжнародних організацій. Міжнародні організації відіграють важливу роль у формуванні та розвитку як публічного, так і приватного міжнародного права. Проблеми координації та співпраці між цими організаціями часто ускладнюють розмежування [3].

Щодо загальних рис між публічним та приватним міжнародним правом то для них притаманний взаємозв'язок та взаємовплив, а також визначення ролі глобалізації.

Публічне та приватне міжнародне право постійно взаємодіють, впливаючи один на одного. Наприклад, міжнародні економічні санкції можуть мати прямий вплив на приватні комерційні відносини. Глобалізація сприяє розмиванню меж між публічним та приватним міжнародним правом, що створює нові виклики для їх розмежування та регулювання.

Перспективи та можливі шляхи вирішення проблем повинні бути направлені на:

– інституційні реформи – роль міжнародних організацій у вирішенні проблем розмежування може бути посилена шляхом реформ, спрямованих на покращення координації та співпраці між різними інституціями;

– гармонізацію правових норм публічного та приватного міжнародного права може сприяти вирішенню конфліктів юрисдикцій та підвищенню ефективності правозастосування;

– розвиток та посилення міжнародного співробітництва є ключовим для вирішення актуальних проблем розмежування. Укладання міжнародних угод та договорів може сприяти зміцненню правових механізмів.

Узагальнюючі вищезазначене, необхідно наголосити на актуальності питань щодо аспектів та проблем розмежування публічного та приватного міжнародного права, їх взаємозв'язку та впливу глобалізації на них. Питання правильного розмежування для ефективного правового регулювання та розвитку міжнародного потребує подальших досліджень та вдосконалення механізмів розмежування, при цьому важлива роль повинна відводитися правовій практиці, міжнародній співпраці та діалогу для вирішення сучасних правових викликів.

Список використаних джерел

1. Андрейченко С. С., Грушко М. В., Музика В. В. Міжнародне публічне право. Основні галузі та інститути : навч.-метод. посіб. Київ : Фенікс, 2021, 292 с.
2. Закон України «Про міжнародне приватне право». Офіційний сайт Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 25.05.2024 р.).
3. Борисевич С. О. Критерії розмежування публічного і приватного права. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nrzd/2011_2/1.pdf.

СЕКЦІЯ 4. ВИВЧЕННЯ (ВИКЛАДАННЯ) ПРИВАТНОГО ПРАВА У ЗВО УКРАЇНИ

ПОДОЛАННЯ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ ЯК ФАКТОРУ ДЕФОРМАЦІЇ СВІДОМОСТІ

Липій Є.,

*канд. юрид. наук, кафедра підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет;*

Харченко Т.,

канд. іст. наук, кафедра філософії та суспільних наук;

Каюн В.,

канд. іст. наук, кафедра філософії та суспільних наук;

Перун С.,

*кафедра філософії та суспільних наук,
Полтавський державний медичний університет*

Україна сьогодні переживає складний період становлення як незалежної демократичної держави. Процес кризи охоплює всі сфери життя суспільства, накопичуючи деструктивні можливості, розчарування, відчай населення, погрожуючи руйнівними наслідками для розвитку демократичних перетворень і верховенства права.

Соціально-економічні, політичні та правові кризи, що виникають в українському суспільстві, реалізують пошук інноваційних теоретико-методологічних підходів, політико-правових досліджень у галузі розвитку верховенства права, використання власного та міжнародного досвіду у реформуванні та трансформації економічних, політичних та соціальних процесів на законних підставах.

Серйозною перешкодою на шляху розвитку правової держави є правовий нігілізм, який в умовах кризи набув широкого розмаху і охопив всі сфери життя суспільства. У нашій країні він набув нового значення: дещо змінилася його природа, причини його існування, джерела, які його відтворюють, форми і способи, що впливають на суспільне життя.

«Нігілізм»/з латини – ніщо, нікчема/ – огульне заперечення історичних цінностей, культурних цінностей глобального і внутрішнього характеру, створених людством, негативне став-

лення до національної культури, моральних, політичних і правових цінностей. Нігілізм можна вважати гуманітарною цінністю універсального значення, яка характеризується глобальним метафізичним запереченням існуючих норм.

З середини XIX століття проблема нігілізму вийшла на перше місце серед найважливіших проблем філософського і літературно-критичного мислення в Західній Європі. А. Шопенгауер ідеологічно підготував ґрунт для виникнення нігілізму, створивши теорію песимізму як попередньої форми нігілізму. Ф. Ніцше, один з найбільш досвідчених і послідовних основоположників нігілізму, вважає, що песимізм і нігілізматична філософія внутрішньо пов'язані. Досліджуючи тенденції розвитку нігілізму, він передбачив «вибух нігілізму» в наступному столітті. Він пов'язував виникнення і існування нігілізму із занепадом християнської релігії і моралі, заперечуючи гуманітарний сенс християнських цінностей, Ніцше вважав, що нігілізм – це стан суспільства, коли «вищі цінності втрачають цінність». Тобто нігілізм з'являється в тих місцях і в той час, коли релігія або її замітники, сурогати занепадають. Нігілізм і Бог, або вищий розум, несумісні, тому він з'являється у всіх своїх різновидах лише через вищий розум або відсутність віри в Бога. З точки зору Ніцше, філософський нігілізм – це заперечення всього кращого, основоположного, вікових цінностей, тисячолітніх міфів і життя, всілякі ідеали втрачають сенс, такі стани зазвичай характерні для перехідних періодів, суспільств і держав.

Існують «філософський нігілізм», «соціально-політичний нігілізм», «естетичний нігілізм». Як явище соціально-політичного характеру, нігілізм багатогранний: політичний, моральний, правовий, ідеологічний і т.д. в залежності від того, в якій сфері життя заперечуються або недооцінюються політичні, правові, моральні та інші цінності.

Дослідники проблеми нігілізму виділяють наступні моделі мислення, що характеризують ті чи інші прояви нігілізму: батьківський нігілізм або буржуазний нігілізм; дитячий нігілізм або анархічний нігілізм; бюрократичний нігілізм, індивідуалістичний нігілізм; матеріалістичний нігілізм; клерикальний нігілізм; академічний нігілізм; позитивізм або естетичний нігілізм; хілізм; тиранічний нігілізм; догматичний нігілізм [1, с. 11–18].

Але правовий нігілізм – набагато більш складне явище, яке не можна пояснити тільки примітивними ідеологічними особли-

востями радянської епохи. Він існує як елемент суспільної свідомості, характеристики, власності, суспільних відносин і в той же час як елемент самосвідомості, психології. Таким чином, це проявляється не тільки на рівні правової та політичної культури, а й у повсякденних поглядах і діях людей, класів, соціальних груп і суспільства в цілому, певному розумінні мотивів, вчинків, традицій, способу життя і правового досвіду, укорінених в психології населення.

Центральне місце в структурі правового нігілізму займає правовий нігілізм. З точки зору філософії права, його слід розглядати як явище суспільного життя, що характеризується науковою категорією, що відображає певний стан правового життя суспільства, відверто негативне ставлення до закону, ігнорування правових цінностей, можливості правового регулювання суспільних відносин, перебільшення ролі інших неправових цінностей і факторів – моралі, політики, релігії і т. д. Ця тенденція в соціально-політичному і правовому мисленні і поведінці людей, які заперечують соціальну цінність Закону, ідею верховенства права і законність в цілому, є найважливішим фактором, за допомогою якого закон регулює суспільні відносини.

Тобто правовий нігілізм, з одного боку, проявляється у нехтуванні законом, а з іншого – перебільшує роль політичного втручання у суспільне життя. Він відображає постійний стан розвитку і функціонування правових факторів в суспільстві, особливо в перехідний період. Таким чином, зміст категорії правовий нігілізм має особливість, яка поєднує в собі універсальні характеристики, які мають (можуть мати) місце в будь-якій країні «правового нігілізму» В. Головченко визначає його як крайній прояв правового невігластва, протилежність правовій культурі. Це породжує правопорушення, яке може носити навіть кримінальний характер.

Важливою формою прояву правового нігілізму є повсюдне, масове недотримання законів, що суперечать один одному, взаємовиключних один одного законів, публікацій правових приписів, коли суб'єкти (громадяни, посадові особи, державні установи, публічні інституції) не зіставляють свої дії з вимогами правових норм і намагаються жити відповідно до них. свої власні «закони», «правила». «Правовий нігілізм іноді проявляється в грубій конструкції закону і являє собою спробу вписати

в нього норми, фактичне виконання яких не відповідає умовам життя».

Джерелом правового нігілізму є правовий вакуум, тобто стан, при якому вся сфера життя суспільства не регулюється законом і вимагає нормативного регулювання. Цей термін найбільш підходить для використання при характеристиці стану правової культури в перехідний період, а також при аналізі нових галузей права (юриспруденції) і правових інститутів [2]. Правовий вакуум не є причиною існування правового нігілізму, але за певних обставин він може перетворитися на джерело відтворення правового нігілізму.

Право як соціальне явище не може існувати поза суспільством і бути ізольованим від нього. Як регулятори поведінки людини, закони змінюються разом із змінами в суспільстві, але вони не завжди відповідають цим змінам. Часто вони відстають або випереджають вимоги суспільства. В ідеалі, в обох випадках, це явище небажане, оскільки всі вимоги суспільства повинні своєчасно відображатися і регулюватися законом. Розрив між необхідним і бажаним завжди є джерелом відтворення правового нігілізму.

Причиною існування та джерелом відтворення правового нігілізму є так званий «правовий романтизм» (правовий ідеалізм), який також характеризується низьким рівнем правової культури. Якщо правовий нігілізм характеризується недооцінкою закону, то правовий романтизм характеризується переоцінкою ролі права у вирішенні проблем, перебільшення ролі права – це також недооцінка певних варіантів правосвідомості, абсолютизація тільки закону та інших факторів, що регулюють суспільні відносини. Досить прийняти закон і, здається, що всі проблеми вже вирішені. Так, український парламент приймає багато різних законів різної якості, але він може активно працювати тільки в тому випадку, якщо цим законам відповідають всі інші фактори – економічні, політичні і т. д.

Дійсно, неможливо говорити про демократичне суспільство, правову суспільну державу, в якій порушуються принципи соціальної справедливості і не регламентуються законом певні сфери життя людей. І привілеї, і пільги означають компенсацію за матеріальні і духовні цінності, престиж і статус. В суспільстві зазвичай зазнають осуду привілеї, а не прибуток, але важко розрізнити їх між собою. Однак, на думку деяких авторів, при-

буток – це фактично зароблена і юридично оформлена компенсація. Вони існують в рамках закону. Водночас фактична наявність привілеїв не означає права на них. Наявна згода суспільства з певними привілеями та інтересами ще не виправдовує їх у суспільстві. На практиці переважна більшість людей поза законом і в важкі часи дійсно стимулюють населення, що призводить до нової хвилі політичного і правового популізму, що переростає в екстремізм.

У правовій сфері легальний популізм може бути досягнутий шляхом введення декларативних стимулів (прав, свобод, заохочень) або обмежень (зобов'язань, заборон, покарань) в правові норми, але в цьому суть популізму, і, як фантастична обіцянка, саме тут юридичні слова і справи починають розходитися з реальністю.

Важливим на шляху подолання правового нігілізму є становлення повноцінних механізмів народовладдя, стабільних демократичних норм і традицій, утвердження на всіх рівнях суспільства високої політичної та правової культури. Тільки тоді можна створити умови для існування громадянського суспільства і правової держави. Всі ці та інші фактори впливу покликані стимулювати здобувачів вищої освіти до отримання компетентностей в галузі права задля власного правопросвітництва та розбудови потужної демократичної держави, членами якої вони є.

Список використаних джерел

1. Копейчиков В. В. Права людини: міфи і реальність. Київ : Вища школа. 1987. 80 с.
2. Бандурка О., Пушкін О., Зайцев Л. Право і держава: теоретичний аспект формування єдиного економічного простору. *Право України*. 1995. № 11. С. 3–8.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТВОРЧИХ ВІДПУСТОК

Коровкіна С.,
*здобувачка вищої освіти 3 курсу, ННІППФПНП ДДУВС;
науковий керівник: Ділігул А. С., канд. юрид. наук, доцент
кафедри цивільного права та процесу ДДУВС*

На мою думку в даній темі є досить важливі аспекти які створюють своєрідні проблеми в правовому регулюванні творчих відпусток. Однією з досить важливих проблем є нечітке

визначення поняття «творча відпустка». В законодавстві України немає чіткого визначення поняття «творча відпустка». Це призводить до неоднозначного трактування цього виду відпустки та ускладнює застосування норм права на практиці.

Слід зазначити, що норми інституту відпусток можна вважати досить застарілими. Вони не змінювалися більше 10 років. Актам та постановам даного інституту взагалі не характерні законодавчі оновлення. Тому такого поняття не було внесено і скоріш за все, що поняття «творчої відпустки» так і залишиться без чіткого трактування.

Другою проблемою я вважаю обмежене коло осіб, які мають право на творчу відпустку. На творчу відпустку мають право лише працівники певних сфер діяльності, таких як мистецтво, література, наука, техніка. Це несправедливо обмежує права інших працівників, які також можуть потребувати часу для творчої діяльності. Нажаль таке право ґрунтується на сфері діяльності, а не на творчих можливостях людей. Така дискримінація може призвести до того, що творчі та креативні працівники інших сфер не зможуть реалізувати свій потенціал і створити нові ідеї, що негативно вплине на розвиток цих галузей.

Третьою проблемою є недостатня тривалість творчих відпусток. Максимальна тривалість творчої відпустки становить 6 місяці протягом одного календарного року. Цього можливо і було б досить але тривалість такої відпустки залежить від того чим людина буде займатися завершення підготовки дисертацій – до трьох місяців на здобуття ступеня кандидата наук, до шести місяців – доктора наук; робота над написанням підручника, довідника тощо – до трьох місяців; участі у творчих заходах – до одного місяця. У деяких випадках може бути недостатньо часу для закінчення деяких творчих робіт. В сучасних умовах заходи можуть переносити та змінювати час проведення. Оскільки законодавство давно не вносить змін у постанови, які регламентують творчу відпустку, то тривалість таких відпусток так і залишається в якійсь мірі не актуальною.

Четверта проблема це відсутність чіткої процедури оформлення та надання творчих відпусток. В законодавстві України не визначена чітка процедура оформлення та надання творчих відпусток. Це призводить до бюрократичних проблем та ускладнює доступ працівників до цього виду відпустки.

Не існує чітко визначеного переліку документів, які працівник має подати для отримання творчої відпустки. Це призводить до того, що роботодавці можуть вимагати від працівників будь-які документи, на їхній розсуд. Не визначені чіткі терміни розгляду документів для отримання творчої відпустки. Це може призвести до затримки надання відпустки. Процедура оформлення та надання творчої відпустки може бути надмірно складною та бюрократизованою. Це може відбивати бажання працівників користуватися цим видом відпустки.

Останньою п'ятою проблемою, яку я б хотіла розглянути це недостатнє фінансування творчих відпусток. Працівники, які перебувають у творчій відпустці, не отримують заробітної плати. Це може стримувати їх від використання цього виду відпустки. Оскільки у них не буде коштів, щоб в цей період фінансувати себе та родину.

Деякі працівники можуть вимушено шукати додатковий заробіток під час творчої відпустки, що може негативно вплинути на їхню творчу активність.

У деякій мірі це може бути несправедливо по відношенню до працівників, які бажають використовувати творчу відпустку для реалізації своїх творчих задумів, адже вони вимушені залишатися без заробітної плати.

З даної теми я можу зробити такий висновок : в контексті правового регулювання творчих відпусток в Україні існують деякі проблеми, які створюють складнощі у застосуванні цього виду відпустки. Найбільш важливими з них є відсутність чіткого визначення поняття «творча відпустка», застарілі норми законодавства, обмежене коло осіб, які мають право на цей вид відпустки, недостатня тривалість творчих відпусток, відсутність чіткої процедури оформлення та надання цих відпусток, а також недостатнє фінансування під час їх перебування. Вирішенням цих проблем може стати оновлення постанови Кабінету Міністрів України та ще деяких актів. Можливо після удосконалення норм цього інституту та оновлення механізму надання таких відпусток вони стануть більш популярніші та сприятимуть ефективному використанню творчих потенціалів працівників, а також зможуть сприяти розвитку культури та науки в країні.

Список використаних джерел

1. Денисюк О. О. Проблеми правового регулювання творчих відпусток. Митна справа. 2015. № 5(2). С. 342–347.

2. Про затвердження умов, тривалості, порядку надання та оплати творчих відпусток : Постанова Кабінету Міністрів України № 45 від 19 січня 1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/45-98-p>.
3. Кушнір О. В. Правове регулювання творчої відпустки в Україні: актуальні питання та перспективи розвитку. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2018. № 59(4). С. 148–153.

ФОРМУВАННЯ ЗНАНЬ ПРО ОСНОВИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЯК ОBOB'ЯЗKOBA CKЛAДOBA BИКЛAДAHHЯ ПРИBATHOГO ПPABA B УКPAЇНІ

Пальчик М. Л.,

*канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національна академія Служби безпеки України*

В умовах триваючої збройної агресії рф, в Україні формується цілий пласт правовідносин, пов'язаних із захистом цивільних прав та інтересів та розвитком відповідних способів їх захисту. Одним зі способів захисту цивільних прав, що набуває особливої актуальності та потребує додаткової уваги є відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди, а також відшкодування моральної (немайнової) шкоди, заподіяної війною.

Особливої актуальності вказаний напрям набуває з огляду на масштаби та загальну кількість збитків завданих збройною агресією рф проти України. З перших хвилин повномасштабного вторгнення Україна зазнає суттєвих людських та матеріальних втрат, які, на жаль, стають дедалі більшими. За оцінкою Київської Школи Економіки сума прямих збитків, нанесених інфраструктурі України в ході війни, станом на січень 2024 року сягнула майже 155 млрд дол. США. Ця оцінка враховує також збитки, завдані Україні через підлив країною-агресором Каховської ГЕС 6 червня 2023 року. На першому місці за сумою збитків залишається житловий фонд, сума прямих збитків якому складає 58,9 млрд дол. Завдані інфраструктурі збитки на початок 2024 року сягають 36,8 млрд дол., втрати промисловості та підприємства складають приблизно 13,1 млрд дол. Через бойові дії продовжує зростати сума прямих збитків від зруйнованої енергетичної інфраструктури – близько 9 млрд дол. США [1].

Відповідно до статті 22 Цивільного кодексу України збитками є втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки), а також доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

Створення нормативної бази та відповідної судової практики щодо відшкодування шкоди внаслідок збройної агресії проти України розпочалось ще з 2014 року. Водночас з початком повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року робота за вказаним напрямом актуалізувалась. Так, 20 березня 2022 року Кабінетом Міністрів України було прийнято Постанову № 326 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації». Згідно з процедурами вказаними в Порядку «Визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації», відшкодуванню підлягають: людські втрати та пов'язані з ними соціальні витрати; економічні втрати, пов'язані з людськими втратами; військові втрати; соціальний захист ветеранів війни; втрати житлового фонду та об'єктів благоустрою; втрати об'єктів громадських будівель; втрати об'єктів житлово-комунального господарства.

Формується відповідна судова практика у межах цивільної та господарської юрисдикції щодо врегулювання відшкодування шкоди завданої внаслідок збройної агресії проти України. Так, постійно зростає кількість справ про відшкодування завданих РФ збитків. Якщо у 2022 році зареєстровано 44 справи, то за 2023 рік ухвалено вже 262 рішення, а за три місяці 2024 року зареєстровано вже 91 рішення про відшкодування збитків внаслідок збройної агресії РФ. У 2024 році вже розглядається щонайменше 487 справ проти країни-агресора, з них 310 справ порушені громадянами та 177 – бізнесом [2]. У межах згаданої судової практики існує необхідність у формуванні компетенцій щодо збору відповідних доказів та обґрунтування доводів щодо знищення та пошкодження майна.

На сьогодні юристами-практиками та науковцями здійснюється пошук оптимальних та дієвих механізмів відшкодування заподіяної шкоди як в умовах війни, так і під час повоєнної відбудови нашої держави, у зв'язку з чим вивчення вказаних

аспектів здобувачами вищої освіти, при вивченні дисциплін приватно-правового циклу буде актуальним і надалі.

Варто зауважити, що формування знань про основи відшкодування шкоди не обмежуються лише вивченням загальної характеристики матеріальної та моральної шкоди як таких, це – комплексний напрям який потребує знань щодо об'єктів цивільних прав, правового статусу майна, майнових та немайнових прав, загальних положень про право власності, особливостей її набуття і припинення. Для захисту прав та інтересів у судах у межах цивільної та господарської юрисдикції, визначення належності відповідача, підсудності тощо, необхідним є вивчення основ цивільного та господарського процесу.

Також, варто наголосити, що вивчення основ відшкодування шкоди є необхідним при підготовці фахівців сектору безпеки і оборони, долучених до фіксації та документування збитків, завданих військовими злочинами рф. Ба більше, для створення нових механізмів захисту цивільного населення від дій, завданих країною-агресором, стягнення сум заподіяних країною-агресором збитків у межах повоєнної відбудови, необхідною є якісна підготовка юристів-практиків здатних всебічно та повно дослідити правову проблему заподіяння шкоди та запропонувати ефективні шляхи її вирішення.

Список використаних джерел

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. *Київська Школа Економіки*. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf.
2. Українці виграли 397 судів щодо відшкодування збитків Росією. *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/hague-refund>.

НЕФОРМАЛЬНЕ ПРОФЕСІЙНЕ НАВЧАННЯ ПРАЦІВНИКІВ

Тимошенко В.,

*здобувачка вищої освіти 3 курсу, ННІППФППП ДДУВС;
науковий керівник: Ділігул А. С., канд. юрид. наук, доцент
кафедри цивільного права та процесу ДДУВС*

Неформальне професійне навчання працівників є важливою складовою процесу неперервної освіти та професійного розвит-

ку в сучасному суспільстві. Цей вид навчання визначається як процес набуття працівниками професійних знань, умінь та навичок, який не підкоряється жорстким правилам щодо місця, тривалості та форми навчання.

У сучасному світі великий досвід роботи та багаж життєвих навичок, на перший погляд, можуть здатися вирішальними перевагами для будь-якого працівника. Однак у контексті конкурентного ринку праці без належних документальних підтверджень освіти людям стає вкрай складно утриматися на одному рівні з іншими кандидатами [1, с. 28]. У зусиллях забезпечити соціальний захист громадян та підвищити їхню конкурентоспроможність та мобільність на ринку праці, державна служба зайнятості впроваджує процес підтвердження результатів неформального навчання відповідно до «Порядку підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями», затвердженого Постановою КМУ.

Закон України «Про професійний розвиток працівників» чітко визначає термін «неформальне професійне навчання працівників». Це означає набуття працівниками професійних знань, умінь і навичок, не регламентованих за місцем, терміном або формою навчання [2, с. 27].

Усі особи, що працювали на підприємстві та здобули певні професійні навички, але не мали при цьому належного документального підтвердження, тепер мають можливість підтвердити свою компетентність та отримати документ державного зразка.

Досвід країн Європи свідчить, що визнання результатів неформального професійного навчання має позитивний соціальний вплив як на працівників, що підвищують свій статус, так і на суспільство в цілому, сприяючи його макроекономічному розвитку. Фінансування процесу підтвердження результатів неформального професійного навчання здійснюється за рахунок коштів особи або роботодавця (у разі направлення ним особи) [4, с. 24]. Підтвердження результатів неформального професійного навчання відбувається через суб'єкти підтвердження – підприємства, установи, організації, які відповідають вимогам, установленим Міністерством економіки та Міністерством освіти і науки [3, с. 12].

Українська система освіти та професійного розвитку постійно вдосконалюється з метою забезпечення високого рівня кваліфікації працівників та їхньої соціальної захищеності. Одним із важливих кроків у цьому напрямку є процедура підтвердження результатів неформального професійного навчання, особливо в контексті робітничих професій, зокрема професії «Кухар» 3–6 розрядів [1, с. 16].

Направлення на підтвердження кваліфікації може бути отримане в будь-якому центрі державної служби зайнятості, що забезпечує широкий доступ до процедури. Особі, яка успішно підтвердила свою кваліфікацію, надається свідоцтво про присвоєння (підвищення) робітничої кваліфікації за результатами неформального професійного навчання.

Крім того, у випадку виявлення достатнього рівня професійних знань, умінь та навичок під час процедури підтвердження кваліфікації, суб'єкт підтвердження може видати особі сертифікат оцінювання результатів неформального професійного навчання. Форма та порядок видачі цих документів встановлюються Міністерством економіки за погодженням з Міністерством освіти і науки та представницькими органами [3, с. 42].

Впровадження процедури підтвердження кваліфікації працівників у сфері кулінарного мистецтва сприятиме вирішенню проблеми визначення кваліфікації працівників, які володіють належним практичним досвідом [4, с. 36]. Ця ініціатива також надасть право громадянам отримати документальне підтвердження професійно-технічної освіти за відповідною спеціальністю, що відповідає вимогам сучасного ринку праці. Для вирішення цих викликів потрібні комплексні підходи з боку уряду, освітніх установ, роботодавців та громадських організацій. Це може включати розробку стандартів та критеріїв оцінки навичок, підтримку програм неформального навчання для всіх шарів населення, а також підвищення свідомості про важливість цього виду навчання серед роботодавців та працівників.

Отже, неформальне професійне навчання має великий потенціал для поліпшення навичок та конкурентоспроможності працівників у сучасному світі праці. Однак для максимізації цих можливостей потрібні систематичні зусилля для вирішення викликів, які стоять перед цим видом навчання.

Список використаних джерел

1. Бабушко С. Р. Європейський досвід підтвердження результатів неформальної освіти. 2018. С. 23.
2. Іванова Ю. С. Формальне навчання як вид професійного навчання працівників. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. С. 73.
3. Тимофіїв Р. М. Роботодавець як суб'єкт соціального захисту працівників : дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2019. 226 с.
4. Тимофіїв, Роман. Щодо проблеми професійного навчання працівників коштом роботодавця. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. С. 100–104.

Наукове видання

ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ: ОСВІТНІЙ ВИМІР

МАТЕРІАЛИ

XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції

(м. Полтава, 6 червня 2024 року)

Дизайн обкладинки *Д. Я. Вернигора*
Комп'ютерне верстання *О. С. Корніліч*

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 9,67.
Зам. № 398/2255.

Видавець і виготовлювач
Полтавський університет економіки і торгівлі
к. 48, вул. Івана Банка, 3, м. Полтава, 36003.
E-mail: pvv.puet@gmail.com.

Свідectво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 8076 від 28.02.2024 р.